

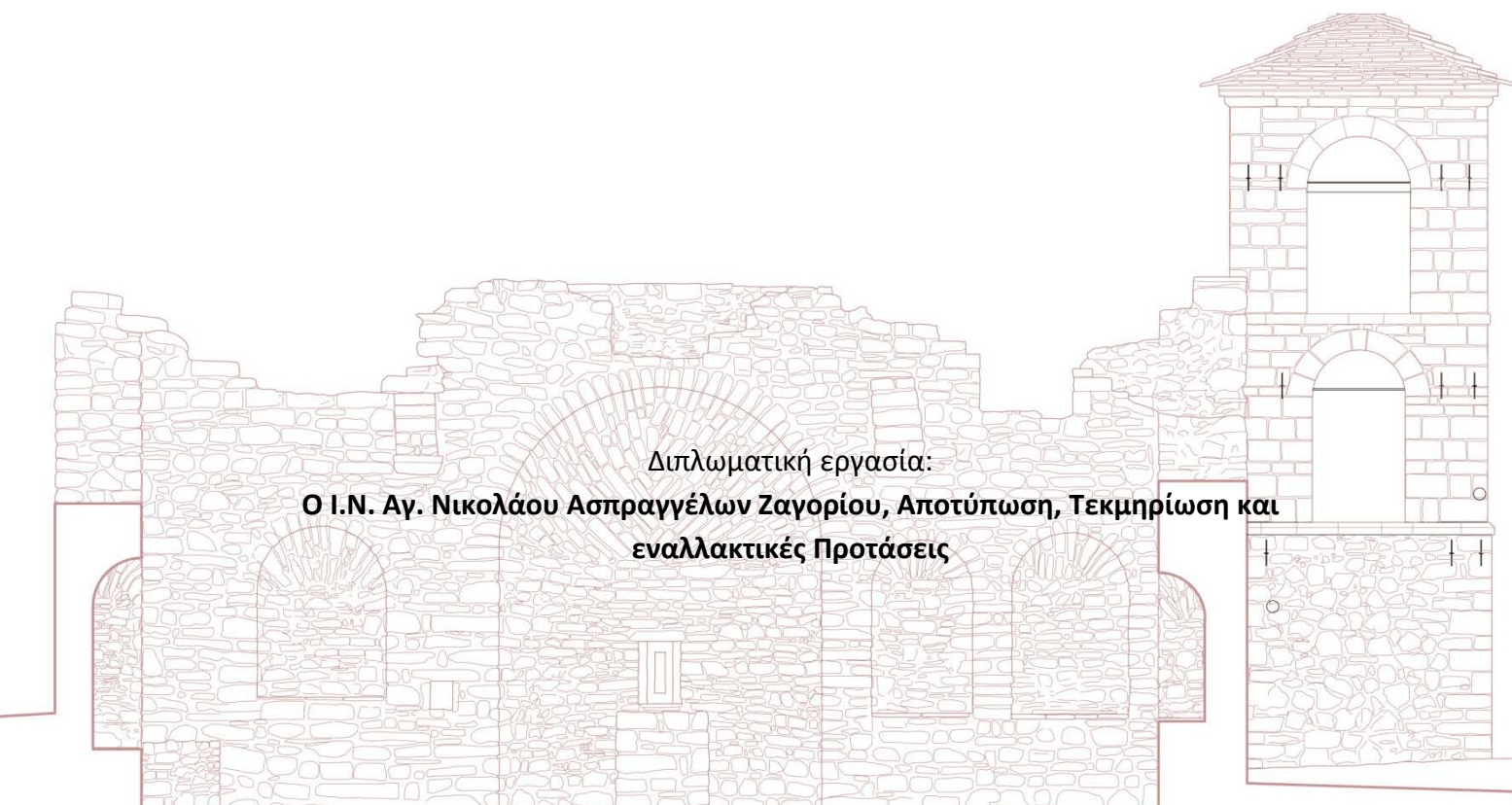
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών:

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Α΄ Κατεύθυνση:

Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Εφείσιου Ειρήνη, Καθηγήτρια
Επιστημονικοί Σύμβουλοι: Τσακανίκα Ελευθερία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μπαλοδήμου Μαρία, Msc Αρχ. Μηχ., Ε.Δ.Ι.Π.

Φοιτήτρια: Μακρυνόρη Γεωργία, Αρχ. Μηχ.

Αθήνα
Νοέμβριος 2018

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών:

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Α΄ Κατεύθυνση:

Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων

Διπλωματική εργασία:

**Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
εναλλακτικές Προτάσεις**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Εφείσιου Ειρήνη, Καθηγήτρια

Επιστημονικοί Σύμβουλοι: Τσακανίκα Ελευθερία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μπαλοδήμου Μαρία, Msc Αρχ. Μηχ., Ε.Δ.Ι.Π.

Φοιτήτρια: Μακρυνόρη Γεωργία, Αρχ. Μηχ.

Αθήνα
Νοέμβριος 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του Δ.Π.Μ.Σ.: **Προστασία Μνημείων: Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων.**

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως την καθηγήτρια Ε. Εφεισίου για την επιστημονική της καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας μου όπως επίσης την Μ. Μπαλοδήμου Msc Αρχ. Μηχ. και την επικ. καθηγήτρια Ε. Τσακανίκα για την συμβολή τους στην εργασία αυτή.

Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Ζαγορίου και την Εφορεία αρχαιοτήτων Ιωαννίνων για τη βοήθεια και το επιστημονικό υλικό που μου παραχώρησαν για τις ανάγκες της μελέτης αυτής.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους κατοίκους των Ασπραγγέλων και ιδιαιτέρως τους Φ. Τζιόβα και Κ. Καραγιάννη, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου μετέδωσαν μέσα από τις προφορικές τους μαρτυρίες αλλά και τον Θ. Ζαμπακόλα για το αρχειακό υλικό που μου εμπιστεύτηκε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	05
Εισαγωγή	07
1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	08
1.1 Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική τον 18ο αιώνα στην Ελλάδα	09
1.2 Θρησκευτικά μνημεία στην περιοχή του Ζαγορίου	11
1.3 Ο οικισμός Ασπράγγελοι	15
2. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	19
2.1 Μεθοδολογία Αποτύπωσης	20
2.2 Χωροθέτηση και χρονολόγηση της εκκλησιάς	21
2.3 Τυπολογία – Μορφολογία – Κατασκευή	22
2.4 Παθολογία κτηρίου	27
3. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ	29
3.1 Χρονολόγηση ναού	30
3.2 Τυπολογία - Μορφολογία	30
3.3 Στέγαση ναού	37
3.4 Οικοδομικές φάσεις	38
3.5 Αναπαράσταση ναού πριν την πυρπόληση	39
4. ΠΡΟΤΑΣΗ	40
4.1 Στόχοι και αρχές της επέμβασης	41
4.2 Περιγραφή της πρότασης	42
4.2.1 Στερέωση του ναού	43
4.2.2 Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	46
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η αποτύπωση, η τεκμηρίωση και η πρόταση ανάδειξης του Ιερού Ναού του Αγ. Νικολάου στους Ασπράγγελους Ζαγορίου. Αρχικά, παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κατασκευάστηκε η εκκλησία, αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση και τα προβλήματα της και στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια τεκμηρίωσης των εσωτερικών και εξωτερικών μορφολογικών της στοιχείων. Τέλος, προτείνονται παρεμβάσεις που αποσκοπούν στη διάσωση και προστασία του κτηρίου αλλά και την ανάδειξη του ως σημείο μνήμης για τον οικισμό.

Ο ναός του Αγ. Νικολάου χτίστηκε στα τέλη του 18ου αι., βρίσκεται στον κηρυγμένο παραδοσιακό οικισμό των Ασπραγγέλων Ζαγορίου και υπέστη μεγάλη καταστροφή κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Σήμερα, διασώζεται ως ερείπιο και αποτελεί σημαντικό μνημείο για την ιστορία του οικισμού. Ανήκει στην τυπολογία της τρίκλιτης βασιλικής με νάρθηκα και εμφανίζει όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του Ζαγορίου εκείνης της εποχής. Αντανακλά την εποχή της οικονομικής ευμάρειας του χωριού το οποίο όμως τα τελευταία χρόνια έχει εγκαταλειφθεί. Το κτήριο συνοδεύει πυργοειδές κωδωνοστάσιο το οποίο χτίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αι.

Η τεκμηρίωση της μορφής του κτηρίου πριν την πυρπόληση του αν και δύσκολη μπορεί ως ένα βαθμό να πραγματοποιηθεί αναλύοντας τα τυπολογικά και μορφολογικά στοιχεία που έχουν διασωθεί, τις μαρτυρίες των κατοίκων, τις παλιές φωτογραφίες και τις βιβλιογραφικές αναφορές. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με τη σύγκριση του συγκεκριμένου ναού με άλλες εκκλησίες της περιοχής της ίδια τυπολογίας οδήγησαν σε μια αναπαράσταση του κτηρίου στην προγενέστερη του μορφή. Τα σχέδια της αναπαράστασης θα μπορούσαν μελλοντικά να χρησιμοποιηθούν για μια ανακατασκευή του ναού κάτι το οποίο δεν προτείνεται στην παρούσα φάση λόγω των τωρινών συνθηκών που επικρατούν στον οικισμό.

Πρωταρχικός στόχος της πρότασης, τη δεδομένη στιγμή, αποτελεί η προστασία του ναού μέσω της στερέωσης του και η ανάδειξη του μέσω της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου. Ο ναός θα αποτελέσει ένα σημείο στάσης για τους επισκέπτες του οικισμού και θα λειτουργήσει ως χώρος πληροφόρησης. Ο περιβάλλον χώρος θα διαμορφωθεί για το σκοπό αυτόν και θα κατασκευαστεί στέγαστρο από ελαφριά υλικά που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως υπαίθριος εκθεσιακός χώρος.

ABSTRACT

The topic of this dissertation is the surveying, the documentation and the enhancement of Saint Nicholas Church, situated in Asraggeloi. At the beginning it is presented the historical context where the church was built, it is analyzed the state where it stands and its problems and then the typological and morphological elements of the building are documented. At the end, solutions are given which aim at the preservation and the upgrade of the building to a war memorial.

Saint Nicholas Church was built at the end of 18th century, it lays in the traditional settlement of Asraggeloi Zagori and was destroyed during the German rule. Nowadays, it stands as a ruin and forms an important monument for the whole settlement. It is a three-nave basilica and has all the typical characteristics of the ecclesiastic architecture of Zagori at that period. It reflects the prosperity of the village at the past which is now abandoned. The building is accompanied by a bell tower, built at the beginning of the 20th century.

The previous state of the building, before its burning, is documented in a satisfying degree, through evidence, old photos, book references and of course the surviving typological and morphological elements of the building. The church was correlated with other churches in Zagori as well. All these data resulted in a representation of the previous form of the church. The designs that came out could be used in the future for a reconstruction project which is not suggested at the moment.

The primary goal of the proposal, currently, is the protection of the monument through the fixation of the building and its enhancement through the arrangements that suggested in the surroundings of the church. The church is going to operate as an information point for the visitors and a memorial for the villagers.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ιερός Ναός του Αγ. Νικολάου στους Ασπράγγελους είναι μνημείο προεπαναστατικό και βρίσκεται σε έναν κηρυγμένο παραδοσιακό οικισμό του Δήμου Ζαγορίου ο οποίος όμως έχει εγκαταλειφθεί και αλλοιωθεί σε μεγάλο βαθμό μετά την καταστροφή που υπέστη κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Το ίδιο το κτίσμα πυρπολήθηκε στις 15 Ιουλίου του 1943 και βρίσκεται σήμερα εγκαταλελειμμένο, σε μορφή ερειπίου, διασώζοντας ωστόσο αρκετά στοιχεία του παρελθόντος. Τα χρόνια που ακολούθησαν την καταστροφή δεν επισκευάστηκε και δεν λειτούργησε ποτέ. Πολύ πρόσφατα όμως υπήρξε μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την ευρύτερη περιοχή. Οι κάτοικοι του οικισμού είναι πλέον λιγοστοί και το ίδιο το χωριό αν και αποτελεί την έδρα του Δήμου Ζαγορίου έχει χάσει την αίγλη του παρελθόντος.

Για την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του κτίσματος πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση στοιχείων με επιτόπια έρευνα τον Απρίλιο του 2017, λεπτομερής αποτύπωση του κτηρίου και εν μέρει του περιβάλλοντος χώρου καθώς και φωτογράφιση του συνόλου του. Η εκκλησία αποτυπώθηκε με μεγάλη ακρίβεια και μελετήθηκε σε βάθος όσον αφορά την τυπολογία της, τη μορφολογία και τις οικοδομικές της φάσεις. Αναλύθηκαν τα προβλήματα της υφιστάμενης κατάστασης του κτηρίου με σκοπό να προταθούν λύσεις για τη διάσωση και ανάδειξη του. Επιπροσθέτως, για την ιστορική της τεκμηρίωση συσχετίστηκε με τους τύπους ναού που συναντώνται στην ευρύτερη περιοχή του Ζαγορίου ενώ παράλληλα έγινε προσπάθεια σχεδιαστικής αναπαράστασης του μνημείου με βάση τη βιβλιογραφική έρευνα, τις μαρτυρίες και τη μελέτη αντιστοίχου μεγέθους και τυπολογίας κτίσματα που υπάρχουν στην περιοχή.

Η συνολική έρευνα και η ανάλυση όλων αυτών των στοιχείων του κτηρίου και της περιοχής οδήγησε στη διατύπωση μιας πρότασης στερέωσης του ναού με ταυτόχρονη διατήρηση, ως ένα βαθμό, της σημερινής του εικόνας καθώς και την προστασία και ανάδειξη του μνημείου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική τον 18ο αιώνα στην Ελλάδα

Ο 18ος αιώνας είναι πολύ σημαντικός για τον ελλαδικό χώρο καθώς την εποχή εκείνη διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του νέου ελληνισμού και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις που αργότερα θα οδηγήσουν στην Ελληνική επανάσταση. Τον αιώνα αυτόν αναπτύσσεται ιδιαίτερως η αρχιτεκτονική, με τη ναοδομία να είναι ο τομέας που θα δώσει μεγάλο μνημειακό πλούτο στη χώρα γεγονός που συνδέεται με τον ελληνικό διαφωτισμό και τη διάδοση της παιδείας. Στην αρχιτεκτονική είναι εμφανείς οι κυρίαρχες κοινωνικές τάσεις της προσκόλλησης στην παράδοση όπως αποτυπώνεται στα καθολικά των μοναστηριών αλλά και της προόδου και του εκσυγχρονισμού¹.

Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας στην Ελλάδα κτίζονται κυρίως εκκλησιαστικά κτήρια (μονές, ναοί) με την περίοδο από τον 15ο έως τα μέσα του 17ου να επηρεάζεται περισσότερο από τη βυζαντινή παράδοση. Από τα τέλη του 17ου αιώνα παρατηρείται μια έντονη οικοδομική δραστηριότητα σε πολλές περιοχές της Ελλάδας όπως την Καστοριά, τα Ιωάννινα, το Πήλιο αλλά και πολλά χωριά της Πίνδου λόγω των εμπορικών σχέσεων που αναπτύσσονται με τη Δύση και τα Βαλκάνια². Αργότερα, τον 18ο και 19ο η βυζαντινή παράδοση εξασθενεί, χτίζονται εκκλησίες με επιταχυνόμενο ρυθμό από τις κοινότητες και παρουσιάζουν ιδιομορφίες τοπικού χαρακτήρα λόγω των τοπικών υλικών. Στηρίζονται κυρίως στη χορηγία επιφανών οικογενειών καθώς την εποχή εκείνη η χορηγία αποτελεί ένδειξη ευσέβειας αλλά

και έναν τρόπο κοινωνικής προβολής για εύπορους ανθρώπους της περιοχής³.

Εικ. 1 Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Μακρυνίτσας
Πηγή: Ι.Μ. Δημητριάδος και Αλμυρού

Την περίοδο αυτή εμφανίζονται παράλληλα με τον αγιορείτικο τύπο ναού και οι μεγάλες ξυλόστεγες βασιλικές, που αντιπροσωπεύουν την οικονομική άνοδο των Ελλήνων η οποία οφείλεται κυρίως στο εμπόριο ενώ αντανακλούν το κοινοτικό πνεύμα της εποχής. Ο τύπος αυτός έχει γενικευτεί στα Επτάνησα ήδη από τον 15ο αιώνα και τώρα αναπτύσσεται στη Βόρεια και Κεντρική Ελλάδα, οφείλεται δε περισσότερο στην ευκολία της κατασκευής και όχι την αναβίωση του παλαιοχριστιανικού τύπου⁴. Η βασιλική αποτελεί ένα μεγάλων διαστάσεων δρομικό κτίσμα με δίριχτη συνήθως στέγη και ευρύχωρη κόγχη του ιερού και επικρατεί τόσο στην στον βόρειο ελλαδικό χώρο (Πήλιο, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία και Ήπειρο) όσο και στα νησιά (Μυτιλήνη, Χίο, Επτάνησα). Ο τύπος αυτός, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Χ. Μπούρας, μπορεί να προσαρμοστεί σε κάθε εποχή και σε ναούς μεγάλων διαστάσεων και σε μικρών με μια απλή, σχεδόν απλοϊκή τεχνολογία⁵.

¹ Μπούρας Χ., Ζητήματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 18ου αι., Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 7, σελ. 145

² Ορλάνδος Α., Η εν Ελλάδι εκκλησιαστική αρχιτεκτονική επί τουρκοκρατίας, Αθήνα, 2000, 15

³ Μπούρας Χ., Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα, 1994, 464-465

⁴ Μπούρας Χ., Ζητήματα της εκκλησιαστικής ..., ο.π., 145

⁵ Μπούρας Χ., Ο αρχιτεκτονικός τύπος της βασιλικής κατά την Τουρκοκρατία και ο

Προτιμήθηκε κατά τους τελευταίους αιώνες της Τουρκοκρατίας όταν η οικονομική άνοδος επέτρεψε στις κοινότητες των ελληνικών χωριών να συγκεντρώσουν χρήματα και να αναγείρουν μεγάλες εκκλησίες ώστε να καλύψουν τις ανάγκες κοινού εκκλησιασμού. Τις ανάγκες όμως ανέγερσης τέτοιων κτηρίων ήρθαν να καλύψουν όχι εξιδεικευμένοι τεχνίτες αλλά οι απλοί μαστόροι της εποχής οι οποίοι όμως δεν ήταν γνώστες των δομικών συστημάτων του παρελθόντος. Είχαν ασχοληθεί κυρίως με την κατασκευή κατοικιών γεγονός που τελικά οδήγησε στην υιοθέτηση κοινών μορφολογικών στοιχείων τόσο στις εκκλησιές και τις κατοικίες όσο και τα τεμένη και τις συναγωγές. Αυτά παρατηρούνται κυρίως στις όψεις και τα ανοίγματα των κτηρίων αλλά και στις στεγασείς που είναι κυρίως δικλινείς ή τετρακλινείς με κεραμίδια ή σχιστόπλακες⁶. Οι βυζαντινοί τρόποι είχαν λησμονηθεί, τα βυζαντινά πρότυπα και οι μορφές έχουν αλλοιωθεί και η χαμηλή τεχνολογία της εποχής δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στα προβλήματα που έθεταν τα μεγάλα κτήρια με τη χρήση τόξων και θόλων.

Στις βασιλικές της εποχής παρατηρούνται ξυλόπηκτοι θόλοι, ευτελής κατασκευή συνηθισμένη σε κατοικίες που υιοθετείται και στην ναοδομία, ή αναρτημένες από τη στέγη χρωματιστές ξύλινες οροφές, μεγάλα ξύλινα γείσα και σε πολλές περιπτώσεις ξυλοδεσιές, γυναικωνίτες και ξύλινες εξωτερικές στοές. Κατασκευάζονται επίσης διαφράγματα στους γυναικωνίτες με διαγωνίως διασταυρούμενες ξύλινες πήχες όπως αυτά στα παράθυρα των μουσουλμανικών κατοικιών. Η εκτεταμένη χρήση του ξύλου, των επιχρισμάτων, των γύψινων διακοσμήσεων και των χρωμάτων

δημιουργεί ένα νέο ύφος στο εσωτερικό των εκκλησιών στο οποίο ο διάκοσμος γίνεται κυρίαρχος. Το εσωτερικό των ναών της τουρκοκρατίας λόγω των μικρών ανοιγμάτων είναι σκοτεινό ενώ σε αυτό συντελούν και οι σκοτεινοί τόνοι στις τοιχογραφίες που αναπτύσσονται σε όλες σχεδόν τις επιφάνειες του εσωτερικού. Οι δικλινείς στέγες γενικεύονται και παρουσιάζουν συνήθως θλάση στις δύο στενές πλευρές του κτηρίου. Τέτοια δείγματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής απαντώνται σε όλη την Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Ήπειρο, τη Μακεδονία και το Πήλιο. Παράλληλα την εποχή εκείνη τον 18ο αιώνα αναβιώνει και η μαρμαρική καθώς πλήθος Ελλήνων μαρμαράδων απασχολούνται στα τζαμιά⁷.

Στην αρχιτεκτονική την εποχή εκείνη παρατηρούνται σημαντικές ομοιότητες με τη Δυτική και Οθωμανική αρχιτεκτονική ενώ επικρατούν και τα λαϊκά στοιχεία. Τα θέματα των λιθανάγλυφων στον εξωτερικό στολισμό έχουν σχέση με το λαϊκό ύφος αλλά και την επίδραση του οθωμανικού μπαρόκ. Η αποδοχή πολλών δυτικών στοιχείων στη ναοδομία της Ηπείρου, της Ακαρνανίας και της Δυτικής Πελοποννήσου κατά τον 18ο αιώνα οφείλεται στην άμεση γειτνίαση με τα Επτάνησα και τη δραστηριότητα μετακινούμενων ομάδων τεχνιτών. Οι έγχρωμες ξύλινες οροφές, οι παραστάδες στην οργάνωση των όψεων, τα κωδωνοστάσια και οι ταφές στο δάπεδο του κυρίως ναού οφείλονται στην άμεση επαφή με τα Βενετοκρατούμενα Επτάνησα⁸.

Πατριάρχης Καλλίνικος, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 1, σελ. 166

⁶ Μπούρας Χ., Ζητήματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής..., ο.π., 139-141

⁷ Μπούρας Χ., Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα, 1994, 468-473

⁸ Μπούρας Χ., Ζητήματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής..., ο.π., 139-142

1.2 Θρησκευτικά μνημεία στην περιοχή του Ζαγορίου

Το Ζαγόρι αποτελεί μια ξεχωριστή οικιστική και πολιτιστική ενότητα που βρίσκεται βόρεια των Ιωαννίνων, στο βορειοδυτικό άκρο της Πίνδου. Χωρίζεται σε τρία τμήματα και περιλαμβάνει το Ανατολικό, το Κεντρικό και το Δυτικό Ζαγόρι. Οι πρώτοι οικισμοί του αναφέρονται σε χρυσόβουλο του 1352μ. Χ. και είναι το Πάπιγκο και τα Άνω και Κάτω Σουδενά. Τον 15^ο αιώνα εμφανίστηκαν και αναπτύχθηκαν και τα περισσότερα χωριά⁹. Από το 1430 και σε όλη τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας απολάμβανε προνόμια από το οθωμανικό κράτος που περιελάμβαναν αυτονομία, αυτοδιοίκηση και απαλλαγή φόρων¹⁰. Κύρια ασχολία των κατοίκων αποτελούσε η κτηνοτροφία και δευτερευόντως η γεωργία.

Στην ευρύτερη περιοχή απαντώνται πλήθος θρησκευτικών μνημείων, κυρίως μεταβυζαντινά, τα οποία δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Τα περισσότερα από αυτά είναι ναοί χτισμένοι το 18ο και 19ο αιώνα πολλοί εκ των οποίων διατηρούνται σε καλή κατάσταση και είναι ακόμα σε χρήση. Την περίοδο εκείνη η περιοχή του Ζαγορίου γνώρισε μεγάλη οικονομική άνθηση γεγονός που αντανακλάται στην οικοδομική δραστηριότητα που παρατηρείται τόσο στα δημόσια κτήρια όσο και στις κατοικίες. Συνδέεται κυρίως με την αποδημία των κατοίκων της περιοχής στο εξωτερικό καθώς και το εμπόριο που έφερε οικονομική αλλά και πνευματική άνοδο¹¹.

Πριν την περίοδο εκείνη κατά τον 15ο-17ο αιώνα στη ναοδομία επικρατούν κυρίως απλές μονόχωρες βασιλικές, σταυρεπίστεγοι ναοί, μονόχωροι με τρούλο και πλάγιους

χορούς ή σύνθετοι εγγεγραμμένοι με πλάγιους χορούς¹². Χαρακτηριστικό παράδειγμα μονόχωρης βασιλικής αποτελεί το καθολικό της Μονής της Αγ. Παρασκευής στο Μονοδένδρι, ξυλόστεγη εκκλησία με ημικυκλική αψίδα και νεώτερο νάρθηκα κτισμένη το 15ο αι (1412) από τον βοεβόδα Μιχαήλ Θεριανό¹³.

Εικ. 3 Ι.Μ. Αγ. Παρασκευής στο Μονοδένδρι
Πηγή: <http://www.izagori.gr/>

Εικ. 2 Ι.Ν. Αγ. Νικολάου στη Βίτσα

Ο σταυρεπίστεγος ναός εμφανίζονται στην Ελλάδα το 1245¹⁴ και γνώρισε άνθηση από το 13ο ως το 18ο αι στην Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα, Εύβοια και Ήπειρο. Όλοι σχεδόν οι μεταβυζαντινοί σταυρεπίστεγοι συγκεντρώνονται στο Δυτικό Ζαγόρι και στην κοιλάδα του Καλαμά. Ανάγονται στο πρώτο

⁹ Σταματοπούλου Χ., Ζαγόρι, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1988, 231

¹⁰ <http://www.zagori.gov.gr/>

¹¹ Χριστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του κεντρικού Ζαγορίου-Το παράδειγμα του Κουκουλίου, Αθήνα, 2004

¹² Τα Ζαγόρια της Ηπείρου, Επτά Ημέρες, Εφημερίδα Καθημερινή, Αθήνα, 27 Μαρτίου 1994

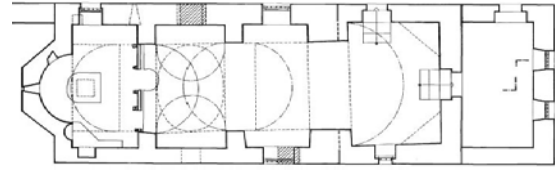
¹³ Αχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., Οι τοιχογραφίες του έτους 1414 στη Μονή της Αγ. Παρασκευής του Βίκου στο Ζαγόρι της Ηπείρου, Αθήνα, 2017, 19-20

¹⁴ Ορλάνδος Α., Η εν Ελλάδι εκκλησιαστική..., ο.π., 31

μισό του 17ου αι, λίγοι τον 16ο και μόνο μία το 18ο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο ναός του Αγ. Μηνά στο Μονοδένδρι (1619¹⁵), ο ναός Ταξιαρχών στη Βίτσα κτισμένος σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή το 1606¹⁶ και του Αγ. Νικολάου στον ίδιο οικισμό.

Σταυροειδείς εγγεγραμμένοι ναοί με τρούλο, χαρακτηριστικός τύπος της βυζαντινής αρχιτεκτονικής, απαντώνται μέχρι τον 17ο αιώνα και κυρίως σε καθολικά μονών¹⁷. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το καθολικό της Μονής του Προφήτη Ηλία στη Βίτσα (1632)¹⁸.

Αργότερα, όπως συμβαίνει σε όλη τη Βόρεια και Κεντρική Ελλάδα, επικρατούν οι μεγάλες τρίκλιτες βασιλικές χτισμένες κυρίως τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και μέχρι τα μέσα του 19ου. Δεν εμφανίζονται ιδιωτικοί ναοί όπως συμβαίνει σε άλλες περιοχές όπως τα Επτάνησα ή στη Μάνη αλλά ενοριακές εκκλησίες για τον κοινό εκκλησιασμό των κατοίκων. Αποτελούν μεγάλα δρομικά επιβλητικά κτίσματα και είναι είτε ξυλόστεγες, είτε θολοσκέπαστες ή τρουλλαίες. Είναι συνήθως κτισμένες από τον τοπικό ασβεστόλιθο και έχουν επιμελημένη δόμηση με ορθογώνιες ημιλαξευτές πέτρες. Εξωτερικά, έχουν στέγη και η επικάλυψη τους γίνεται με λίθινες πλάκες (σχιστόπλακες) που αποτελεί κανόνα στις ορεινές περιοχές της Ηπείρου καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Εμφανίζουν σχεδόν πάντοτε λοξή απότμηση στις στενές πλευρές. Ενσωματώνουν συνήθως τοξωτές στοές στη Δυτική και Νότια πλευρά ή σε μία από τις δύο, έχουν δίρριχτη ή τρίρριχτη ξύλινη στέγη και είναι κτισμένες πολλές

Εικ. 4 Κάτοψη καθολικού Ι.Μ. Προφήτη Ηλία στη Βίτσα
Πηγή: Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι της Ηπείρου (1430-1913)

Εικ. 5 Παράδειγμα τρίκλιτης βασιλικής με τρούλο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου στο Τσεπέλοβο

Εικ. 6 Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες
φορές σε μεταγενέστερο χρόνο από τον κυρίως ναό όπως συμβαίνει και στον ναό του Αγ. Μηνά στο Μονοδένδρι¹⁹. Οι στοές είναι χαρακτηριστικό στοιχείο των ναών όλης της Ηπείρου λόγω κυρίως των δυσμενών κλιματολογικών συνθηκών. Κάλυπταν τόσο θρησκευτικές ανάγκες (προετοιμασία των πιστών, μοίρασμα σταριού στα μνημόσυνα) όσο και κοσμικές καθώς αποτελούσε χώρο συνάθροισης των ανδρών για τις κοινοτικές συνελεύσεις και παλαιότερα των δημογερόντων αλλά και χώρο κοινωνικών εκδηλώσεων²⁰. Χαρακτηριστικά

¹⁵ Βοκοτόπουλος Π.Λ., Ο ναός του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι του Ζαγορίου, Εκκλησίες Ι (1979) 111-120

¹⁶ Οικονόμου Κ., Ο σταυρεπίστεγος ναός των Ταξιαρχών στη Βίτσα Ζαγορίου, Εκκλησίες 4, σελ. 65-73

¹⁷ Ηπειρος-Ιστορικοί Ελληνικοί χώροι (εποπτεία Σακελλαρίου Μ.Β.), Αθήνα, 1997, 318

¹⁸ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι της Ηπείρου (1430-1913), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2010, 235

¹⁹ Βοκοτόπουλος Π.Λ., Ο ναός του Αγίου Μηνά..., ο.π., 111-120

²⁰ Χαρίσης Β., Ηπειρωτικό Ημερολόγιο, Ο ρόλος του χαγιατιού στη λαϊκή παραδοσιακή

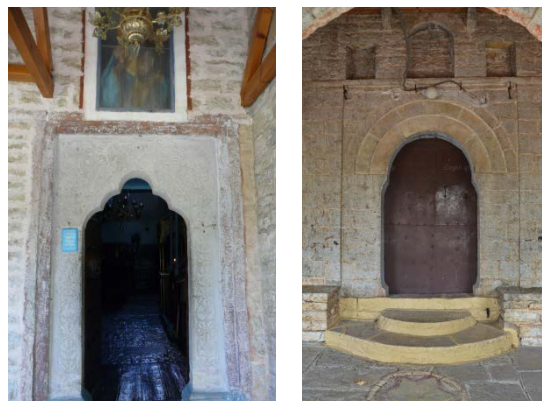
παραδείγματα εκκλησιών της συγκεκριμένης τυπολογίας αποτελούν ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι, του Αγ. Δημητρίου στα Άνω Πεδινά αλλά και ο ναός του Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες. (βλ. φωτο)

Τα ανοίγματα αυτού του τύπου ναών είναι συνήθως ορθογώνια με ξύλινα κουφώματα, βρίσκονται σε ψηλότερη στάθμη από αυτήν της εισόδου και μοιάζουν με εκείνα των κατοικιών για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Οι θύρες είναι χαμηλές, στενές και ενσωματώνουν χοντρά θυρόφυλλα με πολλά καρφιά, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στην αίσθηση ανασφάλειας που επικρατεί την εποχή εκείνη²¹. Κατά το τέλος του 18ου αι κατασκευάζονται με οριζόντιο ανώφλιο και το πλαίσιο τους κοσμεύεται πολλές φορές με ανάγλυφα²². Σχεδόν πάντοτε πάνω από την κύρια είσοδο υπάρχει αβαθής ορθογώνια ή ημικυκλική κόγχη τοιχογραφημένη με παράσταση σχετική με το ναό. Οι δευτερεύουσες θύρες είναι συχνά τοξωτές. Ο διάκοσμος είναι πολύ περιορισμένος.

Εσωτερικά, οι εκκλησίες δεν εμφανίζουν την απλή και λιτή εικόνα του εξωτερικού αλλά είναι μάλλον πλούσιες. Οι κάτοικοι του Ζαγορίου έδειχναν ιδιαίτερη προτίμηση στην αγιογραφία καθώς τους τελευταίους αιώνες υπήρχαν ονομαστές σχολές αγιογράφων όπως εκείνη στο Καπέσοβο και στα Άνω Σουδενά²³. Όλοι λοιπόν οι ναοί του Ζαγορίου είναι τοιχογραφημένοι με σκούρες αποχρώσεις. Τα πρόσθετα στοιχεία κυριαρχούν με μεγάλα ξυλόγλυπτα τέμπλα ή κτιστά ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα, άμβωνες, στασίδια, δεσποτικούς θρόνους, πολυελαίους και

Εικ. 7 Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι

Εικ. 8 Παραδείγματα θυρών

Εικ. 9 Εσωτερικό Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αρίστης
Πηγή: <http://www.izagori.gr/>

προσκυνητάρια. Τα κλίτη χωρίζονται πάντοτε με τοξοστοιχίες και στεγάζονται είτε με θολοδομία είτε με χρωματιστές ξύλινες οροφές. Το υπέρωο (γυναικωνίτης) καταλαμβάνει συνήθως την έκταση του νάρθηκα και χωρίζεται από τον κυρίως ναό, όπως συμβαίνει κατά κανόνα στην Ήπειρο, με διάτρητο ξύλινο διάφραγμα («καφασωτό»), επίδραση της κοσμικής αρχιτεκτονικής²⁴.

αρχιτεκτονική της Ηπείρου, Ιωάννινα, 1983, 256-260

²¹ Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι ..., ο.π., 336

²² Βοκοτόπουλος Π.Λ., Ο ναός του Αγίου Μηνά..., ο.π., 111-120

²³ Λαζαρίδης Κ.Π., Θρησκευτικά Μνημεία και Αγιογραφία του Ζαγορίου, Μικρή Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη 29, Ιωάννινα, 1982, 8

²⁴ Ήπειρος-Ιστορικοί Ελληνικοί χώροι (εποπτεία Σακελλαρίου Μ.Β.), Αθήνα, 1997, 321

Τα κωδωνοστάσια είναι εντυπωσιακά, μεγάλους συνήθως μεγέθους και ύψους, πυργοειδή, εξαγωνικά και σε πολλές περιπτώσεις λίγο απομακρυσμένα από την εκκλησία. Αντανακλούν σε ένα βαθμό την οικονομική ευμάρεια των χωριών και του πληθυσμού.

Στην περιοχή του Ζαγορίου απαντάται επίσης ένα μεγάλο πλήθος μοναστηριών τα οποία την περίοδο της τουρκοκρατίας λόγω των προνομίων που είχαν παραχωρηθεί στην περιοχή παρουσίαζαν οικονομική αυτάρκεια και αυτονομία. Αποτελούσαν εκτός από θρησκευτικά κέντρα και σημαντικά κοινωνικά και πολιτιστικά κέντρα με μεγάλη περιουσία²⁵. Τα καθολικά των μονών αν και στις περισσότερες περιπτώσεις προγενέστερα των ενοριακών εκκλησιών των χωριών παρουσιάζουν την ίδια τυπολογία με αυτή των υπολοίπων εκκλησιών τόσο του Ζαγορίου όσο και της Ηπειρωτική Ελλάδος. Έτσι από τις μονόχωρες εκκλησίες του 15-17ου αι. περνάμε στον αθωνικό τύπο και τις μεγάλες τρίκλιτες θολοσκεπείς ή ξυλόστεγες βασιλικές στις οποίες υπάρχουν και επιδράσεις της οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Παράδειγμα ξυλόστεγης βασιλικής αποτελεί το καθολικό της μονής Κοίμησης της Θεοτόκου στο Μακρίνο (1700) ενώ θολοσκέπαστης το καθολικό της Μονής Κοίμησης της Θεοτόκου στο Ηλιοχώρι (β' μισό 18ου αι.)²⁶.

Εικ. 10 Παραδείγματα κωδωνοστασίων

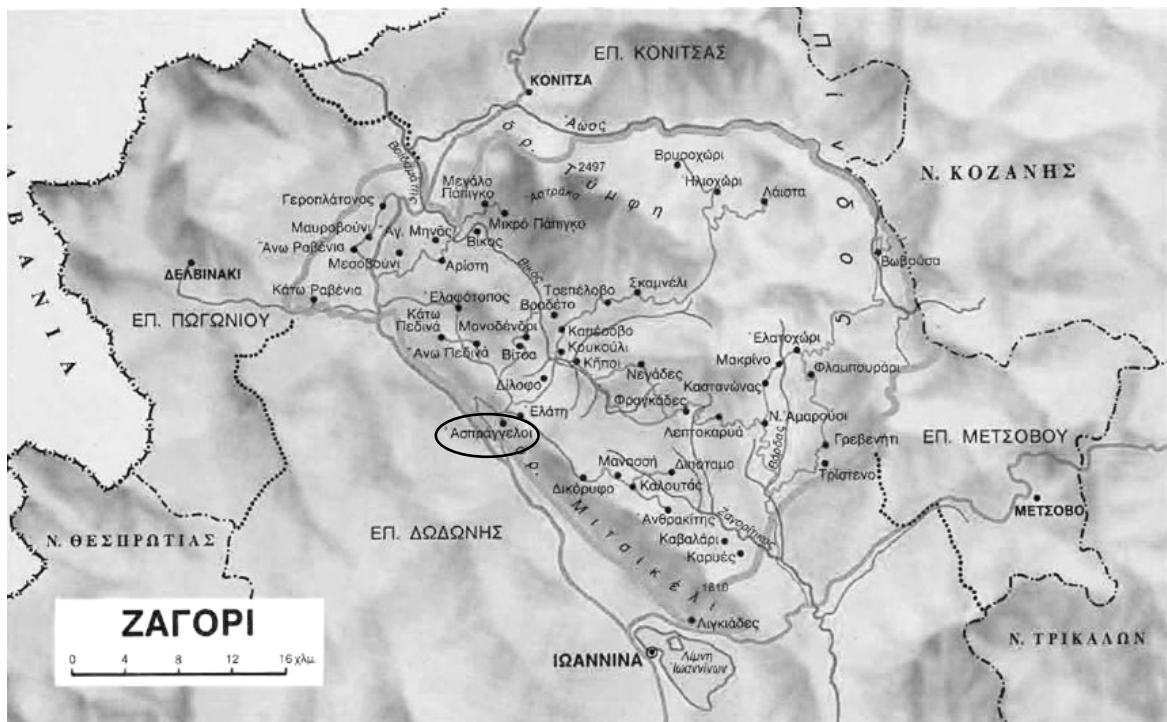

Εικ. 11 Ι.Μ. Ευαγγελιστρίας στα Άνω Πεδινά
Παράδειγμα ναού βασιλικής με τρούλο

²⁵ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική..., ο.π., 16-17

²⁶ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική..., ο.π., 219-228

1.3 Ο οικισμός Ασπράγγελοι

Εικ. 12 Χάρτης Ζαγορίου

Πηγή: Σταματοπούλου Χ., Ζαγόρι, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική

Το χωριό Ασπράγγελοι αποτελεί ένα από 45 χωριά του Ζαγορίου και ειδικότερα ανήκει στο Κεντρικό Ζαγόρι. Σήμερα αποτελεί έναν κηρυγμένο παραδοσιακό οικισμό με το διάταγμα Π.Δ. 1-11-79, ΦΕΚ 615 Δ/1979 που τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 20-6-95 ΦΕΚ 423 Δ/20-6-1995. Είναι γνωστό και με την παλαιότερη ονομασία του Δοβρά ή Ντοβρά. Το τοπωνύμιο Δοβρά πιθανόν προέρχεται από το θηλυκό του σλάβικου επιθέτου *donra*, *-bra*, *bro* που σημαίνει ο «καλός». Το επίσημο του όνομα είναι Ασπράγγελοι και αποτελεί σήμερα την έδρα του Δήμου Ζαγορίου. Η μετονομασία του χωριού οφείλεται στον ερημωμένο σήμερα οικισμό Ασπραγγέλια, οι κάτοικοι του οποίου εγκαταστάθηκαν στο χωριό Ντοβρά²⁷ και έγινε το 1928²⁸. Η Δοβρά μνημονεύεται όπως μας πληροφορεί ο Ι. Λαμπρίδης στο

κατάστιχο του 1564 και μετά το 1689 απορροφά άλλα χωριά²⁹.

Ο οικισμός παρουσίασε στο παρελθόν μεγάλη οικονομική άνθηση και είχε σύμφωνα με τον Γ. Δημητρακόπουλο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα 800 κάτοικους ενώ τον περασμένο αιώνα πάνω από 1000 κατοίκους³⁰. Ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρει ότι την εποχή του το χωριό είχε 171 οικογένειες και περίπου 1300 κατοίκους, ήταν διαιρεμένο σε 4 συνοικίες και οι άντρες ασχολούνταν με το εμπόριο κυρίως σε Ξάνθη, Γενιτζε, Γιαμουρτζίνα, Αθήνα και Βουκουρέστι³¹. Διατηρούσε δημοτικό σχολείο μαζί με Παρθεναγωγείο το οποίο συντηρείτο από τα χρήματα διαφόρων ευεργετών.

²⁷ Οικονόμου Κ., Τα οικωνύμια του Νομού Ιωαννίνων: Γλωσσολογική Εξέταση, Ιωάννινα, 2008

²⁸ Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς (1856-1859), Ιωάννινα, 1981,58

²⁹ Παπαγεωργίου Γ., Οικονομικοί και Κοινωνικοί Μηχανισμοί στον ορεινό Χώρο - Ζαγόρι (μέσα 18ου-αρχές 20ου αι.), Ιωάννινα, 1995, 17

³⁰ Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς..., ο.π., 62

³¹ Λαμπρίδης Ι., Ζαγοριακά ος προσετέθηκαν και τινά περί Ηπείρου, Τυπογραφείο της Αυγής, Αθήνα, 1870, 51-52

Εικ. 13 Πανοραμική άποψη του οικισμού των Ασπραγγέλων στις αρχές του 20^{ου} αι.
Πηγή: Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», 50

Το σχολείο είχε ανεγερθεί το 1880 από τον Κ. Ρογκο³². Το 1913 περιελάμβανε ελληνικό Σχολείο, Δημοτικό Σχολείο και Παρθεναγωγείο³³.

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με τον πρωτογενή τομέα, τη γεωργία και την κτηνοτροφία καθώς και με το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Ωστόσο η οικονομική άνοδος του χωριού από τον 18ο αιώνα και μετά οφείλεται κυρίως στην μετανάστευση πολλών κατοίκων στο εξωτερικό και το εσωτερικό και ιδίως στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δόθηκαν προνόμια σε όλο το Ζαγόρι από την οθωμανική διοίκηση όπως η διατήρηση του αυτοδιοικήτου γεγονός που έδωσε στην περιοχή προεξέχουσα θέση στην

περιοχή της Ηπείρου³⁴. Σήμερα το χωριό παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης με λιγοστούς κάτοικους να μένουν μόνιμα στην περιοχή και με τις περισσότερες κατοικίες να λειτουργούν ως παραθεριστικές. Τα τελευταία χρόνια λειτουργούν και ορισμένοι παραδοσιακοί ξενώνες για την κάλυψη των αναγκών του ορεινού τουρισμού.

Ο χαρακτήρας του οικισμού λόγω της μεγάλης καταστροφής που υπέστη κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής έχει σε μεγάλο βαθμό αλλοιωθεί. Το χωριό σύμφωνα με την έκθεση ζημιών των χωριών της Ηπείρου περιελάμβανε το έτος 1940 120 οικογένειες με 450 κατοίκους. Είχε συνολικά 135 οικίες εκ των οποίων πυρπολήθηκαν και καταστράφηκαν από τα γερμανικά στρατεύματα 118. Μεταξύ των κτηρίων που κάηκαν ήταν η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, το Σχολείο και η μονή των Ασπραγγέλων.

³² Δημητρακόπουλος Γ., Ζαγόριον Ήτοι Εξιστόρησις κατά το τμήμα της Ευάνδρου Ηπείρου 46 χωρίων, Εν Σουφλίω, 1909, 46

³³ Εργολάβος Σ., Τα Ζαγοροχώρια στις αρχές του αιώνα μας Δύο πολύτιμα ιστορικά ντοκουμέντα, Ιωάννινα, 2007, 114-116

³⁴ Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 20-27

Εικ. 5 Γενική άποψη των Ασπραγγέλων

Πηγή: <http://www.zagori.gov.gr/>

Ο εμπρησμός του χωριού πραγματοποιήθηκε στις 15 Ιουλίου 1943 αφού προηγήθηκαν καταστροφές, λεηλασίες και αρπαγές ζώων³⁵.

Παρόλο που διασώζεται σημαντικός αριθμός παραδοσιακών κτισμάτων υπάρχει μεγάλος αριθμός νεότερων κτισμάτων που δεν εντάσσονται στο περιβάλλον του οικισμού καθώς δεν ακολουθούν τα τυπολογικά χαρακτηριστικά και την δόμηση των παραδοσιακών κτισμάτων ενώ πλήθος πρόχειρων κατασκευών και εγκαταστάσεων εμφανίζονται διάσπαρτα στην περιοχή. Η αρχιτεκτονική των εναπομεινάντων παραδοσιακών κτισμάτων των Ασπραγγέλων παρουσιάζει τα τυπικά χαρακτηριστικά της Ζαγορίσιας αρχιτεκτονικής όπως αυτή διαμορφώθηκε την περίοδο της μεγάλης οικονομικής ακμής της περιοχής στις αρχές του 19ου αιώνα και συνεχίστηκε μέχρι τα τέλη του.

Ο οικισμός παρουσιάζει την τυπική πολεοδομική μορφή των χωριών του

Ζαγορίου με ένα κέντρο, το μεσοχώρι (πλατεία) και γύρω από αυτό τα κοινόχρηστα κτίσματα όπως η εκκλησία, το σχολείο, και τα καταστήματα (βλ.τόπο). Στο μεσοχώρι λαμβάνουν χώρα κοινωνικές εκδηλώσεις όπως τα πανηγύρια, συγκεντρώσεις των κατοίκων και διάφορες εμπορικές συναλλαγές³⁶. Περιμετρικά της πλατείας αναπτύσσονται οι μαχαλάδες με ελεύθερη διάταξη.

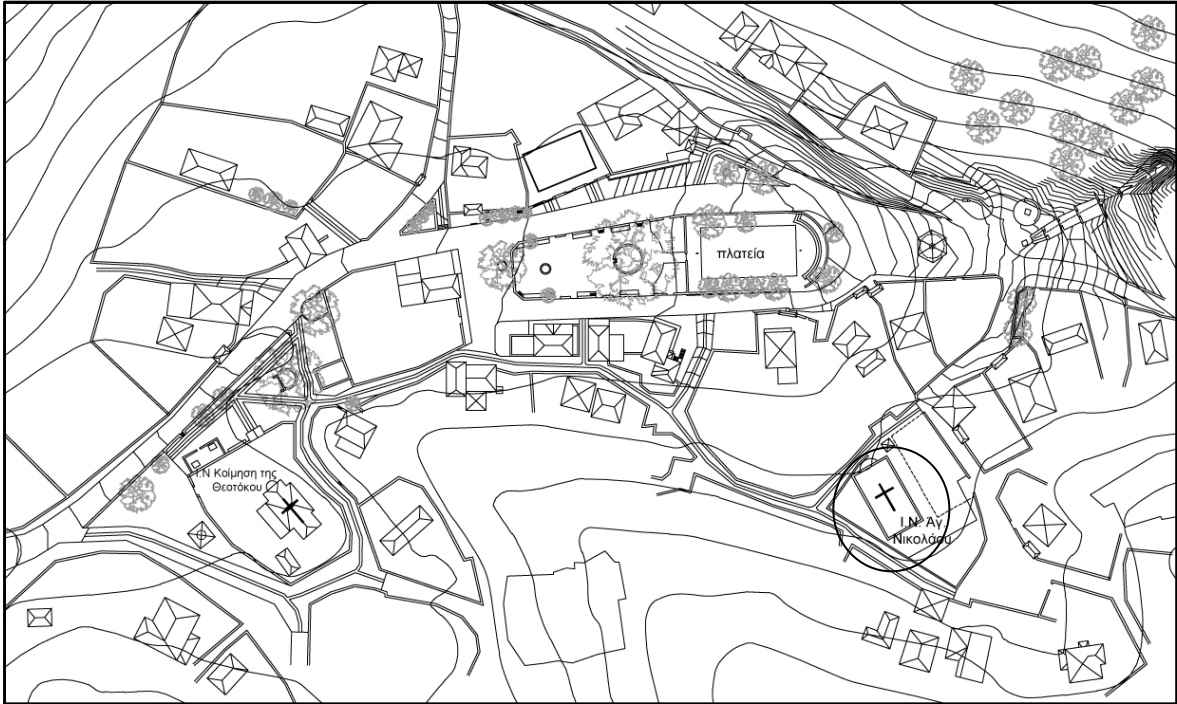
Στον οικισμό πέρα από τον εγκαταλελειμμένο ναό του Αγ. Νικολάου, ο οποίος θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, υπάρχει ο ενοριακός ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, χτισμένος το 1915 που τυπολογικά ανήκει στις τρίκλιτες βασιλικές³⁷ καθώς και το παλιό μοναστήρι Γενεθλιο της Θεοτόκου που ανάγεται μάλλον στους Βυζαντινούς χρόνους³⁸.

³⁵ Έκθεσις των γενόμενων ζημιών εν γένει Ηπείρου από κηρύξεως του Ελληνο-ιταλικού πολέμου (28-10-40) μέχρι της τελικής απελευθερώσεως της Οκτώβριος 1944, Βιβλιοθήκη Ηπειρωτικής Εταιρείας αριθ.58, Αθήνα 2010, 47-48

³⁶ Χαρίσης Β., Ζαγοροχώρια – μελέτη προστασίας, Αθήνα: Έκδοση Γεν. Δ/σης Οικισμού Υπουργ. Δημ. Έργων, 1979

³⁷ Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά..., ο.π., 24

³⁸ Λαμπρίδης Ι., Ζαγοριακά ος προσετέθηκαν ..., ο.π., 52

Εικ. 6 Τοπογραφικό διάγραμμα κέντρου του οικισμού

Πηγή: Το σχέδιο αποτελεί μέρος εργασίας για τον οικισμό των Δώρα Μπαλντά και Σωτηρία Κριεμάδη

**ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

2. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

2.1 Μεθοδολογία Αποτύπωσης

Το σχεδιαστικό μέρος της αποτύπωσης του ναού του Αγ. Νικολάου στους Ασπράγγελους υλοποιήθηκε μέσω δύο ειδών σχεδίων: α) τα σκαριφήματα στο πεδίο (σκίτσα, croquis, σημειώσεις, μετρήσεις) και β) τα τελικά σχέδια της αποτύπωσης υπό κλίμακα, που πραγματοποιήθηκαν στο σχεδιαστήριο σύμφωνα με τις μετρήσεις της προηγούμενης φάσης.

Για την αποτύπωση της εκκλησίας χρησιμοποιήθηκαν συμβατικές μέθοδοι. Οι μετρήσεις των διαστάσεων έγιναν με μετροταινία και δίμετρο ενώ για την χωροστάθμηση των επιπέδων χρησιμοποιήθηκε χωροβάτης. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκαν νήμα της στάθμης και αλφάδι και ορίστηκε το επίπεδο αναφοράς των μετρήσεων με νήματα. Πραγματοποιήθηκε φωτογραφική τεκμηρίωση του μνημείου και του περιβάλλοντος χώρου. Δεν χρησιμοποιήθηκε γεωδαιτικός σταθμός. Η ακρίβεια της αποτύπωσης και τα σφάλματα είναι αυτή που παρέχεται από τις συγκεκριμένες μεθόδους και τα τεχνικά μέσα.

Εικ. 1,2,3 Τεχνικά μέσα αποτύπωσης

Εικ. 4 Γενική άποψη της εκκλησίας

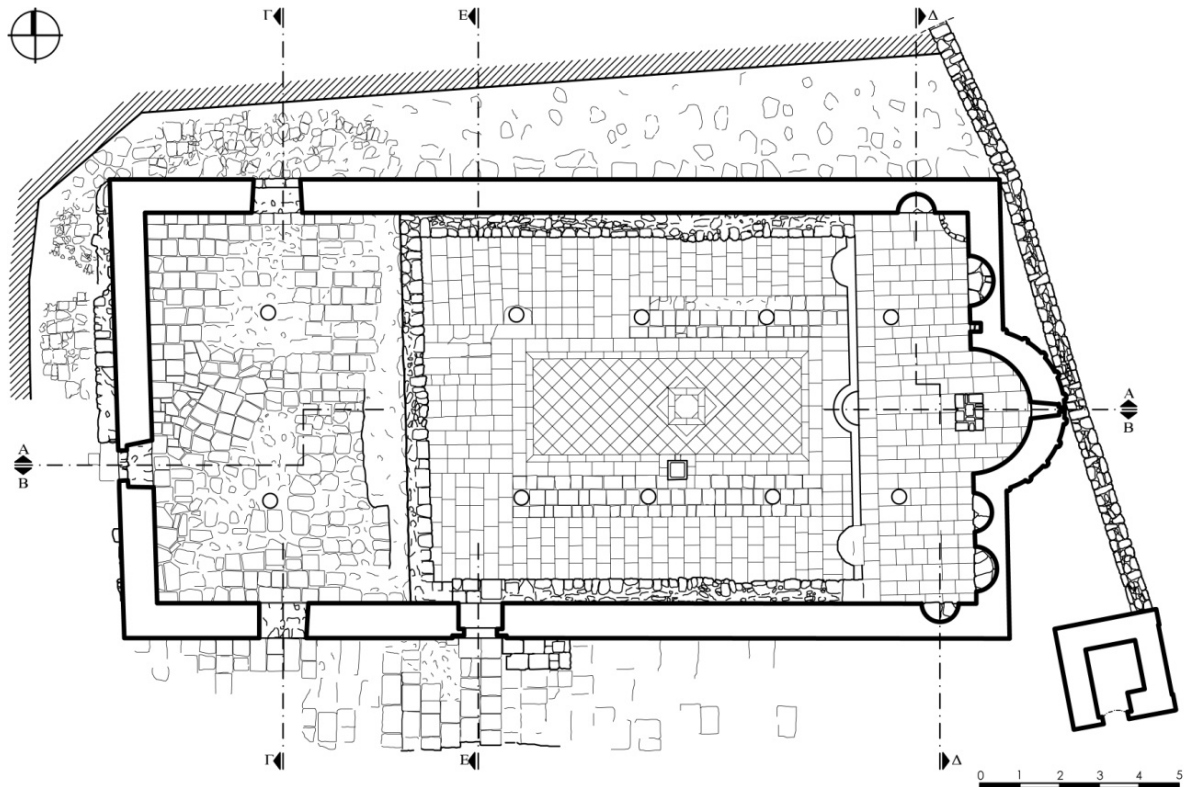
2.2 Χωροθέτηση και χρονολόγηση της εκκλησιάς

Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου βρίσκεται δυτικά της κεντρικής πλατείας των Ασπραγγέλων, πλησίον του κεντρικού δρόμου του οικισμού σε οικόπεδο με μικρές υψομετρικές διαφορές. Μπροστά από το ναό περνάει δευτερεύον ανακατασκευασμένο μονοπάτι ενώ παραπλεύρως του ναού βρίσκεται ελεύθερος χώρος που παλαιότερα καταλάμβανε το κατεδαφισμένο πλέον σχολείο του οικισμού. Ο ναός, όπως αναφέρεται σε κτητορική επιγραφή στη νότια είσοδο, χτίστηκε το 1778 ενώ το σχολείο όπως αναφέρει σε σχετικό άρθρο του ο Φρ. Τζιόβας, το 1888 από χρυσάφι φιλογενών χωριανών εμπόρων. Και τα δύο πυρπολήθηκαν τον Ιούλιο του 1943 από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής¹. Την

εκκλησία είναι πιθανόν να εγκαινίασε ο Κοσμάς ο Αιτωλός κατά την τρίτη επίσκεψη του στο Ζαγόρι καθώς ταιριάζει η χρονολογία σύμφωνα με τον Φ. Τζιόβα².

¹ Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 62

² Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς (1856-1859), Ιωάννινα, 1981,63

Εικ. 5 Κάτοψη α΄ στάθμης εκκλησίας Αγ. Νικολάου

2.3 Τυπολογία - Μορφολογία – Κατασκευή

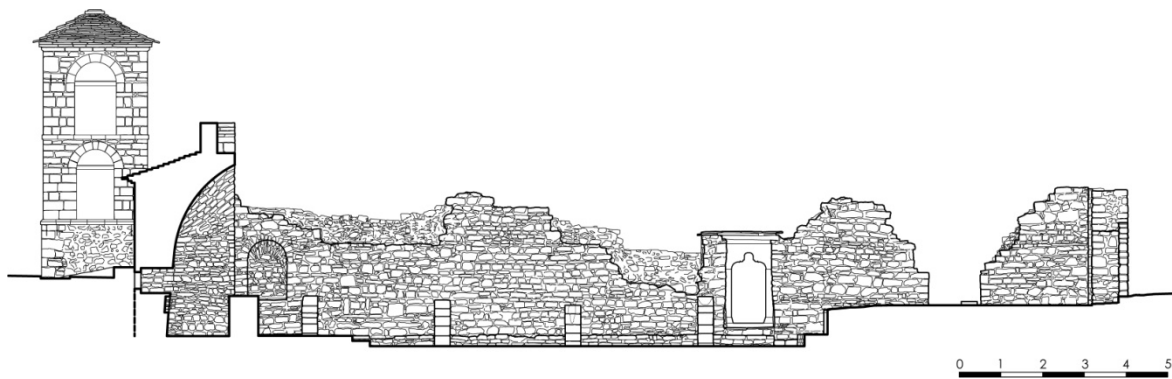
Ο ναός του Αγ. Νικολάου ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης δρομικής βασιλικής με ημικυκλική αψίδα και νάρθηκα και έχει γενικές διαστάσεις 22,25μ.χ 11,53μ. χωρίς την κόγχη του ιερού. Η στέγαση του κυρίως ναού δεν σώζεται ενώ εκείνη του ιερού είναι ημισφαιρική με επικάλυψη από τοπικό σχιστόλιθο.

Το κτήριο διασώζεται σε κακή κατάσταση, ως ερείπιο, ενώ μεγάλο μέρος της τοιχοποιίας και της κοινοστοιχίας του έχει καταρρεύσει. Είναι λιτό, χωρίς ιδιαίτερο διάκοσμο με επιμελημένη όμως δόμηση, εγχώρια του Ζαγορίου. Έχει ορθογώνιο σχήμα και αποτελεί τυπικό παράδειγμα των ναών των οικισμών του Ζαγορίου.

Η δόμηση του είναι από ορθογώνιους ημιλαξευτούς λίθους από τον τοπικό ασβεστόλιθο και συνδετικό κονίαμα. Το κτήριο έχει προσφάτως αρμολογηθεί εσωτερικά και εξωτερικά με αποτέλεσμα το

συνδετικό κονίαμα να μην είναι εμφανές, ούτε να μπορεί να εκτιμηθεί ο βαθμός στον οποίο διασώζεται το αυθεντικό υλικό. Τα εσωτερικά επιχρίσματα δεν διασώζονται. Ωστόσο, σύμφωνα με μαρτυρίες, φωτογραφίες και βιβλιογραφικές αναφορές ο ναός ήταν επιχρισμένος και τοιχογραφημένος. Η τοιχοποιία έχει πάχος, κατά μέσο όρο, 86εκ. και αποτελείται από δύο καλά δομημένες παρειές και ένα εσωτερικό γέμισμα μικρού πάχους. Οι γωνίες του κτηρίου είναι ιδιαίτερως προσεγγμένες.

Ο κυρίως χώρος της εκκλησίας έχει εσωτερικές γενικές διαστάσεις 9,81x10,42 (χωρίς το ιερό) και αποτελείται από ένα κεντρικό μεγάλο κλίτος και δύο μικρότερα. Τα δύο πλευρικά κλίτη χωρίζονται από το κεντρικό με κιονοστοιχία από πέντε λίθινους κίονες κυκλικής διατομής (ο ένας εκ των οποίων βρίσκεται στο ιερό και ένας ακόμα στο νάρθηκα) στην κάθε πλευρά που όμως έχουν εν πολλοίς καταρρεύσει. Σήμερα, οι κίονες διασώζονται σε χαμηλή στάθμη έως και 1,10μ. από το επίπεδο του εδάφους.

Εικ. 6 Τομή Β - Β

Το δάπεδο του κυρίως ναού είναι επιμελημένο και αποτελείται από ορθοκανονικές πλάκες μεσαίου μεγέθους σε δύο χρωματισμούς, λευκές και γκριζες. Κεντρικά, στο μεσαίο κλίτος διακρίνεται απλό σχέδιο διαστάσεων περίπου 7,80x3,45μ. με ρόμβους που πλαισιώνονται από διακοσμητικές ταινίες. Στο σημείο αυτό υπήρχε στο παρελθόν, σύμφωνα με μαρτυρίες, διακοσμητικό με δικέφαλο αετό το οποίο όμως καταστράφηκε κατά τη διάρκεια εργασιών καθαρισμού του κτίσματος. Παρόμοιου σχεδίου δάπεδο συναντάται και στην γειτονική εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Κουκούλι. Ανάμεσα στους κίονες εμφανίζεται διαφοροποίηση στις πλάκες του δαπέδου σε σχέση με αυτό των κλιτών γεγονός που μπορεί να αιτιολογηθεί από την ύπαρξη στασιδίων στα σημεία αυτά όπως συμβαίνει σε αυτής της τυπολογίας εκκλησίες.

Το ιερό έχει γενικές διαστάσεις 2,85x9,80μ., βρίσκεται 25εκ. ψηλότερα από το δάπεδο του κυρίως χώρου και χωρίζεται από αυτόν με δύο αναβαθμούς σε τρία σημεία. Σύμφωνα με βιβλιογραφικές αναφορές και μαρτυρίες όταν η εκκλησία λειτουργούσε είχε τέμπλο³ μάλλον ξυλόγλυπτο όπως συνηθίζεται εκείνη την εποχή. Η κεντρική του αψίδα έχει σχήμα ημικυκλικό και οι γενικές της διαστάσεις είναι 3,95x1,66μ. και ύψος 4,09μ. Η στέγαση της γίνεται με λιθόκτιστο τεταρτοσφαιρικό

θόλο εσωτερικά και επικάλυψη από σχιστόλιθο. Η προεξοχή της στέγης είναι έντονη και γίνεται με την εκφορική τοποθέτηση δύο σειρών πλακοειδών λίθων. Σε ύψος 1,02μ. από το δάπεδο διανοίγεται μικρό άνοιγμα 0,42x0,60μ. το οποίο καταλήγει σε φωτιστική σχισμή η οποία όμως δεν είναι διαμπερής αλλά έχει σφραγιστεί από τον εξωτερικό τοίχο του μονοπατιού. Αριστερά της αψίδας υπάρχει ημικυκλική κόγχη και μικρή εσοχή στην τοιχοποιία ενώ δεξιά αυτής δύο ημικυκλικές κόγχες διαφορετικών διαστάσεων. Δύο ακόμα ημικυκλικές κόγχες εγγράφονται στους πλευρικούς τοίχους ενώ κεντρικά υπάρχει λίθινη Αγ. Τράπεζα. Το δάπεδο του αποτελείται από τις ίδιες ορθογώνιες λίθινες πλάκες του υπόλοιπου κτίσματος χωρίς κάποιο σχέδιο. Εκατέρωθεν της κεντρικής αψίδας και σε ύψος περίπου 3,24μ. από το δάπεδο σώζονται υπολείμματα από τις τοξοστοιχίες που κατέληγαν στον πλευρικό τοίχο με κοσμήτη.

Ο νάρθηκας της εκκλησίας έχει εσωτερικές διαστάσεις 9,11x6,40μ., τρεις εισόδους, μία σε κάθε πλευρά, και βρίσκεται 0,98μ. περίπου ψηλότερα από το επίπεδο του κυρίως ναού. Η μεγάλη αυτή υψομετρική διαφορά μεταξύ νάρθηκα και κυρίως ναού είναι ασυνήθιστη γενικά αλλά όχι στο Ζαγόρι όπως εντοπίζεται και στο καθολικό της Μονής της Ευαγγελιστρίας στα Άνω Πεδινά στην οποία η μετάβαση από τον ένα χώρο στο άλλο γίνεται μέσω μικρής πέτρινης κλίμακας με τέσσερις αναβαθμούς αλλά και

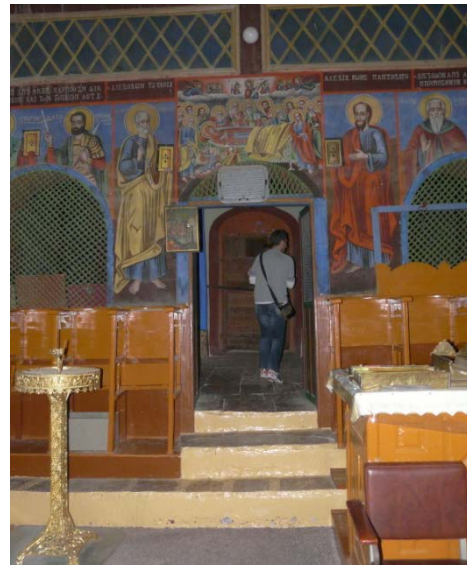
³ Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς..., ο.π.,63

σε ναούς όπως ο Αγ. Αθανάσιος στο Μονοδένδρι και ο Αγ. Νικόλαος στον Ελαφότοπο. Αποτελεί δε κανόνα στα καθολικά των Μονών του Ζαγορίου ώστε να τονιστεί η διαφορετική του λειτουργία⁴. Στο εξεταζόμενο κτίσμα δεν σώζονται κατάλοιπα κλίμακας και το πιθανότερο είναι η μετάβαση να γινόταν κεντρικά στο σημείο που εντοπίζεται βύθιση του δαπέδου. Στο νάρθηκα σώζονται σε πολύ χαμηλό ύψος τα υπολείμματα των κιόνων της κεντρικής τοξοστοιχίας ενώ το δάπεδο καλύπτεται από ορθογώνιες μακρόστενες πλάκες οι οποίες σε πολλά σημεία όμως έχουν καταστραφεί.

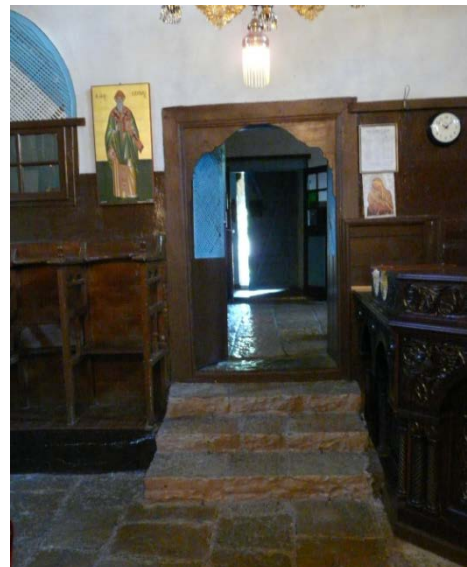
Η πρόσβαση στο ναό του Αγ. Νικολάου γινόταν από χαμηλό άνοιγμα στη νότια όψη, πλάτους 0,82μ. και μέγιστου ύψους 1,70μ., διαμορφωμένο από λιθανάγλυφο θύρωμα με πλούσιο διάκοσμο. Το θύρωμα αποτελείται από τρία λίθινα τμήματα (υπερθυρο και παραστάδες) που πλαισιώνεται από λίθινο γείσο. Σε αυτό διαβάζεται η χρονολόγηση της εκκλησίας (1778 Οκτώβρης) δίπλα σε χριστιανικά σύμβολα όπως σταυροί και δικέφαλοι αετοί αλλά και λαϊκά σύμβολα όπως πουλιά και κυπαρίσσια. Στο ανώτερο τμήμα του υπέρθυρου διαβάζεται η επιγραφή⁵

ΑΝΗΓΕΡΘΙΟΘΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΑΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΜΗΡΟ

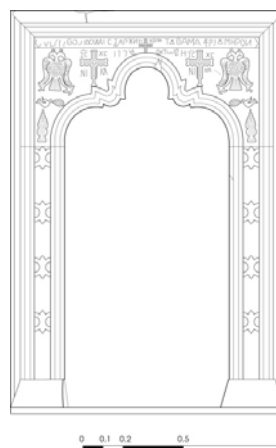
Η στέγαση του ανοίγματος με λίθινο υπέρθυρο και σχιστόπλακα αποτελούν μεταγενέστερη προσθήκη τα οποία διαμορφώθηκαν μετά την καταστροφή. Της ίδιας μορφολογίας θυρώματα απαντώνται και σε άλλες εκκλησίες του Ζαγορίου όπως επί παραδείγματι στο ναό του Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες και το ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι(βλ. φωτο). Και στις δύο περιπτώσεις το άνοιγμα καλύπτεται με βαριά ξύλινη θύρα μεγάλου πάχους.

Εικ. 7 Ναός Αγ. Νικολάου στον Ελαφότοπο

Εικ. 8 Ναός Αγ. Αθανασίου στο Μονοδένδρι

Εικ. 9 Λεπτομέρεια νότιας θύρας Ι.Ν. Αγ. Νικολάου

Εικ. 10 Λεπτομέρεια θύρας Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες

⁴ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι της Ηπείρου (1430-1913), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2010, 245-246

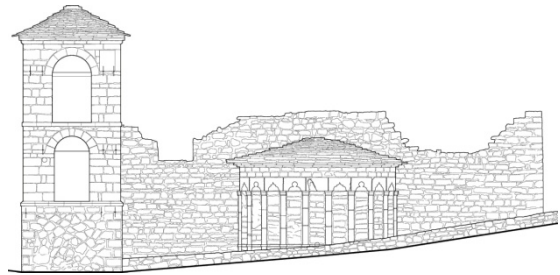
⁵ Τσούπη-Ρέμου Μ., Το θύρωμα του Αγίου Νικολάου Δοβράς, Το Ζαγόρι μας 213-214, 3-4

Μία δεύτερη είσοδος πλάτους 76εκ. διαμορφωμένη με παραστάδες υπάρχει στη δυτική όψη, η οποία όμως δε διασώζεται σε όλο της το ύψος. Η ύπαρξη ωστόσο τμήματος γείσου στην μία πλευρά σε συνδυασμό με τη νότια θύρα υποδηλώνει επιμέλεια στη διαμόρφωση των ανοιγμάτων. Εκατέρωθεν της δυτικής όψης, στο νάρθηκα του κτίσματος, διασώζονται άλλα δύο ανοίγματα πλάτους 1,18εκ., τα οποία όμως διανοίχτηκαν ξανά μετά τις τελευταίες εργασίες καθώς σε φωτογραφίες των προηγούμενων ετών εμφανίζονται διαταραγμένα. Στη σημερινή κατάσταση της εκκλησίας διασώζεται μοναδικό άνοιγμα στην κεντρική κόγχη του ιερού με μαρμάρινο πλαίσιο ενώ σε ψηλότερη στάθμη εντοπίζονται τρία ακόμα διαμορφωμένα ανοίγματα χωρίς να σώζονται σε όλο το ύψος τους.

Στο εσωτερικό του ναού διακρίνονται περιμετρικά κτιστά θρανία πλάτους περίπου 60εκ. και ύψους 25-30 εκ. δομημένα από ακανόνιστους λίθους. Τα θρανία αυτά απαντώνται συχνά στους ναούς του Ζαγορίου και χρησίμευαν για την τοποθέτηση των στασιδίων. Υπολείμματα κτιστών θρανίων υπάρχουν και εξωτερικά, στη δυτική αλλά και την νότια όψη της εκκλησίας δίπλα στις εισόδους τα οποία αποτελούσαν πιθανόν καθίσματα για τους πιστούς.

Το ύψος του ναού του Αγ. Νικολάου στην σημερινή του ερειπιώδη κατάσταση δεν είναι σταθερό και κυμαίνεται στο μεγαλύτερο του μέρος από 3,30μ. έως 5,40μ. περίπου. Σε κανένα σημείο του δεν σώζεται το αρχικό του ύψος. Ωστόσο, στην νοτιοανατολική και βορειοδυτική γωνία σε ύψος περίπου 5,40μ. από το δάπεδο εντοπίζονται σχιστόπλακες γεγονός που υποδηλώνει ότι από αυτό το ύψος ξεκινούσε η στέγασση του κτίσματος.

Εξωτερικά, εκτός από την ανατολική όψη και την νότια είσοδο που είναι επιμελημένες δεν υπάρχει διάκοσμος και δεν

Εικ. 11 Ανατολική όψη

Εικ. 12 Αψίδα ιερού Ι.Ν. Αγ. Νικολάου

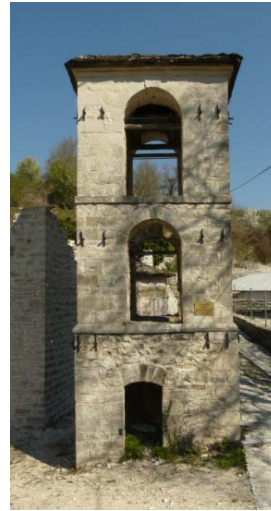
Εικ. 13 Αψίδα Ι.Ν. Κοίμησεως Θεοτόκου στο Κουκούλι

σώζονται επιχρίσματα, ούτε στοιχεία που να υποδεικνύουν στοά σαν εκείνη που απαντάται σε πολλές μεγάλες βασιλικές στους οικισμούς του Ζαγορίου. Δεν εντοπίζεται καμία εσοχή, δοκοθήκη ή ξύλινο στοιχείο. Εντούτοις, αριστερά της κεντρικής εισόδου και σε ύψος 2,50μ. βρίσκεται λαξευμένη πέτρα, μάλλον γείσο, το οποίο αποτελούσε πιθανόν μέρος κάποιας κατασκευής. Σε αυτή την υπόθεση συνηγορεί

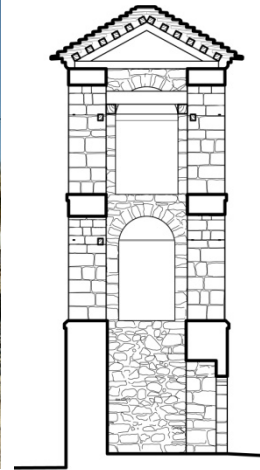
και η ύπαρξη μεταλλικού ελκυστήρα που διασώζεται στο ίδιο περίπου ύψος εσωτερικά.

Το τύμπανο της κόγχης του ιερού διακοσμείται εξωτερικά από 10 μικρούς κτιστούς ημικιονίσκους με επίκρανα συνολικού ύψους περίπου 140εκ. οι οποίοι καταλήγουν σε τυφλά αψιδώματα με οθωμανικά μοτίβα σκαλισμένα σε μαυρόπλακα. Το ίδιο διακοσμητικό μοτίβο ή παρόμοιο εντοπίζεται και σε άλλες γειτονικές εκκλησίες εκείνης της περιόδου όπως είναι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι (φώτο). Το τμήμα αυτό της αψίδας είναι και το μοναδικό στο οποίο σώζονται κατάλοιπα επιχρισμάτων.

Παραπλεύρως του ναού, στη νότια πλευρά υψώνεται κωδωνοστάσιο πυργοειδούς μορφής το οποίο κτίστηκε το έτος 1909 με προσφορά του Στέφανου Παπαναστασίου⁶. Το κωδωνοστάσιο έχει τετράγωνη κάτοψη με διαστάσεις 2,58μ.χ2,58μ. και μέγιστο ύψος περίπου 7,30μ. Υψώνεται σε τρεις στάθμες και στεγάζεται από τετράρριχτη ξύλινη στέγη επικαλυμμένη από τον τοπικό γκριζο σχιστόλιθο. Είναι κατασκευασμένο από ορθογώνιες λαξευμένες πέτρες στο μεγαλύτερο μέρος του και μόνο στην κατώτερη στάθμη που είναι και η πιο συμπαγής υπάρχουν ακανόνιστοι λίθοι. Το πάχος της τοιχοποιίας του είναι περίπου 65εκ. στο κατώτερο σημείο, ενώ σταδιακά μειώνεται και φτάνει τα 42εκ. στο ανώτερο σημείο στη γ' στάθμη. Στην πρώτη στάθμη του κωδωνοστασίου διανοίγεται μονόλοβο τοξωτό άνοιγμα, περίπου 0,62x1,30μ με χαμηλωμένο τόξο ενώ στις δύο επόμενες στάθμες μεγάλα τοξωτά ανοίγματα στις τέσσερις πλευρές της κατασκευής διαστάσεων 0,90x1,70μ. περίπου. Περιμετρικά σε κάθε στάθμη παρατηρείται γείσο από τοπική λιθόπλακα με εκφορική

Εικ. 14 Το κωδωνοστάσιο

Εικ. 15 Τομή A-A

τοποθέτηση. Κλίμακα για την άνοδο στην ψηλότερη στάθμη δεν υπάρχει.

Στη νότια πλευρά του κτηρίου υπάρχει μεγάλος αδιαμόρφωτος χώρος και υπολείμματα τοιχοποιιών. Σε αυτό το χώρο εκτεινόταν το παλιό κατεδαφισμένο πια σχολείο του οικισμού μαζί με τον περίβολο της εκκλησίας το δάπεδο του οποίου σώζεται ακόμα. Στη δυτική πλευρά υπάρχουν μεγάλοι αναλημματικοί τοίχοι οι οποίοι συγκρατούν το φυτεμένο χώρο με ψηλά δέντρα που βρίσκεται σε ψηλότερη στάθμη από το κτήριο. Ο χώρος αυτός αποτελούσε στο παρελθόν το προαύλιο του σχολείου το οποίο στεγαζόταν στον όροφο⁷. Στη βόρεια πλευρά υπάρχει στενό πέρασμα που αποτελούσε τον περίβολο του ναού με μεγάλους τοίχους να συγκρατούν το έδαφος και τα γειτονικά κτήρια. Στα ανατολικά περνάει κοινόχρηστος δρόμος που βρίσκεται σε ψηλότερη στάθμη.

⁶ Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 145

⁷ Το Ζαγόρι μας, τ.230, Ιούνιος 1997, 11

2.4 Παθολογία κτηρίου

Για παρούσα εργασία δεν πραγματοποιήθηκε διερεύνηση της συμπεριφοράς της κατασκευής με εργαστηριακές έρευνες για τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων των υλικών λόγω των περιορισμένων διατιθέμενων μέσων.

Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου παρόλο την κατάσταση ερειπίου στην οποία βρίσκεται παρουσιάζει μια σχετικά ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης και μάλλον αποτελεί μια ευσταθή κατασκευή στο επίπεδο που βρίσκεται, μολοντί η κάλυψη έχει καταπέσει.

Τον τελευταίο χρόνο πραγματοποιήθηκαν κάποιες εργασίες συντήρησης που αφορούσαν κυρίως τον εκτεταμένο καθαρισμό της βλάστησης των τοιχοποιιών και του περιβάλλοντος χώρου και την αρμολόγηση του συνόλου του κτηρίου. Το νέο αρμολόγημα είχε ως αποτέλεσμα την εξάλειψη της ανερχόμενης υγρασία που υπήρχε στην προηγούμενη κατάσταση αλλά και την αλλοίωση σε ένα βαθμό της δόμησης παγώνοντας στο χρόνο την κατάσταση του κτηρίου τη δεδομένη στιγμή. Στις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν αποκαλύφθηκε παράλληλα, το δάπεδο του περιβόλου του ναού όπως και το νότιο και βόρειο άνοιγμα του νάρθηκα. Όπως παρατηρείται σε φωτογραφίες τραβηγμένες τον Σεπτέμβριο του 2016, η βλάστηση καταλάμβανε σημαντικό μέρος της τοιχοποιίας με αποτέλεσμα στο μεγαλύτερο μέρος του κτίσματος να μην είναι εμφανής η στέψη της τοιχοποιίας. Ωστόσο, παρ' όλες τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν το πρόβλημα της παρασιτικής βλάστησης παραμένει ακόμα και σήμερα και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί.

Οι τοιχοποιίες του ναού βρίσκονται γενικά σε καλή κατάσταση διατήρησης και δεν παρουσιάζουν ρηγματώσεις, καθιζήσεις, ασυνέχειες, αποδιοργανώσεις, αποκλίσεις από την κατακόρυφο, κ.α. Η δόμηση τους

Εικ. 1 Ι.Ν. Αγ. Νικολάου το Σεπτέμβριο του 2016

Εικ. 2 Σημερινή εικόνα Ι.Ν. Αγ. Νικολάου (2018)

είναι επιμελημένη με μεγάλες ορθογώνιες ημιλαξευτές πέτρες. Στην ίδια κατάσταση βρίσκονταν και πριν τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν. Υπήρχαν ωστόσο τοπικές ασυνέχειες και αποδιοργάνωση της ανώτερης στρώσης των λίθων οι οποίες σήμερα δεν υπάρχουν. Τοπικό 'φούσκωμα', δηλαδή αποκόλληση των εξωτερικών παρειών της τρίστρωτης τοιχοποιίας, εντοπίζεται μόνο τοπικά στη βόρεια τοιχοποιία. Η τυχόν ύπαρξη φθορών στους λίθους δεν είναι δυνατόν πια ανιχνευτούν. Στη βόρεια πλευρά τοπικά εμφανίζεται και ένα πρόβλημα θεμελίωσης καθώς φαίνεται η τοιχοποιία να μην είναι θεμελιωμένη σε μεγάλο βάθος.

Τα ιστορικά συνδεδετικά κονιάματα των τοιχοποιιών δεν είναι δυνατόν να εντοπιστούν μετά τις εργασίες που έγιναν. Σε παλαιότερες φωτογραφίες είναι εμφανή

άλλα έχουν σε ένα βαθμό αποδιοργανωθεί και αποπλυθεί λόγω της έκθεσης τους στα καιρικά φαινόμενα. Δεν φαίνεται να έγιναν επισκευαστικά κονιάματα με ενέματα οπότε δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί η στατική επάρκεια του κτηρίου.

Παρόλο που η εκκλησία ήταν επιχρισμένη και αγιογραφημένη, σε κανένα σημείο του εσωτερικού δεν εντοπίζονται επιχρίσματα ενώ εξωτερικά υπάρχουν υπολείμματα στην αψίδα του ιερού προς τη νότια πλευρά ανάμεσα στους κιονίσκους γεγονός που υποδηλώνει ότι το συγκεκριμένο τμήμα ήταν μάλλον επιχρισμένο.

Το αρχικό δάπεδο της εκκλησίας διασώζεται σε μεγάλο βαθμό και μόνο τοπικά παρουσιάζει αποκολλήσεις και καθιζήσεις (βύθισμα) κυρίως στο βόρειο κλίτος προς το ιερό και στο κεντρικό μπροστά από το νάρθηκα. Οι αναβαθμοί του ιερού είναι επίσης σε κακή κατάσταση. Βέβαια, είναι πιθανόν να έχουν γίνει τοπικές επισκευές σε προγενέστερο χρόνο ενώ δε διασώζεται ο δικέφαλος αετός που αναφέρεται σε μαρτυρίες ότι υπήρχε στο κέντρο της πλακόστρωσης. Μετά της εργασίες το 2017 το δάπεδο καθαρίστηκε ως ένα βαθμό αλλά όχι αποτελεσματικά.

Στο μοναδικό τμήμα που σώζεται η επικάλυψη είναι στην αψίδα του ιερού η οποία βέβαια είναι σε κακή κατάσταση λόγω της γήρανση των υλικών και της παρασιτικής βλάστησης που εντοπίζεται. Στην αψίδα του ιερού εντοπίζεται και καταστροφή του διακόσμου με τους κιονίσκους λόγω της κατασκευής νέου λίθινου τοιχίσκου ο οποίος χτίστηκε σε επαφή με την εκκλησία.

Το κωδωνοστάσιο βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση διατήρησης. Το κύριο πρόβλημα που εντοπίζεται είναι αυτό της ανερχόμενης υγρασίας το οποίο έχει δημιουργήσει μαύρα στίγματα σχεδόν σε όλο το ύψος του. Επιπλέον, παρατηρούνται τσιμεντιτικά επισκευαστικά κονιάματα στη βάση του τα οποία υποβαθμίζουν αισθητικά

Εικ. 1 Καθίζηση του εσωτερικού δαπέδου

Εικ. 2 Σημερινή εικόνα της αψίδας του ιερού και του κωδωνοστασίου

την κατασκευή ενώ οι μεταλλικοί ελκυστήρες που έχουν τοποθετηθεί σε μεταγενέστερο χρόνο για να ενισχύσουν τους ξύλινους έχουν σε ορισμένα σημεία καταστραφεί.

Στον περιβάλλοντα χώρο ο αναλημματικός τοίχος στη βόρεια και δυτική πλευρά έχει τοπικά καταρρεύσει με αποτέλεσμα την ύπαρξη λιθοσωρών σε όλο τον περιβάλλοντα χώρο.

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

3. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

3.1 Χρονολόγηση ναού

Η χρονολόγηση του κυρίως ναού μπορεί να προσδιοριστεί με ασφάλεια καθώς η επιγραφή της νότιας εισόδου μας δίνει σαφή πληροφόρηση για το χρόνο κατασκευής της. Δεν υπάρχει κάποια επιγραφή που να υποδηλώνει επισκευή ή προσθήκη σε μεταγενέστερο χρόνο ενώ η κατάρρευση σημαντικού τμήματος του ναού καθιστά δύσκολο των εντοπισμό στοιχείων διαφορετικής φάσης. Ωστόσο, το τυφλό άνοιγμα της αφίδας του ιερού υποδηλώνει ότι ο τοίχος του περιβόλου του ναού στο παρελθόν βρισκόταν σε απόσταση από την αφίδα όπως φαίνεται στον παλιό χάρτη του 1947 αλλά και σε φωτογραφίες από εργασίες της τοπικής εφορείας Αρχαιοτήτων που έγιναν τη δεκαετία του 1980. Αργότερα, με την πρόσφατη ανακατασκευή του μονοπατιού χτίστηκε τοίχος σε επαφή με το κτήριο που σφράγισε το άνοιγμα.

3.2 Τυπολογία - Μορφολογία

Για την ιστορία του ναού του Αγ. Νικολάου τα στοιχεία και οι μαρτυρίες που υπάρχουν είναι αποσπασματικές. Διασώζονται όμως παλιές φωτογραφίες, πριν από την πυρπόληση του κτηρίου αλλά και λίγο αργότερα (1946) μετά την κατάρρευση του. Αυτές μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες τόσο για τα εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του κτίσματος όσο και για κάποια εσωτερικά. Δυστυχώς, δεν ήταν δυνατόν να εντοπιστεί φωτογραφία του εσωτερικού του ναού πριν την καταστροφή, γεγονός που καθιστά δύσκολη την τεκμηρίωση του μνημείου εσωτερικά δεδομένης και της τωρινής κατάστασης στην οποία βρίσκεται. Στις παλιότερες φωτογραφίες που εντοπίστηκαν λίγο μετά την πυρπόληση ο βαθμός διατήρησης των

Εικ. 1 Νότια είσοδος ναού με επιγραφή

τοιχοποιιών είναι σαφώς μεγαλύτερος από τον σημερινό με σχεδόν ολόκληρο το ύψος των τοίχων αλλά και πολλά μορφολογικά στοιχεία να διασώζονται. Ο λόγος κατάρρευσης αυτών των τμημάτων δεν είναι γνωστός και δεν είναι σαφές αν οφείλονται σε τυχόν σεισμικές δονήσεις στην περιοχή ή καταρρεύσεις οι οποίες συνέβησαν με την πάροδο του χρόνου και λόγω έλλειψης στερεωτικών μέτρων. Ούτε είναι γνωστό αν υπήρξε ανθρώπινη παρέμβαση ώστε να αρθεί η επικινδυνότητα του κτηρίου. Γεγονός είναι ότι το κτίσμα σώζεται σε πολύ χαμηλότερο ύψος και σαφώς χειρότερη κατάσταση σε σχέση με τα χρόνια που ακολούθησαν τη γερμανική κατοχή και μάλλον το οικοδομικό του υλικό χρησιμοποιήθηκε από τους κατοίκους σε άλλα κτίσματα. Το ελληνικό κράτος το έτος 1946 έδωσε μικρές επιδοτήσεις στους κατοίκους του πυρόπληκτου χωριού για την ανακατασκευή των σπιτιών¹. Ωστόσο, η εκκλησία δεν αποκαταστάθηκε και δεν έγινε καμία εργασία συντήρησης καθώς η δεύτερη εκκλησία του χωριού στην είσοδο του σώθηκε και συνέχισε να χρησιμοποιείται από τους κατοίκους².

¹ Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 29

² Το Ζαγόρι μας, τ.230, Ιούνιος 1997, 11

Εικ. 2 Φωτογραφία του ναού στις αρχές του 20^{ου} αι
Πηγή: Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 62

Εικ. 3 Φωτογραφία του ναού μετά την καταστροφή
Πηγή: Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 143

Το κωδωνοστάσιο χτίστηκε, όπως προαναφέρθηκε, στις αρχές του 20ου αι. για να αντικαταστήσει πιθανόν το παλαιότερο μικρότερο κωδωνοστάσιο που βρισκόταν πάνω από την είσοδο του περιβόλου. Σε φωτογραφία των αρχών του 20ου αιώνα και σίγουρα πριν το 1910, καθώς παρατηρείται το παλιό κωδωνοστάσιο, εμφανίζεται το κτήριο με την στέγαση του δίπλα στο σχολείο.

Παρατηρώντας τις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν λίγο μετά την καταστροφή της εκκλησίας το έτος 1946 μπορεί κανείς να αντλήσει πληροφορίες για τα μορφολογικά στοιχεία του εσωτερικού. Ο ναός ήταν επιχρισμένος, όπως συνηθίζεται άλλωστε, ενώ σε διάφορα ύψη διακρίνονται ξυλοδεσιές που διέτρεχαν τις τοιχοποιίες. Η χρήση ξυλοδεσιών συνηθίζεται σε κτήρια εκείνης της περιόδου τόσο στην περιοχή της Ηπείρου όσο και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας³, παρατηρούνται δε σε γειτονικούς ναούς όπως αυτός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι⁴. Οι εσοχές που εμφανίζονται στο τοίχο του ιερού στο ύψος της γένεσης των τόξων και στο νότιο τοίχο είναι σίγουρα ελκυστήρες καθότι εμφανίζονται πάντα στις εκκλησίες με τοξοστοιχίες της περιοχή να ενισχύονται με τετράγωνους ξύλινους ελκυστήρες στη γένεση των τόξων για τη σταθερότητα της κατασκευής⁵ (βλ. φωτο). Τα ανοίγματα παρουσιάζονται μικρότερα εξωτερικά και μεγαλύτερα εσωτερικά καθώς στη βάση τους ο τοίχος είναι λοξός ώστε να διαχέεται καλύτερα στο φως. Το στοιχείο αυτό παρατηρείται και σε άλλες γειτονικές εκκλησίες όπως σε εκείνη του Αγ. Δημητρίου και της Μονής της Ευαγγελιστρίας στα Άνω

Εικ. 2 Εσωτερικό της Ι.Μ. Ευαγγελιστρίας στα Άνω Πεδινά
Πηγή: αρχείο Μ. Μπαλοδήμου

Εικ. 3 Εσωτερικό Ι.Ν. Αγ. Μηνά στο Δίκορφο

Πεδινά. Όλα βρίσκονταν σε μεγάλο ύψος, λίγο χαμηλότερα από την στέγη και ήταν στενόμακρα, ο αριθμός τους όμως δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια στη νότια και βόρεια πλευρά. Στην ανατολική πλευρά σώζονται υπολείμματα των ανοιγμάτων ενώ στις φωτογραφίες φαίνεται ότι σε αυτά υπήρχαν λίθινα διαφράγματα εσωτερικά και ξύλινα παράθυρα εξωτερικά.

Στη φωτογραφία μετά την πυρπόληση, στη δυτική πλευρά εμφανίζεται άνοιγμα στη στάθμη του γυναικωνίτη αντιδιαμετρικό του αντίστοιχου του ιερού πάνω από την δυτική είσοδο ενώ κατά μήκος όλης της όψης εμφανίζονται εσοχές (δοκοθήκες) σε ύψος σίγουρα μεγαλύτερο από το σωζόμενο.

³ Μπούρας Χ., Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα, 1994, 468-473

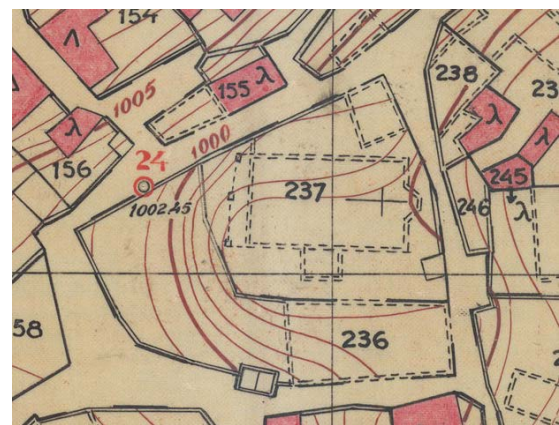
⁴ Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του Κεντρικού Ζαγορίου – Το παράδειγμα του Κουκουλιού, Αθήνα, 2004

⁵ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι της Ηπείρου (1430-1913), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2010

Εικ. 6 Δυτική όψη και εσωτερικό του ναού το έτος 1946
 Πηγή: Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015, 144

Σε αντίστοιχους ναούς του Ζαγορίου συχνά υπάρχει προστώ στη δυτική όψη ή τη νότια το οποίο στεγάζεται με ξύλινη στέγη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων αλλά και χάρτη της περιοχής του 1947 που αποτυπώνει κάποια κατασκευή με τρεις πεσσούς, υπήρχε στη δυτική όψη υπόστεγο με επικάλυψη από σχιστόπλακα στο οποίο λάμβαναν χώρα βοηθητικές εργασίες για τη Θεία Λειτουργία. Το υπόστεγο αυτό εκτεινόταν σε όλο το μήκος της δυτικής όψης και το ύψος του έφτανε ως τις εσοχές της φωτογραφίας του 1946. Στη μοναδική εξωτερική φωτογραφία πριν την καταστροφή από αυτήν την πλευρά του οικοπέδου δεν εντοπίζεται στοά ή κάποια κατασκευή αφού ο ψηλός μαντρότοιχος δεν επιτρέπει την πλήρη εικόνα του κτηρίου. Σήμερα, η εγγύτητα του κτηρίου με τον αναλημματικό τοίχο που βρίσκεται πίσω από αυτό μάλλον καθιστά μια τέτοια υπόθεση προβληματική όμως είναι πολύ πιθανόν μετά την κατάρρευση του ναού να έχουν επέλθει αλλαγές στον

Εικ. 7 Απόσπασμα από χάρτη του 1947
 Πηγή: Αρχείο Θ. Ζαμπακόλα

Εικ. 8 Αναπαράσταση δυτικής όψης του ναού του Αγ. Νικολάου

περιβάλλοντα χώρο. Τέτοια υπόστεγα με πεσσούς και ξύλινη στέγη εντοπίζονται σε πολλούς ναούς όπως ο Αγ. Νικόλαος στο Φλαμπουράρι και της Κοιμησεως της Θεοτόκου στο Καπέσοβο.

Ένα άλλο στοιχείο του κτηρίου που εμφανίζεται σε δεύτερη εξωτερική φωτογραφία είναι μικρό προστώο στη νότια όψη με τοξωτά ανοίγματα και τρίρριχτη στέγη μπροστά από την κεντρική είσοδο της εκκλησίας. Η κατασκευή αυτή αιτιολογεί και την ύπαρξη λαξευμένης πέτρας αριστερά της εισόδου και του μεταλλικού ελκυστήρα που περιγράφηκαν παραπάνω ενώ εμφανίζεται με διακεκομμένη γραμμή και στην τοπογραφική αποτύπωση του οικισμού που έγινε το 1947 σε κλίμακα 1:1000. Η στέγη του προστώου ξεκινούσε περίπου σε εκείνο της στέγης του κυρίως ναού, είχε μάλλον την ίδια κλίση και ο κορφιάς της κατέληγε μέσα στην κυρίως στέγη. Τέτοια μικρά προστώα μπροστά από τη θύρα εισόδου συναντώνται σε εκκλησίες όπως η Κοίμηση της Θεοτόκου στο Δίλοφο και ο Αγ. Βλάσιος στο Μεγάλο Πάπιγκο.

Για το εσωτερικό του ναού πριν την καταστροφή του δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία και μαρτυρίες για μια πιστή αναπαράστασή του. Ο Φ. Τζιόβας αναφέρει

Εικ. 9 Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Καπέσοβο
Πηγή: <http://www.izagori.gr/>

Εικ. 10 Λαξευμένος λίθος στη νότια είσοδο

Εικ. 11 Ι.Ν. Αγ. Βλάσιου στο Μεγάλο Πάπιγκο
Πηγή: <http://www.izagori.gr/>

Εικ. 12 Άποψη του ναού και του σχολείου από τα δυτικά
Πηγή: Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης»

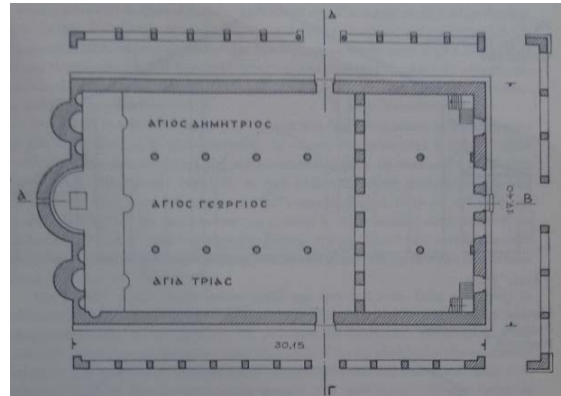
ότι είχε τέμπλο, «σε κάθε τόξο, γωνία και κόγχη και στους τοίχους των δύο ορόφων του γυναικωνίτη υπήρχαν τοιχογραφίες, έργα ασφαλώς αγιογράφων του Ζαγορίου....Στρωμένη με μαυρόπλακες, τέλεια αρμοσμένες και αρμονισμένες με το όλο σκούρο του ναού και στο κέντρο της κάτω από το μάτι του Θεού, σκαλισμένος σε πέτρα δικέφαλος αετός»⁶. Σύμφωνα με τον κατάλογο ευεργετών του Χρονικού της Δοβράς το έτος 1902 «ο Απόστολος Λιάρος σανιδόστρωσε το γυναικωνίτη του Αγίου Νικολάου»⁷.

Η ύπαρξη του υπερώου (γυναικωνίτης), είναι δεδομένη τόσο από βιβλιογραφικές αναφορές και μαρτυρίες όσο και από το ύψος του κτηρίου που δικαιολογεί ένα τέτοιο σενάριο. Ωστόσο, η θέση της κλίμακας που οδηγούσε σε αυτόν δεν είναι γνωστή. Συνηθέστερη θέση σε σύγκριση με άλλες τρίκλιτες βασιλικές του Ζαγορίου είναι δεξιά της δυτικής εισόδου (Αγ. Μηνάς στο Δίκορφο, Αγ. Αθανάσιος στο Μονοδένδρι 1804⁸ ή και σε ορισμένες περιπτώσεις εκατέρωθεν αυτής όπως είναι στην εκκλησία του Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες ή τον Αγ. Νικόλαο στον Ελαφότοπο. Σε όλες τις εκκλησίες του Ζαγορίου ο γυναικωνίτης είναι απομονωμένος ενώ η ύπαρξη ανεξάρτητης εισόδου για τους άντρες (νότια) και για τις γυναίκες (νάρθηκας) συνηγορούν στο ότι παρακολουθούσαν απομονωμένες τη Θεία λειτουργία⁹.

Ο διαχωρισμός του νάρθηκα από τον κυρίως ναό γινόταν μέσω λίθινης τοιχοποιίας η οποία έφτανε μέχρι το ύψος του γυναικωνίτη. Η ύπαρξη τοίχου που διαχωρίζει τους δύο χώρους είναι συνηθισμένη σε ξυλόστεγους ναούς του Ζαγορίου και είτε φτάνει μέχρι το γυναικωνίτη όπως στο ναό του Αγίου

Εικ. 13 Παλιές Σφραγίδες εκκλησίας
Πηγή: Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς (1856-1859)

Εικ. 14 Κάτοψη Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου στις Νεγάδες
Πηγή: Orlandos A.K., Ein Spätbyzantinischer Hallenkirchen-Typus Nordgriechenlands, J.O.B. 21

Εικ. 15 Νάρθηκας Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου Νεγάδες
Πηγή: Πηγή: <http://www.izagori.gr/>

Εικ. 16 Νάρθηκας Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου στο Μονοδένδρι

⁶ Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς (1856-1859), Ιωάννινα, 1981,63

⁷ Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς..., ο.π., 82

⁸ Ήπειρος-Ιστορικοί Ελληνικοί χώροι (εποπτεία Σακελλαρίου Μ.Β.), Αθήνα, 1997, 320

⁹ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή..., ο.π, 245-246

Αθανασίου στο Μονοδένδρι και τον Αγ. Νικόλαο στον Ελαφότοπο είτε υψώνεται έως την ξύλινη οροφή όπως στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου στο Καπέσοβο, στην Κοίμηση της Θεοτόκου στην Αρίστη είτε στον Αγ. Γεώργιο στις Νεγάδες. Σε κάθε περίπτωση στον τοίχο της κατώτερης στάθμης διανοίγονταν κεντρική χαμηλή θύρα και ορθογώνια ή τοξωτά παράθυρα τα οποία φράζονται με «καφασωτά» πίσω από τα οποία γυναίκες παρακολουθούσαν τη Θεία Λειτουργία αθέατες. Η ύπαρξη «καφασωτών» στο νάρθηκα όπως και η ξεχωριστή είσοδος τονίζουν το διαχωρισμό ανδρών και γυναικών και αντανακλά την αυστηρότητα των ηθών της εποχής¹⁰. Σήμερα ο τοίχος αυτός σώζεται μόνο μέχρι το ύψος του δαπέδου του νάρθηκα ενώ στους πλευρικούς τοίχους δεν υπάρχουν ίχνη κάθετης τοιχοποιίας ή πλέξιμο των λίθων που επιτρέπουν τον προσδιορισμό του ύψους ή του πάχους του εγκάρσιου τοίχου. Η ύπαρξη όμως τοιχοποιίας και καφασωτών επιβεβαιώνεται και από μαρτυρίες κατοίκων του χωριού. Η επικοινωνία του νάρθηκα, που βρισκόταν 98εκ. περίπου ψηλότερα, με το κεντρικό κλίτος γινόταν πιθανόν μέσω λίθινης κλίμακας με ψηλούς αναβαθμούς. Η ύπαρξη υψομετρικής διαφοράς μεταξύ των δύο χώρων είναι συνηθισμένη στις εκκλησίες του Ζαγορίου και παρατηρείται σε ενοριακές εκκλησίες (Αγ. Αθανάσιος στο Μονοδένδρι) όπως και σε όλα τα καθολικά των Μονών του Ζαγορίου στα οποία η στάθμη του νάρθηκα υπερυψώνεται από εκείνη του κυρίως ναού ο οποίος είναι χαμηλωμένος σε σχέση με το εξωτερικό έδαφος¹¹.

Ακριβώς δίπλα στο ναό του Αγ. Νικολάου βρισκόταν το σχολείο που όπως φαίνεται από φωτογραφία ήταν περίπου των ιδίων διαστάσεων με το εξεταζόμενο κτίσμα αλλά μεγαλύτερου ύψους. Στο όροφο στεγάζονταν οι αίθουσες και το σχολαρχείο

Εικ. 17 Δάπεδο του ναού κατά τη διάρκεια εργασιών
Εικ. 18 Όψη του ιερού κατά τη διάρκεια εργασιών τη δεκαετία '80

Πηγή: αρχείο εφορείας αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

ενώ στο ισόγειο υπήρχαν μεγάλοι αποθηκευτικοί χώροι και χαγιάτι με τοξοστοιχία το οποίο λειτουργούσε και ως χώρος συνάθροισης των κατοίκων σε γιορτές¹². Η τοξωτή αυτή στοά εμφανίζεται και σε φωτογραφία του 1946, μετά την καταστροφή, γεγονός που υποδηλώνει ότι η εκκλησία δεν μπορεί να είχε η ίδια χαγιάτι. Τα δύο κτήρια είχαν κοινή είσοδο από την ανατολική πλευρά πάνω από το καλντερίμι και κοινό περίβολο, το σχολείο όμως είχε είσοδο και αυλή σε ψηλότερη στάθμη από το ναό όπως παρατηρείται και σήμερα. Ο χώρος αυτός παλαιότερα χρησίμευε ως νεκροταφείο το οποίο μεταφέρθηκε περι το 1915¹³. Πάνω από την είσοδο υψωνόταν απλό κωδωνοστάσιο με τοξωτά ανοίγματα το οποίο αργότερα αντικαταστάθηκε από το τωρινό κωδωνοστάσιο.

¹⁰ Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι..., ο.π., 335

¹¹ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή..., ο.π., 245

¹² Το Ζαγόρι μας, τ.230, Ιούνιος 1997, 11

¹³ σύμφωνα με μαρτυρία παλαιού κατοίκου του χωριού

Κατά τη δεκαετία του 1980 πραγματοποιήθηκαν από την τοπική υπηρεσία αρχαιοτήτων εργασίες καθαρισμού και απομάκρυνση διάσπαρτων λίθων. Κατά τη διάρκεια αυτών των εργασιών αποκαλύφθηκε το δάπεδο του ναού ενώ ο δικέφαλος αετός που κοσμούσε το δάπεδο καταστράφηκε.

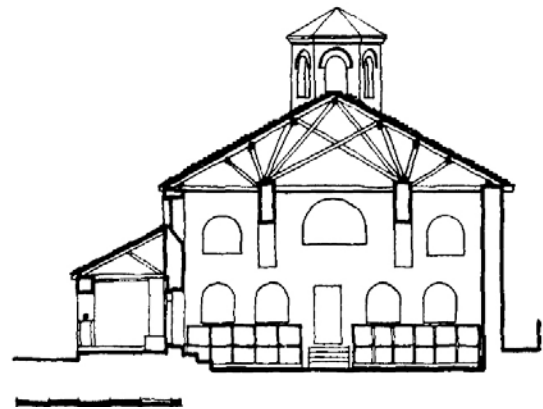
3.3 Στέγαση του ναού

Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου σώζεται σε πολύ κακή κατάσταση και η στέγαση του έχει καταρρεύσει, έχουν ωστόσο διασωθεί ορισμένα στοιχεία που να επιτρέπουν τον προσδιορισμό της μορφής της. Η στέγαση του ναού απεικονίζεται σε παλιές φωτογραφίες και γινόταν με δίρριχτη στέγη με λοξή απότμηση στη ανατολική και δυτική πλευρά και επικάλυψη από σχιστόπλακες όπως αυτές της αψίδα του ιερού. Η κλίση της στέγης είναι μεγάλη όπως βέβαια συμβαίνει σε όλα τα ορεινά χωριά της περιοχής λόγω έντονης χιονόπτωσης. Στο γειτονικό χωριό Κουκούλι η κλίση της στέγης κυμαίνεται από 45-60%¹⁴ ενώ στους μοναστηριακούς ναούς 30-40%¹⁵. Στα σχέδια των δημοσιευμένων εκκλησιών της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Κουκούλι, στον Αγ. Γεώργιο στις Νεγάδες και τον Αγ. Νικόλαο στο Καπέσοβο η στέγη φτάνει το 52-55%. Είναι λοιπόν πολύ πιθανόν η στέγη της εκκλησία του Αγ. Νικολάου να είχε μια τέτοια κλίση. Τρούλος δεν υπήρχε.

Η στέγασή όμως του κτηρίου εσωτερικά παραμένει άγνωστη. Δεν σώζεται κανένα ίχνος θόλου στις τοιχοποιίες στις φωτογραφίες που ακολούθησαν την καταστροφή του ενώ δεν υπάρχουν ούτε ίχνη ξυλόπηκτου θόλου ή αναρτημένης ξύλινης οροφής που απαντώνται την περίοδο εκείνη σύμφωνα με τη βιβλιογραφική και επί τόπου έρευνα. Λόγω έλλειψης υπολειμμάτων

Εικ.19 Στέγη Ι.Ν.Κοίμησης της Θεοτόκου Κουκουλίου
Πηγή: Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι Ζαγορίου

Εικ. 20 Στέγη Ι.Ν. Αγ. Νικολάου στο Καπέσοβο
Πηγή: Manuel Baud-Bovy, Γεώργιος Παπαγεωργίου, Αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι Καπέσοβο και άλλα γειτονικά χωριά

Εικ. 21 Οροφή Ι.Ν. Αγ. Νικολάου στον Ελαφότοπο

θόλου μπορεί να υποθεθεί ότι δεν υπήρχε λίθινη θολοδομία καθώς τέτοιου είδους κατασκευές αφήνουν κατάλοιπα όταν καταρρεύσουν. Κάποιες παλαιότερες μαρτυρίες ότι η εκκλησία ήταν θολοσκέπαστη με θόλο κτισμένο από ελαφρόπετρα όπως συμβαίνει σε πολλούς ναούς της περιοχής (Άγιος Χαράλαμπος στο Βρυσσώρι) είναι μάλλον ανακριβείς. Η πιο πιθανή λύση στέγασης θα ήταν η απλή

¹⁴ Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι..., ο.π.

¹⁵ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική..., ο.π.,242

ξύλινη οροφή η οποία όμως είχε εσοχή στο χώρο του ιερού και τον γυναικωνίτη καθώς το κεντρικό άνοιγμα πάνω από την αψίδα ήταν σε σημείο που η απλή ξύλινη στέγη θα το σφράγιζε. Τέτοια στέγη παρατηρείται στο ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Κουκούλι, στον Αγ. Μηνά στο Δίκορφο, στον Αγ. Νικόλαο στον Ελαφότοπο, στην Κοίμηση της Θεοτόκου στο Μακρίνο και είναι η πιο κοινή στέγαση σε ξυλόστεγες τρίκλιτες βασιλικές. Σε ορισμένες ωστόσο ξυλόστεγες βασιλικές η απλή οριζόντια οροφή αντικαθίσταται από μια ξύλινη θολωτή οροφή με οριζόντιο τελείωμα όπως συμβαίνει στο ναό του Αγ. Μηνά στο Δίκορφο ή τον Αγ. Γεώργιο στις Νεγάδες (βλ. φώτο) ενώ σε άλλες η οριζόντια οροφή εναλλάσσεται με ξύλινους αβαθείς τρούλους (φουρνικά) όπως φαίνεται στη στέγαση του κεντρικού κλίτους της εκκλησίας του Αγ. Αθανασίου στο Μονοδένδρι. Η στέγαση των τριών κλιτών στον ναό του Αγ. Νικολάου εσωτερικά ήταν μάλλον ενιαία.

Στη σημερινή κατάσταση, διασώζονται σχιστόπλακες στη νοτιοανατολική και βορειοδυτική γωνία του κτηρίου γεγονός που επιτρέπει τον προσδιορισμό του κατώτατου ύψους της στέγης. Το ύψος αυτό βρίσκεται περίπου 5,40μ. από το δάπεδο και αποτελεί το ύψος του γείσου το οποίο ήταν διαμορφωμένο με την εκφορική τοποθέτηση δύο σειρών πλακοειδών λίθων κάτω από τη διπλή σειρά πλακών του τελειώματος της επικάλυψης όπως συμβαίνει σε αυτής της τυπολογίας εκκλησίες¹⁶.

3.4 Οικοδομικές φάσεις

Η απουσία κατασκευαστικών αρμών και η ενιαία στέγαση της εκκλησίας συνηγορούν στο ότι το κυρίως κτίσμα κτίστηκε σε μια οικοδομική φάση. Σε μεταγενέστερο χρόνο ενδεχομένως να έγιναν επιμέρους στοιχεία

Εικ. 22 Οροφή Ι.Ν. Αγ. Μηνά στο Δίκορφο

Εικ.23 Οροφή Ι.Ν.Αγ. Αθανασίου στο Μονοδένδρι

όπως οι επικαλύψεις και τα δάπεδα (του γυναικωνίτη όπως αναφέρεται) χωρίς όμως να υπάρχουν στοιχεία. Το υπόστεγο και το προστώο που αναφέρθηκαν παραπάνω δεν σώζονται, ούτε αναφέρονται ώστε να προσδιοριστεί ο χρόνος κατασκευής του και αν αποτελούν προσθήκες.

Το σωζόμενο κωδωνοστάσιο χτίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα και αντικατέστησε παλαιότερο που βρισκόταν πάνω από την είσοδο στον περίβολο.

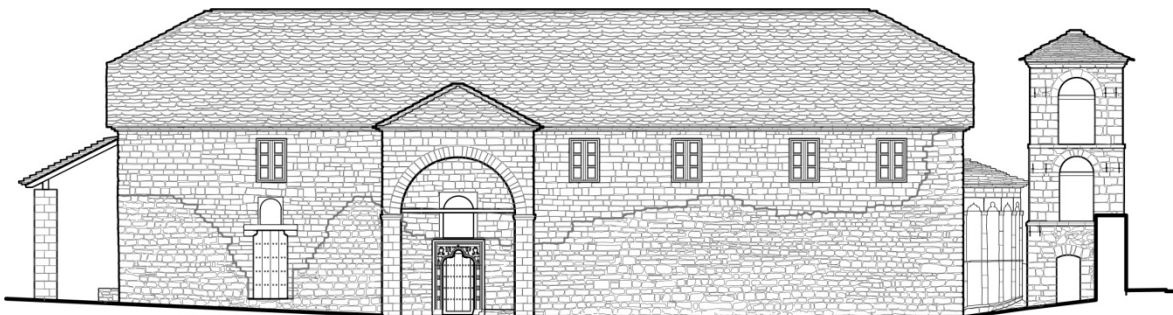
Αποσπασματικές επισκευές και επεμβάσεις σίγουρα θα έχουν πραγματοποιηθεί όταν το κτίσμα λειτουργούσε όπως συμβαίνει σε όλα τα κτήρια που χρησιμοποιούνται ενώ όπως ειπώθηκε σε νεώτερο χρόνο, πολύ πρόσφατα πραγματοποιήθηκαν εργασίες στερέωσης και καθαρισμού. Πριν από αυτές, σε παλαιότερες φωτογραφίες η βόρεια και νότια θύρα είχαν σφραγιστεί αλλά δεν είναι σαφές αν είχαν τροποποιηθεί σε παράθυρα.

¹⁶ Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική..., ο.π., 242

3.5 Αναπαράσταση ναού πριν την πυρπόληση

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα και παρατηρήσεις έγινε μία προσπάθεια αναπαράστασης της εκκλησίας πριν την πυρπόληση της κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Τα μορφολογικά στοιχεία που απεικονίζονται (τοχοστοιχίες, ανοίγματα κλπ.) και απουσιάζουν ή σώζονται ελλιπώς στηρίχτηκαν κυρίως στις παλιές φωτογραφίες, τον χάρτη του 1945, τα κατάλοιπα της σημερινής κατάστασης, τις μαρτυρίες κατοίκων και τα συγκριτικά στοιχεία που προέκυψαν από τη μελέτη γειτονικών εκκλησιών. Οι μετρήσεις και τα ύψη στηρίχτηκαν στα λιγοστά στοιχεία που υπάρχουν και κυρίως στα συγκριτικά στοιχεία που προέκυψαν μελετώντας άλλες δημοσιευμένες εκκλησίες του Ζαγορίου (Κοίμηση της Θεοτόκου στο Κουκούλι, Αγ. Νικόλαος στο Καπέσοβο, Αγ. Γεώργιος στις Νεγάδες, Κοίμηση της Θεοτόκου στο Μακρίνο και Γέννηση της Θεοτόκου στο Βραδέτο). Είναι γνωστό ότι οι εκκλησίες εκείνης της περιόδου χτίζονταν από περιφερόμενα συνεργεία μαστόρων εξ' ου και οι πολλές ομοιότητες που παρατηρούνται στα κτίσματα των γειτονικών χωριών.¹⁷

Η επιλογή της ξύλινης οριζόντιας οροφής έγινε λόγω της συχνότητας εμφάνισης του συγκεκριμένου τύπου σε αντίστοιχου μεγέθους και τυπολογίας κτήρια καθώς και σε μαρτυρία κατοίκου χωρίς όμως να αποκλείονται και οι υπόλοιπες μορφές που παρουσιάστηκαν παραπάνω (ξυλόπηκτοι θόλοι, αβαθείς τρούλοι ή συνδυασμός αυτών). Ο φέρων οργανισμός της ξύλινης στέγης στηρίζεται σε σχέδια δύο δημοσιευμένων εκκλησιών του Ζαγορίου καθώς δεν υπάρχει κανένα στοιχείο για την ξυλοκατασκευή. Έχει σχεδιαστεί με μοναδικό σκοπό να δώσει μια εικόνα της πολυπλοκότητας της κατασκευής των συγκεκριμένων στεγών. Συνεπώς, τα σχέδια που προέκυψαν δεν αποτελούν πιστή αναπαράσταση της προηγούμενης κατάστασης αλλά προσπαθούν να αποδώσουν την εικόνα της εκκλησίας στο παρελθόν.

Εικ. 24 Αναπαράσταση νότιας όψης

¹⁷ Χριστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι..., ο.π.

ΠΡΟΤΑΣΗ

5. ΠΡΟΤΑΣΗ

5.1 Στόχοι και αρχές της επέμβασης

Οι επεμβάσεις που προτείνονται έχουν λάβει υπ' όψιν τις συμβάσεις και τη νομοθεσία που αφορούν στην προστασία μνημείων στο πλαίσιο παραδοσιακών οικισμών. Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου ως κτήριο προεπαναστατικό προστατεύεται από τον αρχαιολογικό νόμο (Ν.3028/2002) καθώς αποτελεί ιστορικό κτήριο.

Όσον αφορά τον στόχο της επέμβασης στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου τίθενται πολλά ζητήματα κυρίως για τη διατήρηση της μορφής του ερειπίου, την ανακατασκευή και αποκατάσταση της μορφής του ή απλώς την προστασία του μέσω της τοποθέτηση ενός στεγάστρου.

Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου αποτελεί μια ιστορική μαρτυρία της θηριωδίας των Ναζί καθώς καταστράφηκε από ανθρώπινη παρέμβαση (πυρπόληση) και όχι από κάποιο φυσικό φαινόμενο ή την εγκατάλειψη και το πέρασμα των χρόνων. Σε όλη την Ευρώπη και κυρίως στην Γερμανία και τη Μ. Βρετανία υπάρχουν πολλά παραδείγματα εκκλησιών που βομβαρδίστηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και δεν επισκευάστηκαν αλλά αφέθηκαν ερείπια για να λειτουργήσουν ως χώροι μνήμης της καταστροφής. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η εκκλησία Kaiser Wilhelm στο Βερολίνο, η εκκλησία του Ευαγγελιστή Λουκά στο Λίβερπουλ και η εκκλησία St Dunstan in the East στο Λονδίνο που έχει μετατραπεί σε κοινόχρηστο πάρκο.

Στην παρούσα φάση δεν κρίνεται σκόπιμη η επαναφορά του μνημείου στην αρχική του κατάσταση, όχι τόσο γιατί η τεκμηρίωση της προγενέστερης μορφής είναι ελλιπής αλλά γιατί το μνημείο αντιπροσωπεύει μια εποχή οικονομικής άνθησης της περιοχής που δικαιολογούσε το μέγεθος ενός τέτοιου κτίσματος. Στη σημερινή κατάσταση του οικισμού, ακόμα και αν η τεκμηρίωση του κτηρίου ήταν

Εικ. 1 Church of St Luke, Liverpool

επαρκής η ανακατασκευή του δε θα αποτελούσε μια βιώσιμη οικονομικά λύση καθώς δε θα μπορούσε να συντηρηθεί σε

βάθος χρόνου. Η ενοριακή εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου που προαναφέρθηκε καλύπτει τις ανάγκες εκκλησιασμού των λιγοστών πια πιστών. Το μέγεθός της εκκλησίας του Αγ. Νικολάου είναι μεγάλο για το μέγεθος του εκκλησιάσματος ενώ το κόστος αποκατάστασης και ανακατασκευής θα ήταν την δεδομένη στιγμή απαγορευτικό. Το γεγονός αυτό δεν απαγορεύει την υλοποίηση μιας τέτοιας πρότασης μελλοντικά σε περίπτωση ανάπτυξης του οικισμού. Άλλωστε, η προσπάθεια αναπαραγωγής των σχεδίων του κτηρίου πριν την καταστροφή σε αυτή την προοπτική στοχεύει. Συνεπώς, η ανακατασκευή του ναού με βάση τα σχέδια τεκμηρίωσης θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε μελλοντικό χρόνο όταν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της περιοχής το επιτρέψουν.

Με βάση λοιπόν τις αρχές της συντήρησης η στερέωση της εκκλησίας κρίθηκε ως η κατάλληλη επιλογή για το μνημείο με παράλληλη αποκατάσταση της επικάλυψης του ιερού και όλων των μικροφθορών που εντοπίζονται. Η στερέωση της εκκλησίας αποσκοπεί στην παροχή της δυνατότητας επίσκεψης του κτίσματος από

τον επισκέπτη. Κύριο μέλημα αποτελεί η διάσωση της εκκλησίας ως μνημείο.

Βασική προτεραιότητα στην παρούσα φάση είναι η διατήρηση της αυθεντικότητας του μνημείου, η αποφυγή κιβδηλείας με το σαφή διαχωρισμό της νέας επέμβασης από το αυθεντικό μέρος του μνημείου, η αναστρεψιμότητα των επεμβάσεων και η κατάθεση μια ολοκληρωμένης πρότασης προστασίας και ανάδειξης. Για το λόγο αυτόν, κατά την επέμβαση, θα χρησιμοποιηθούν συμβατά με την κατασκευή υλικά ενώ οι εργασίες και τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν δύναται να αναιρεθούν.

5.2 Περιγραφή της πρότασης

Η αρχιτεκτονική πρόταση για τον ναό του Αγ. Νικολάου αποσκοπεί στη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης μέσω της στερέωσης τμημάτων του κτηρίου αλλά και την ανάδειξη του με τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και του νέου στεγαστρου που προτείνεται. Οι επεμβάσεις που προτείνονται για τη συντήρηση και στερέωση του μνημείου έχουν ως στόχο την άρση των αιτιών που προκαλούν τα προβλήματα και τις φθορές καθώς η εκκλησία στη σημερινή της μορφή αποτελεί έναν σημαντικό σημείο μνήμης του οικισμού.

5.2.1 Στερέωση του ναού

Η στερεότητα των τοιχοποιιών της εκκλησίας δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί λόγω των πρόσφατων επεμβάσεων στο ναό που δεν επιτρέπουν την εκτίμηση των συνδετικών κονιαμάτων των λιθοδομών. Η ενίσχυση των τοιχοποιιών με ενέματα υδραυλικής ασβέστου προτείνεται μόνο σε περίπτωση που πραγματοποιηθούν εργαστηριακοί έλεγχοι και αποδειχθούν απαραίτητα για την στατική επάρκεια του κτηρίου. Νέα αρμολογήματα δεν θα πραγματοποιηθούν λόγω των πρόσφατων επισκευαστικών κονιαμάτων που έχουν

πραγματοποιηθεί. Ωστόσο λόγω της αλλοίωσης που έχει επέλθει στην εικόνα του κτηρίου (εξωτερικών όψεων) εξαιτίας της συγκεκριμένης επέμβασης προτείνεται η επισκευή των υπαρχόντων ώστε αισθητικά να προσομοιάζει με εκείνο των παλαιών φωτογραφιών. Η αυθεντική εικόνα της κατασκευής δεν μπορεί να προσδιοριστεί καθώς στην πορεία των χρόνων έγιναν σίγουρα επισκευές όπως φαίνεται και σε άλλες εκκλησίες της περιοχής.

Στα σημεία αστοχίας της λιθοδομής, όπου εμφανίζεται 'φούσκωμα', όπως είναι στη βόρεια τοιχοποιία, θα γίνει πλήρωση τους τοπικά με κονίαμα υδραυλικής ασβέστου ενώ θα διερευνηθεί και η θεμελίωση στο συγκεκριμένο τμήμα η οποία θα ενισχυθεί με διαπλάτυνση αν κριθεί απαραίτητο. Στην στέψη των τοιχοποιιών προτείνεται η διάστρωση λεπτής στρώσης από κουρασάνι για τη διαμόρφωση των ρύσεων (ελάχ. πάχους 5εκ.) και την στερέωση της ανώτερη στρώση των λίθων των περιμετρικών τοίχων. Το νέο κονίαμα θα διαστρωθεί με κλίση προς τα έξω για την απορροή των νερών της βροχής και θα ακολουθεί την κορυφογραμμή της τοιχοποιίας, μόνο όμως όπου απαιτείται. Η διάκριση του νέου από το αυθεντικό υλικό θα διασφαλιστεί με τη χρήση μολυβδόφυλλων.

Για το δάπεδο του ναού προτείνεται καθαρισμός, απομάκρυνση της παρασιτικής βλάστησης και των κατεστραμμένων λιθόπλακων, τοπική επισκευή και συντήρηση των υπαρχόντων ώστε να αναδειχθεί το ιστορικό δάπεδο. Στα σημεία που υπάρχει καθίζηση η στάθμη θα αποκατασταθεί ενώ εκεί που έχει καταστραφεί θα γίνει διάστρωση κονιάματος για να τονιστεί η διαφορά με το αυθεντικό υλικό.

Για την προβολή του μνημείου κατά τις νυχτερινές ώρες αλλά και για τη λειτουργία του ως θρησκευτικός χώρος απαιτείται η τοποθέτηση φωτιστικών σωμάτων. Αυτά θα τοποθετηθούν σε σημεία του περιβάλλοντος

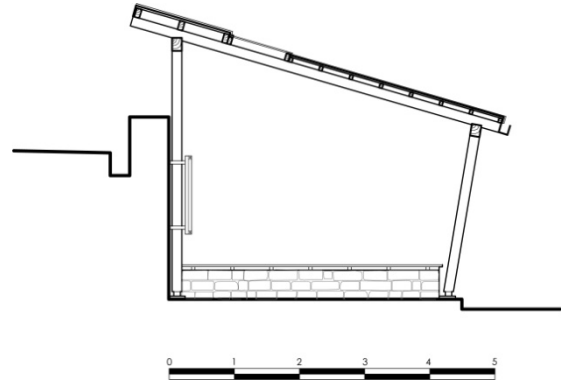
χώρου και ο σχεδιασμός τους πρέπει να είναι διακριτικός ώστε να διαφυλάσσει την αυθεντικότητα του κτηρίου.

5.2.2 Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου

Παράλληλα με την στερέωση του μνημείου θα γίνει νέα διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με σκοπό την ανάδειξη του. Η παρέμβαση στον περιβάλλοντα χώρο θα είναι σχετικά ήπια και με σεβασμό στο χαρακτήρα του κτηρίου και του οικισμού. Μέσω των επεμβάσεων που προτείνονται, το μνημείο και ο ευρύτερος χώρος γύρω από αυτό θα λειτουργήσουν ως σημεία πληροφόρησης για την ιστορία του κτηρίου αλλά και των Ασπραγγέλων.

Αρχικά, προτείνεται η κατασκευή στεγασμένου χώρου στη νότια πλευρά του οικοπέδου, στα όρια του κατεδαφισμένου πλέον παλαιού σχολείου. Ο χώρος αυτός, που θα έχει τη μορφή στεγάστρου με γενικές διαστάσεις 10,00μ.χ4,50μ., θα λειτουργεί είτε ως εκθεσιακός χώρος για μικρές εκθέσεις που αφορούν τον οικισμό είτε ως χώρος συνάθροισης των επισκεπτών. Ο υπάρχον λίθινος τοίχος του σχολείου θα αποτελεί τμήμα του στεγασμένου χώρου και θα περιλαμβάνει πληροφοριακό υλικό για το ναό και το χωριό. Θα είναι κατασκευασμένο με ξύλινο σκελετό και επικάλυψη από τιτανιούχο ψευδάργυρο. Δίπλα σε αυτόν θα κατασκευαστεί ανοιχτός καθιστικός χώρος που θα λειτουργεί ως σημείο στάσης για τους επισκέπτες. Πληροφοριακό υλικό για το κτήριο και τη θηριωδία των Ναζί θα υπάρχει και στην νότια πλευρά του ναού στην είσοδο του οικοπέδου καθώς και απέναντί από αυτό, στον ελεύθερο χώρο που βρίσκεται ανατολικά του καλντεριμιού. Στο χώρο αυτόν προβλέπεται και μία θέση στάθμευσής έκτακτης ανάγκης. Οι υπόλοιποι επισκέπτες θα χρησιμοποιούν τις θέσεις στάθμευσης που βρίσκονται ανατολικά της κεντρικής πλατείας. Πινακίδες που θα τοποθετηθούν στην πλατεία και δυτικά αυτής, στην είσοδο του μονοπατιού, θα ενημερώνουν τους

επισκέπτες για την ύπαρξη του μνημείου και θα τους προσκαλούν να το επισκεφτούν μέσω του καλντεριμιού. Η διαδρομή αυτή

Εικ. 2 Νέο στέγαστρο

επιλέχθηκε ως ο κύριος άξονας προσέγγισης στο κτήριο έναντι του κεντρικού δρόμου ώστε να υπάρχει δυνατότητα περιήγηση στο αυθεντικό τμήμα του οικισμού. Ασφαλώς θα υπάρχει πρόσβαση και από τον κεντρικό άξονα καθώς και πινακίδες ενημέρωσης. Θέσεις στάθμευσης στην είσοδο του ναού δεν μπορούν να προβλεφθούν καθώς δεν υπάρχει ο απαραίτητος χώρος ενώ οι υπάρχουσες στην πλατεία επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες της περιοχής.

Το δάπεδο του παλαιού περιβάλλοντος της εκκλησίας που έχει έως τώρα αποκαλυφθεί, θα συντηρηθεί και θα συμπληρωθεί με τσιμεντοκονία ώστε να αναδειχθεί το αυθεντικό υλικό. Σε αυτό θα υπάρχουν αρμοί που θα ακολουθούν βασικές χαράξεις της εκκλησίας και της υπάρχουσας πλακόστρωσης. Το νέο δάπεδο που θα κατασκευαστεί στο σημείο του στεγάστρου και του καθιστικού θα είναι από ορθοκανονικές τοπικές λιθόπλακες σε σχέδιο παρεμφερές με εκείνο του περιβάλλοντος. Καθιστικοί χώροι θα διαμορφωθούν σε δύο ακόμα σημεία, απέναντι από τη νότια είσοδο του ναού και στη βορειοδυτική γωνία του ναού. Όλα τα καθιστικά θα είναι λίθινα με επικάλυψη από ξύλινες πλάκες. Στην είσοδο

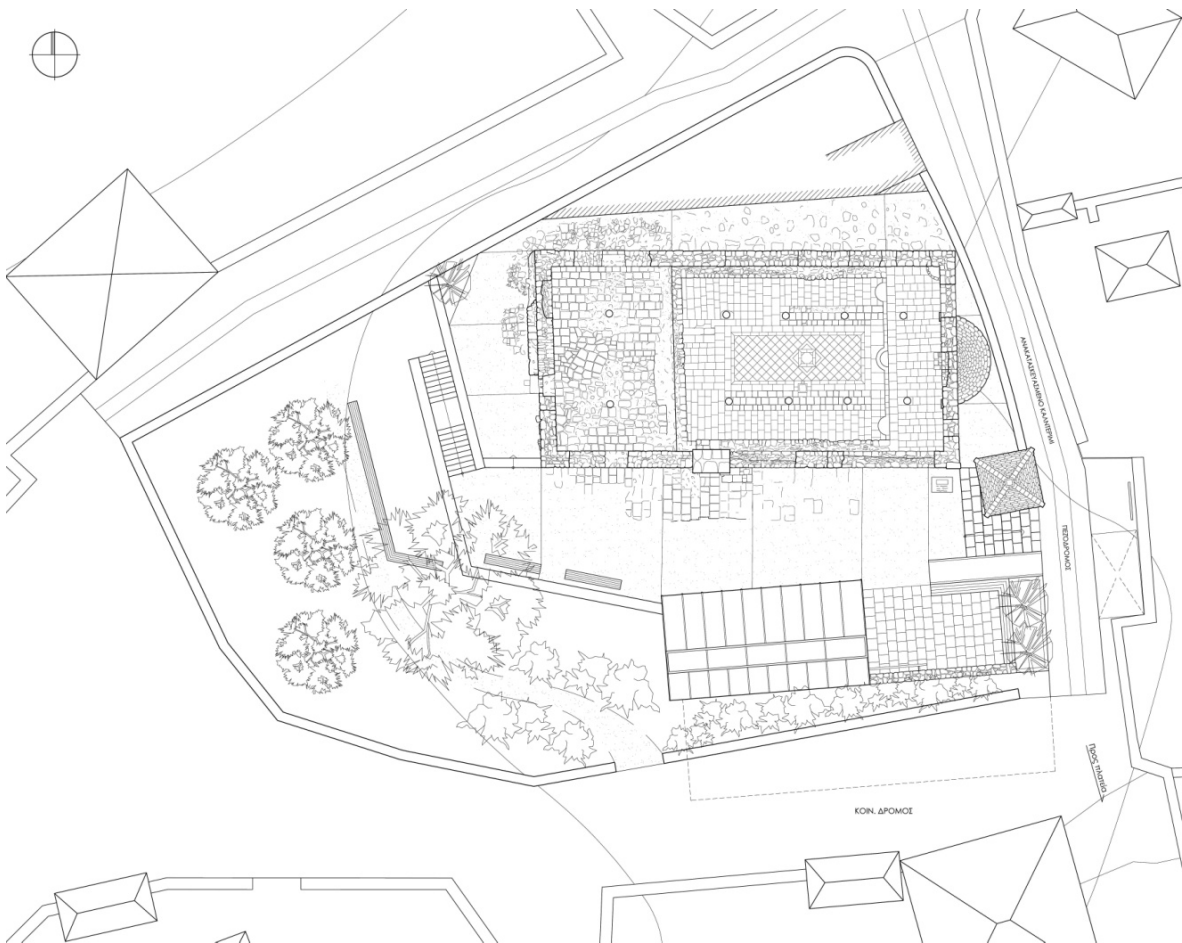
του οικοπέδου, θα διαμορφωθούν μεγάλοι τέσσερις μεγάλοι αναβαθμοί που θα καλύψουν την υψομετρική διαφορά που υπάρχει μεταξύ δρόμου και περιβόλου όπως και ράμπα χαμηλής κλίσης για την πρόσβαση στο χώρο ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Ο αδιαμόρφωτος χώρος που βρίσκεται δυτικά του κτηρίου σε ψηλότερη στάθμη και αποτελούσε στο παρελθόν τον προαύλιο χώρο του σχολείου θα γίνει προσβάσιμος τόσο από τον περίβολο του ναού μέσω μεγάλης λίθινης κλίμακας όσο και από τον κεντρικό δρόμο. Στον χώρο αυτόν θα γίνουν διαμορφώσεις με μονοπάτια από πατημένο χώμα και θα κατασκευαστεί πλάτωμα με καθιστικά στα οποία οι επισκέπτες μπορούν να ατενίζουν την περιοχή.

Τα υπάρχοντα δέντρα θα διατηρηθούν και θα υπάρξει νέα φύτευση με χαμηλά δέντρα μόνο στην είσοδο του περιβόλου. Το

υπάρχον ανακατασκευασμένο καλντερίμι που κατασκευάστηκε προσφάτως επίσης θα διατηρηθεί. Το τμήμα όμως που βρίσκεται μπροστά από την ανατολική όψη θα μετατραπεί σε δρόμο διέλευσης πεζών αποκλειστικά και μόνο. Ο χαμηλός λίθινος τοιχίσκος όμως που το οριοθετεί θα αντικατασταθεί από νέο πάχους 50εκ. ο οποίος θα βρίσκεται σε απόσταση τουλάχιστον 30εκ. από την αψίδα του ιερού. Η αντικατάσταση αυτή θα πραγματοποιηθεί με σκοπό την αποκατάσταση του διάκοσμου της αψίδας καθώς η νέα λιθοδομή έχει καταστρέψει μέρος της τοιχοποιίας της.

Όλες οι εργασίες θα πραγματοποιηθούν μετά τον καθαρισμό του οικοπέδου και την απομάκρυνση των λιθοσωρών. Οποιοδήποτε στοιχείο προκύψει μετά το πέρας των εργασιών για την τεκμηρίωση της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, θα ληφθεί υπόψη στην

Εικ. 3 Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου

πρόταση η οποία θα τροποποιηθεί καταλλήλως.

Με τις προτάσεις στερέωσης και ανάδειξης που προτείνονται ο πυρπολημένος ναός του Αγ. Νικολάου θα μπορέσει να λειτουργήσει τόσο ως χώρος λατρείας περιστασιακά (μέρα μνήμης καταστροφής, γιορτή του Αγ. Νικολάου) όσο και χώρος μνήμης όπως είναι και η επιθυμία των κατοίκων του χωριού. Η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος των κατοίκων για το ναό και τον οικισμό μπορεί να λειτουργήσει θετικά ως προς την υλοποίηση των προτάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

1. Αχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., Οι τοιχογραφίες του έτους 1414 στη Μονή της Αγ. Παρασκευής του Βίκου στο Ζαγόρι της Ηπείρου, Αθήνα, 2017, 19-20
2. Δημητρακόπουλος Γ., Ζαγόριον- Ητοι εξιστόρησις των κατά το τμήμα της ευάνδρου Ηπείρου, εκδ. 'Αυγή' Αδελφών Σακελλαρίδων, Σουφλί, 1909
3. Εργολάβος Σπ., Τα Ζαγοροχώρια στις αρχές του αιώνα μας-Δυο πολύτιμα ιστορικά ντοκουμέντα, Εκδόσεις 'Ηπειρος, Ιωάννινα, 2007
4. Καψάλης Φ.Ι., Δοβρά «Της Αλήστου Μνήμης», Ιωάννινα, 2015
5. Λαζαρίδης Κ.Π., Θρησκευτικά Μνημεία και Αγιογραφία του Ζαγορίου, Μικρή Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη 29, Ιωάννινα, 1982
6. Λαμπρίδης Ι., Ζαγοριακά ος προσετέθηκαν και τινά περί Ηπείρου, Τυπογραφείο της Αυγής, Αθήνα, 1870
7. Μπούρας Χ., Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα, 1994
8. Νικολαΐδης Ι., Ζαγοροχώρια, εκδ. Ριζάρειο Ίδρυμα, Αθήνα, 1992
9. Οικονόμου Κ., Τα οικωνύμια του Νομού Ιωαννίνων: Γλωσσολογική εξέταση, Ιωάννινα, 2008
10. Οικονόμου Φ.Γ., Η εκκλησία της Ηπείρου, Ίδρυσις, οργάνωσις και εξέλιξις αυτής, Αθήνα, 1982
11. Ορλάνδος Α., Η εν Ελλάδι εκκλησιαστική αρχιτεκτονική επί τουρκοκρατίας, Αθήνα, 2000
12. Παπαγεωργίου Γ., Οικονομικοί και Κοινωνικοί Μηχανισμοί στον ορεινό Χώρο - Ζαγόρι (μέσα 18^{ου}-αρχές 20^{ου} αι.), Ιωάννινα, 1995
13. Σινίκη-Παπακώστα Ν., 'Ηπειρος, Εκκλησίες και Μοναστήρια
14. Σταματοπούλου Χ., Ζαγόρι, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα: Μέλισσα, 1988
15. Τζιόβας Φ., Χρονικό της Δοβράς (1856-1859), Ιωάννινα 1981
16. Χαρίσης Β., Ζαγοροχώρια – μελέτη προστασίας, Αθήνα: Έκδοση Γεν. Δ/νσης Οικισμού Υπουργ. Δημ. Έργων, 1979
17. Χριστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του κεντρικού Ζαγορίου-Το παράδειγμα του Κουκουλίου, Αθήνα, 2004
18. Έκθεσις των γενόμενων ζημιών εν γένει Ηπείρου από κηρύξεως του Ελληνο-ιταλικού πολέμου (28-10-40) μέχρι της τελικής απελευθερώσεως της Οκτώβριος 1944, Βιβλιοθήκη Ηπειρωτικής Εταιρείας αριθ.58, Αθήνα 2010,
19. 'Ηπειρος – Ιστορικοί Ελληνικοί χώροι, γενική εποπτεία: Σακελλαρίου Μ.Β., Αθήνα, 1997
20. Manuel Baud-Bonny, Γεώργιος Παπαγεωργίου, Αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι Καπέσοβο και άλλα γειτονικά χωριά, επιμέλεια:, Ιωάννινα, 2010

ΑΡΘΡΑ

1. Βελένης Γ., Άγιος Μηνάς Μονοδενδρίου Ηπείρου, Ηπειρωτικά Χρονικά 43 (2009), 53-89
2. Βοκοτόπουλος Π., Ο ναός του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι του Ζαγορίου, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 1, 1979, 111-120
3. Βοκοτόπουλος Π., Βυζαντινά και Μεσαιωνικά Μνημεία Ηπείρου, ΑΔ 21, 1966
4. Κωνσταντίος Δ., Χορηγία και τέχνη στην 'Ηπειρο την περίοδο της ύστερης Τουρκοκρατίας, Δελτίο ΧΑΕ 20, Αθήνα, 1999
5. Καρβούνης Κ., Άγιος Νικόλαος Δοβράς (Ασπράγγελοι), Το Ζαγόρι μας 230 (Ιούνιος 1997), 11

6. Μπούρας Χ., Ο αρχιτεκτονικός τύπος της βασιλικής κατά την Τουρκοκρατία και ο Πατριάρχης Καλλίνικος, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 1, 159-167
7. Μπούρας Χ., Ζητήματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 18ου αι., Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 7, 139-147
8. Οικονόμου Κ., Ο σταυρεπίστεγος ναός των Ταξιαρχών στη Βίτσα Ζαγορίου, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, ΕΜΠ, τεύχος 4, 65-73
9. Τσέφος Κ., Ο ναός του Αγ. Δημητρίου στο Γρεβενέτι Ζαγορίου, Ηπειρωτικά Χρονικά 36 (2002), 109-136
10. Τσούπη-Ρέμου Μ., Το θύρωμα του Αγίου Νικολάου Δοβράς, Το Ζαγόρι μας 213-214, 3-4
11. Χαρίσης Β., Ο ρόλος του χαγιατιού στη λαϊκή παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Ηπείρου, Ηπειρωτικό Ημερολόγιο, Ιωάννινα, 1983, 256-260
12. Τα ζαγόρια της Ηπείρου, Επτά Ημέρες, Εφημερίδα Καθημερινή, Αθήνα, 27 Μαρτίου 1994
13. Orlandos A.K. , Ein Spatbyzantinischer Hallenkirchen-Typus Nordgriechenlands, Jahrbuch der Osterreichischen Byzantinistik 21 (1972), 209-226

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

1. Τσέφος Κ., Μοναστηριακή αρχιτεκτονική στο Ζαγόρι της Ηπείρου (1430-1913), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2010
2. Χρηστίδης Β., Η αρχιτεκτονική του χωριού Κουκούλι Ζαγορίου, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα, 1994

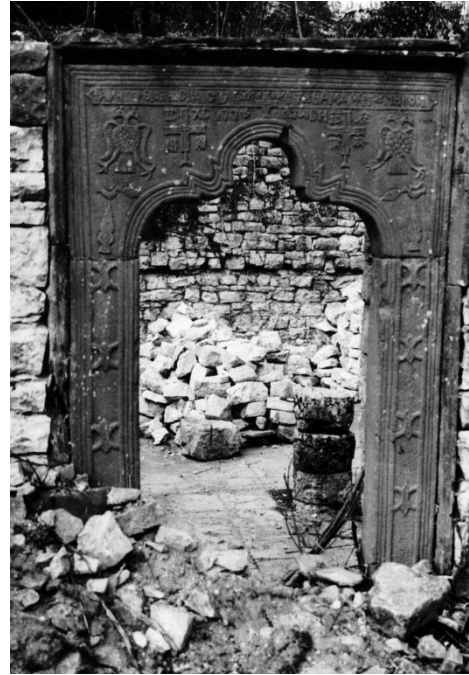
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. <http://www.zagori.gov.gr/>
2. <http://www.izagori.gr/>

ΠΑΛΙΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ Ι.Ν. ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Εικ. 1 Λίθινο διάφραγμα του ιερού

Εικ.2 Είσοδος ναού

Εικ.3 Άποψη της εκκλησίας και του σχολείου από τα βορειοανατολικά

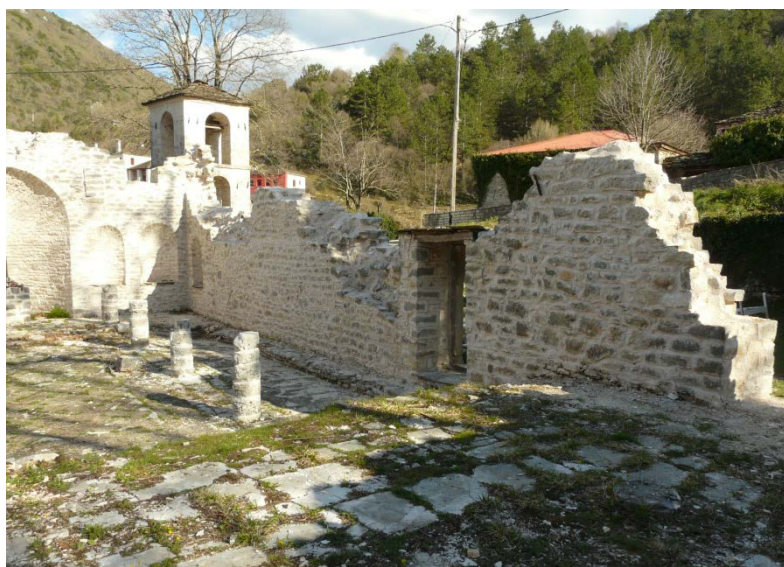
Εικ. 1 Χάρτης του οικισμού Ασπράγγελοι το έτος 1947
Πηγη: αρχείο Θ. Ζαμπακόλα

Εικ. 5 Άποψη του ιερού

Εικ. 6 Άποψη του νάρθηκα

Εικ. 7 Άποψη του ναού από το νάρθηκα

Εικ. 8 Νότια όψη

Εικ. 9 Δυτική όψη

Εικ. 10 Βόρεια όψη

Εικ. 11 Ανατολική όψη

Εικ. 12 Αψίδα ιερού

Εικ. 13 Λεπτομέρεια διακοσμητικού μοτίβου αψίδας ιερού

Εικ. 14 Δάπεδο κυρίως ναού

Εικ. 15 Εξωτερικό δάπεδο

Εικ. 14 Υπολείμματα σχιστόπλακας στη βορειοανατολική γωνία

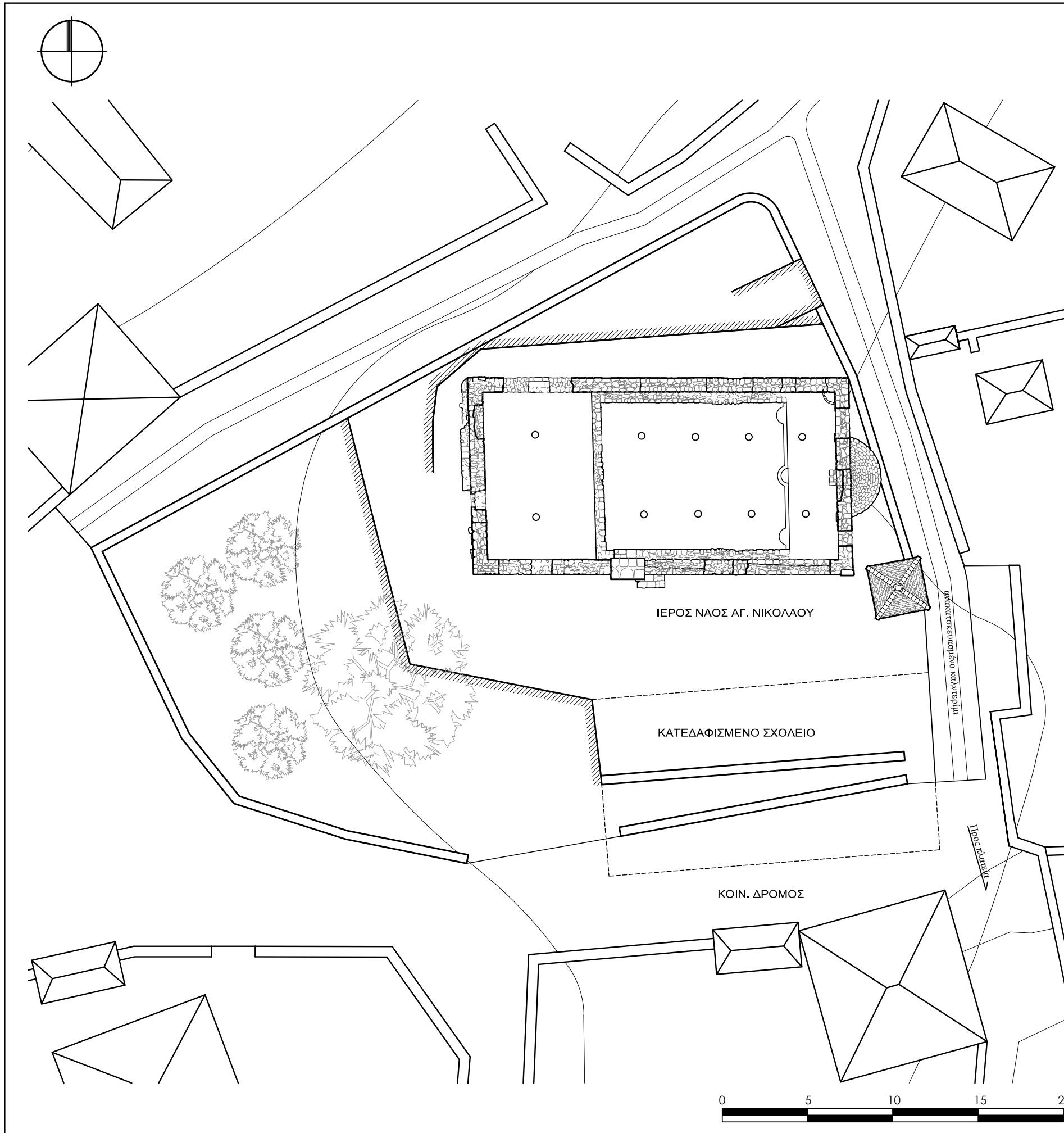

Εικ. 15 Άνοιγμα δυτική όψη

Εικ. 16 Υπολείμματα ελκυστήρα νότιας τοιχοποιίας

ΣΧΕΔΙΑ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφesiου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

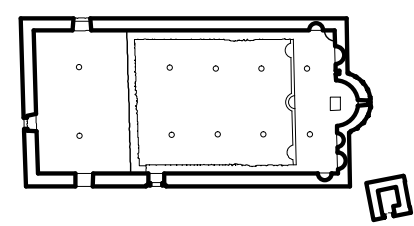
Αριθμός σχεδίου:

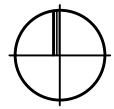
A01

Κλίμακα:

1:200

Υπόμνημα:

Γ ← αποκόλληση πλάκων

Ε ← "φούσκαμα" τοιχοποιίας

βύθιση εδάφους καταστροφή πλάκων δαπέδου

Δ ←

κατάρρευση του εδάφους λόγω έλλειψης διαμορφώσεων του περιβάλλοντος χώρου

παρασιτική βλάστηση

σπασμένες πλάκες δαπέδου

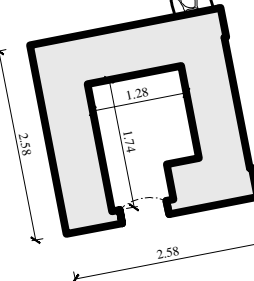
καταστροφή διάκασμου αιχμής λόγω κατασκευής νέου τοιχάκου

A
B

A
B

3.40 1.18 3.17 1.16 12.64 22.25

3.71 11.54 3.71 4.12 11.54

όριο κατεδαφισμένου σχολείου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Δ.Π.Μ.Σ. "Πρόσταση Μνημείων"
Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημικό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέπωντες καθηγητές:
Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

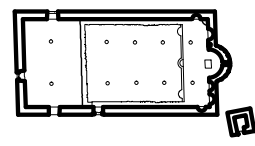
Στάδιο μελέτης:
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

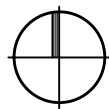
Τίτλος σχεδίου:
ΚΑΤΟΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ

Αριθμός σχεδίου:
Α02

Κλίμακα:
1:50

Υπόμνημα:

υπολείμματα σχιστόπλακας

Γ

Ε

Δ

Α

Β

Α

Β

Γ

Ε

Δ

νεωτερική στέγαση θύρας

υπολείμματα σχιστόπλακας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και

αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:

ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ

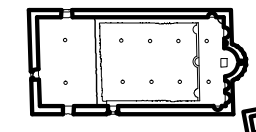
Αριθμός σχεδίου:

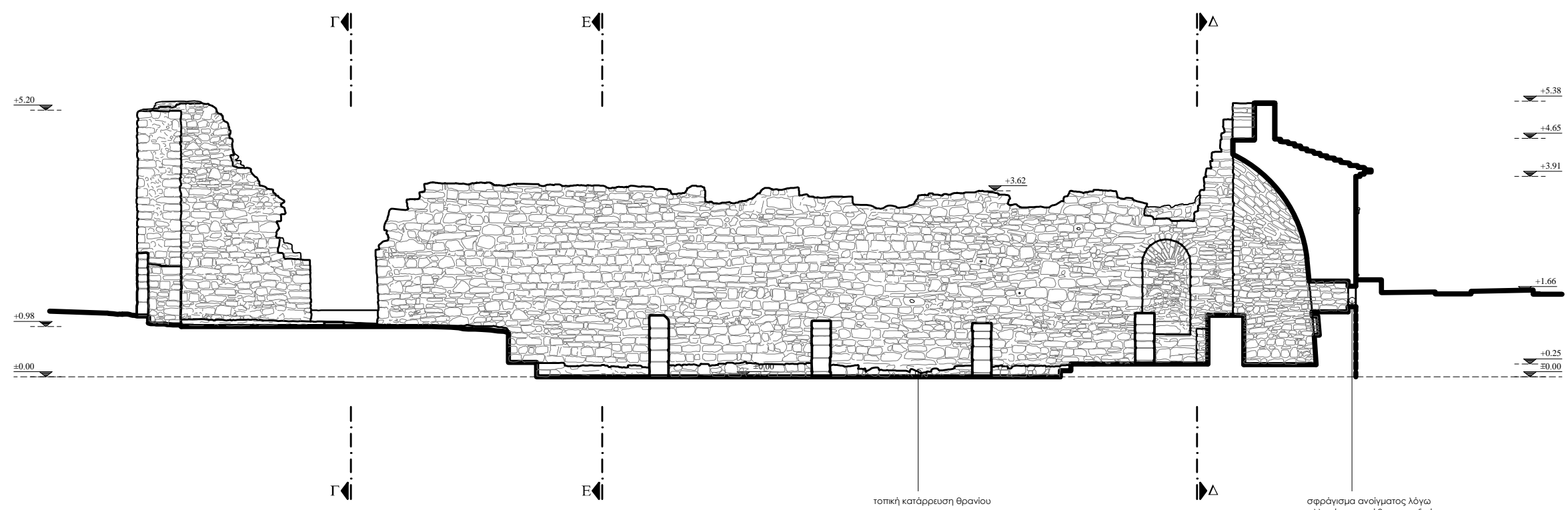
Α03

Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

+5.20
+0.98
±0.00

+5.38
+4.65
+3.91
+1.66
+0.25
±0.00

τοπική κατάρρευση θρανίου

σφράγισμα ανοίγματος λόγω αλλαγής της στάθμης του δρόμου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

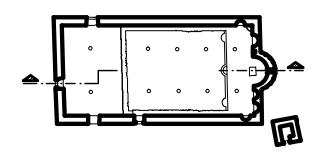
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:
 ΤΟΜΗ Α - Α

Αριθμός σχεδίου:
 Α04

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου. Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
Εφρεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

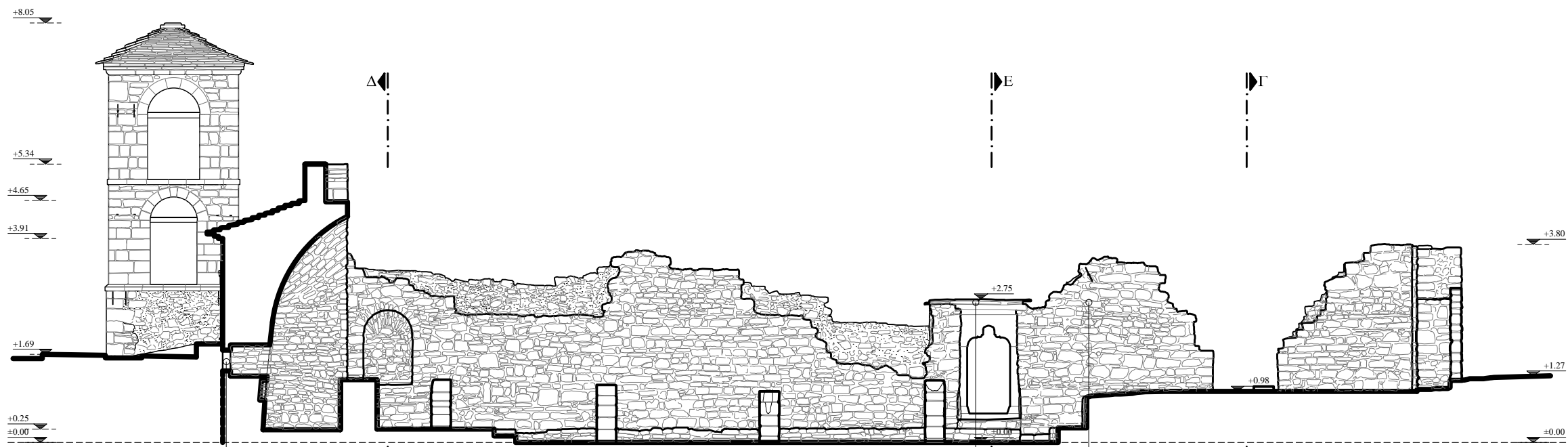
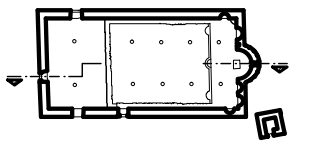
Στάδιο μελέτης:
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:
ΤΟΜΗ Β - Β

Αριθμός σχεδίου:
Α05

Κλίμακα:
1:50

Υπόμνημα:

σφράγισμα ανοίγματος λόγω
αλλαγής της στάθμης του δρόμου

τοπική επισκευή τοιχοποιίας
και τοποθέτηση στεγάστρου

μεταλλικός ελκυστήρας
προστώου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία

Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφεισίου Ειρήνη

Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Γ - Γ

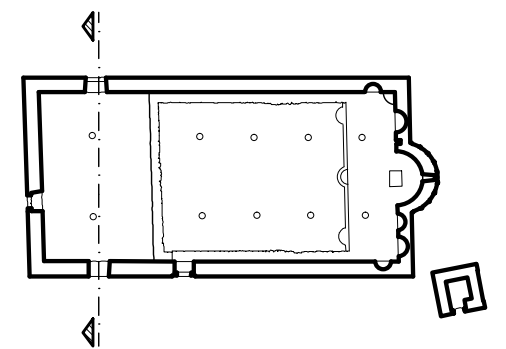
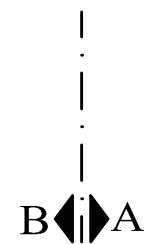
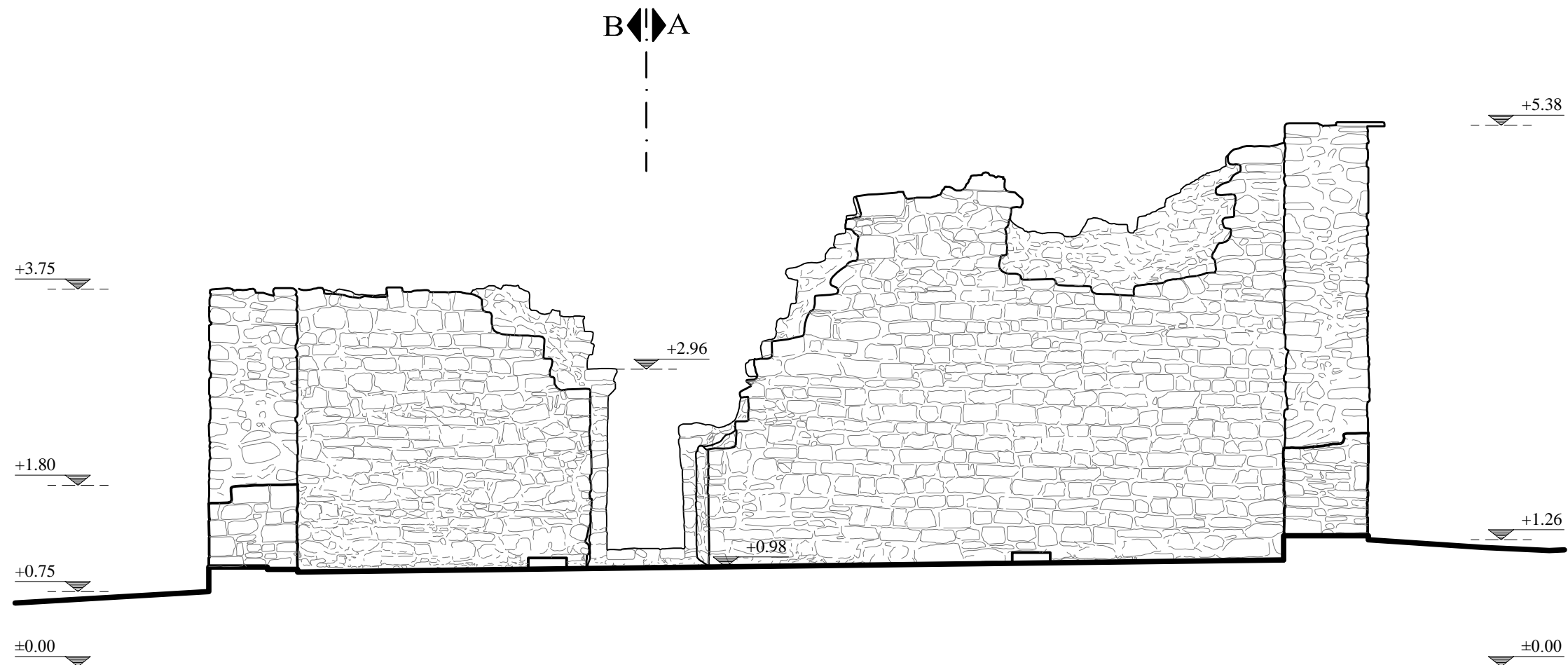
Αριθμός σχεδίου:

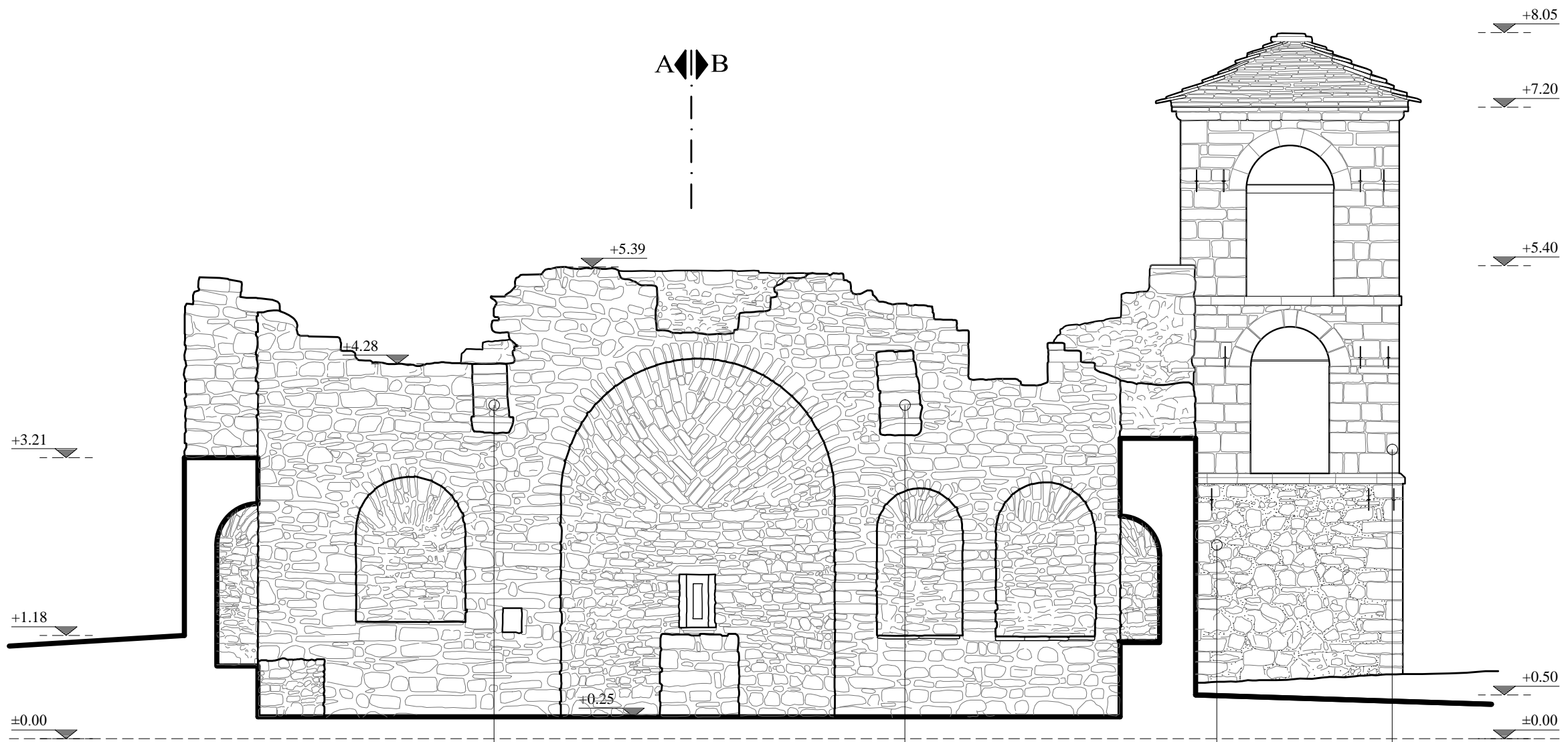
A06

Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

υπολείμματα τοξοστοιχίας

υπολείμματα τοξοστοιχίας

επισκευαστικά
κονιάματα μη συμβατά
με τα αυθεντικά

προβλημα υγρασίας

A B

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
Εφεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

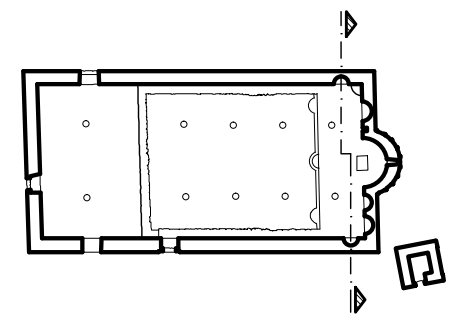
Στάδιο μελέτης:
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:
ΤΟΜΗ Δ - Δ

Αριθμός σχεδίου:
Α07

Κλίμακα:
1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

A' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία

Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφεισίου Ειρήνη

Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Ε - Ε

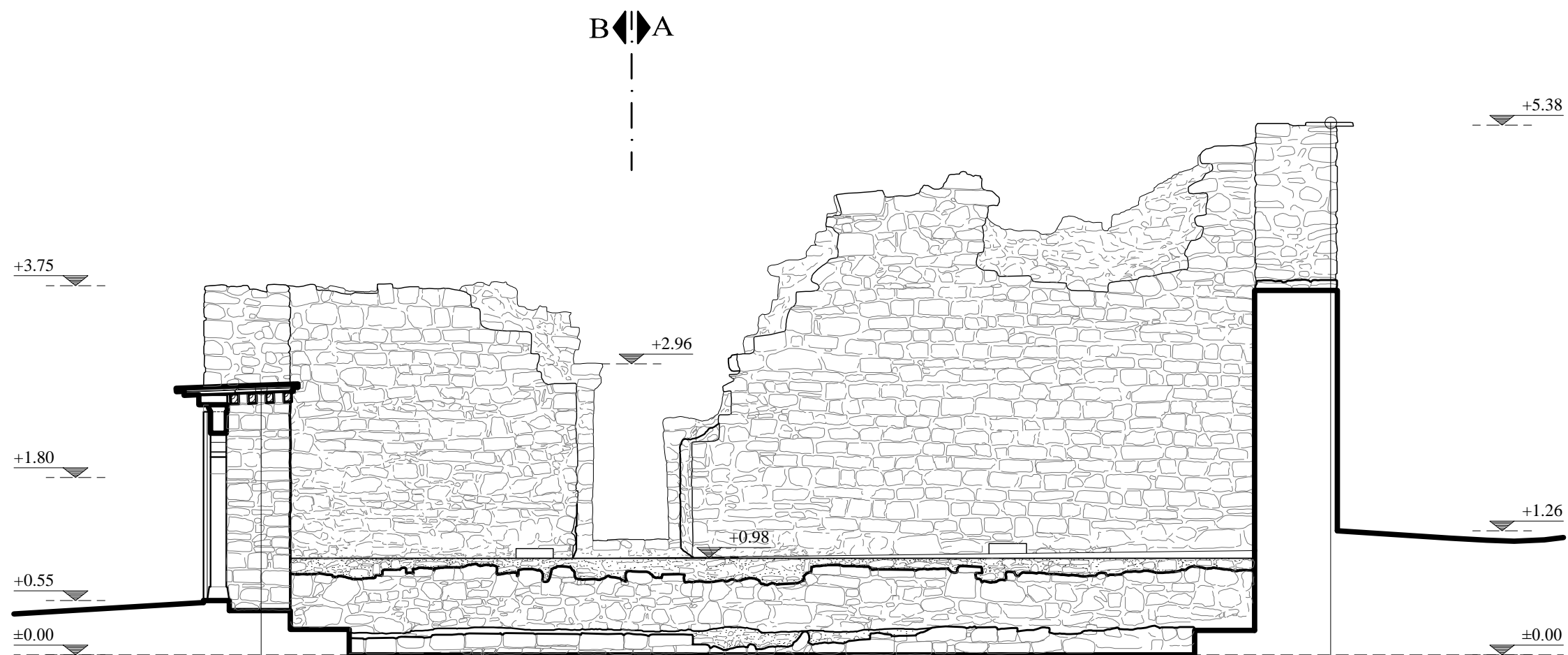
Αριθμός σχεδίου:

A08

Κλίμακα:

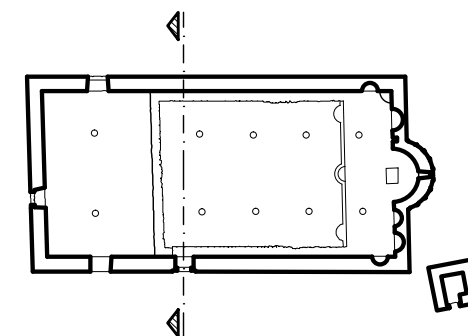
1:50

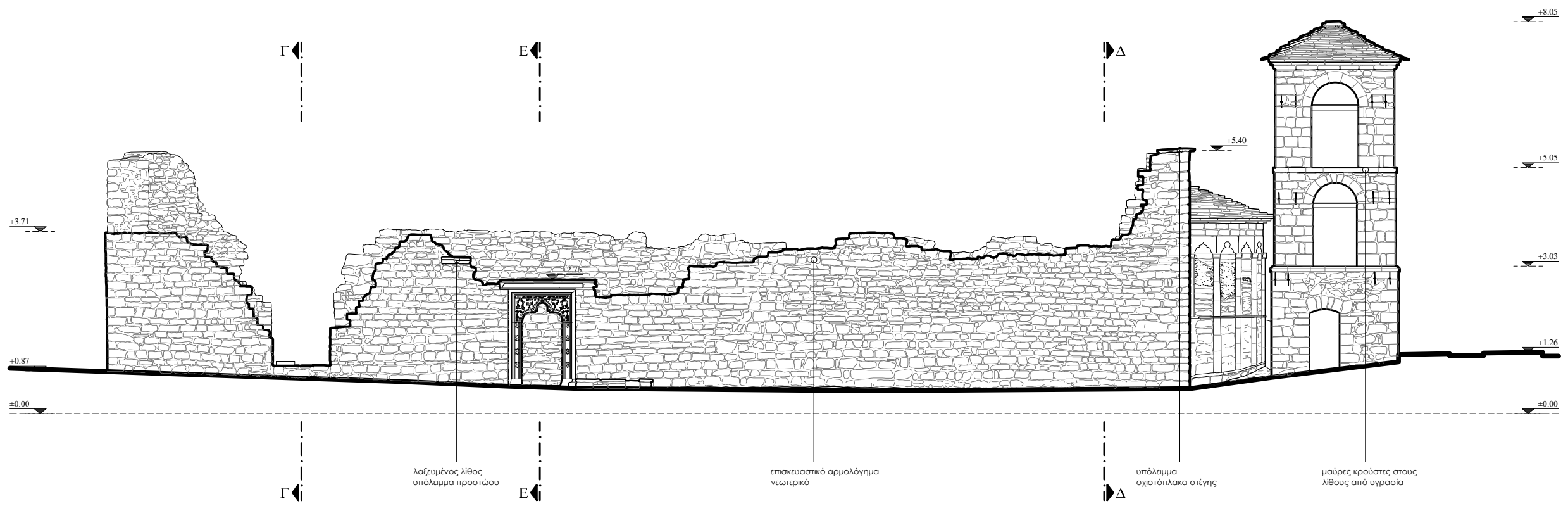
Υπόμνημα:

τοπική επισκευή τοιχοποιίας
και τοποθέτηση στεγάστρου

υπολείμματα σχιστόπλακας
στέγης

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρυσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

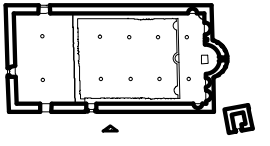
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

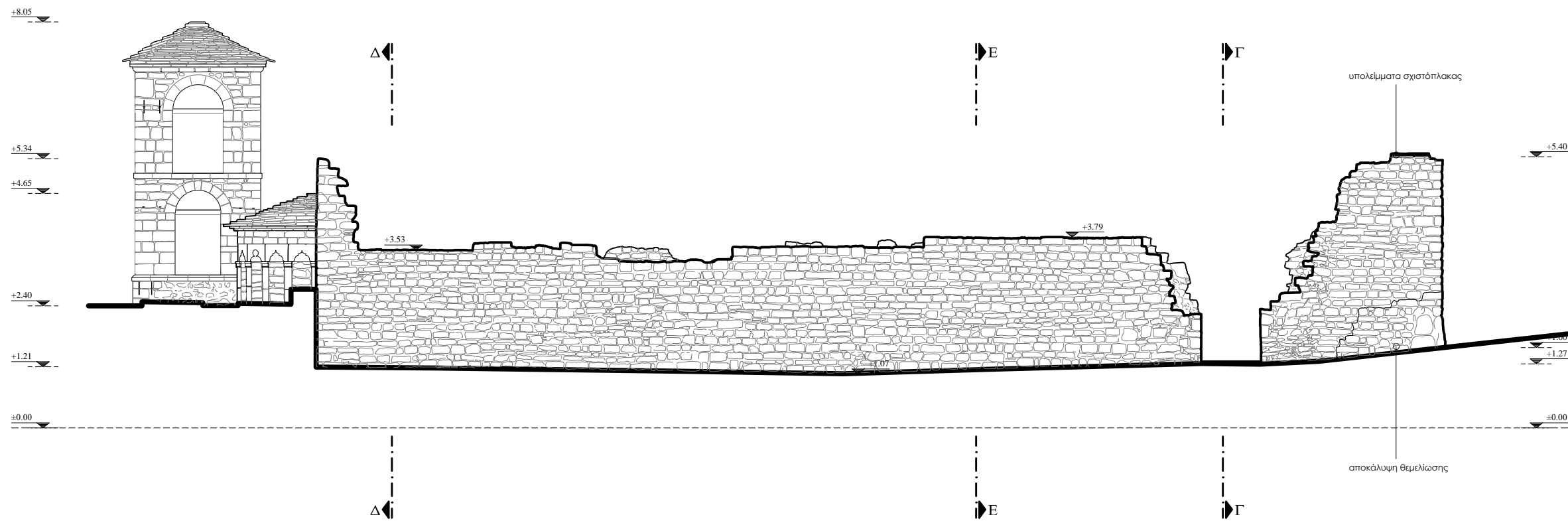
Τίτλος σχεδίου:
 ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Α09

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
 αποκατάσταση ιστορικών κτηρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

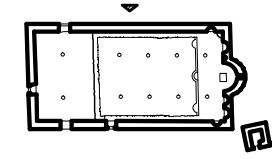
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

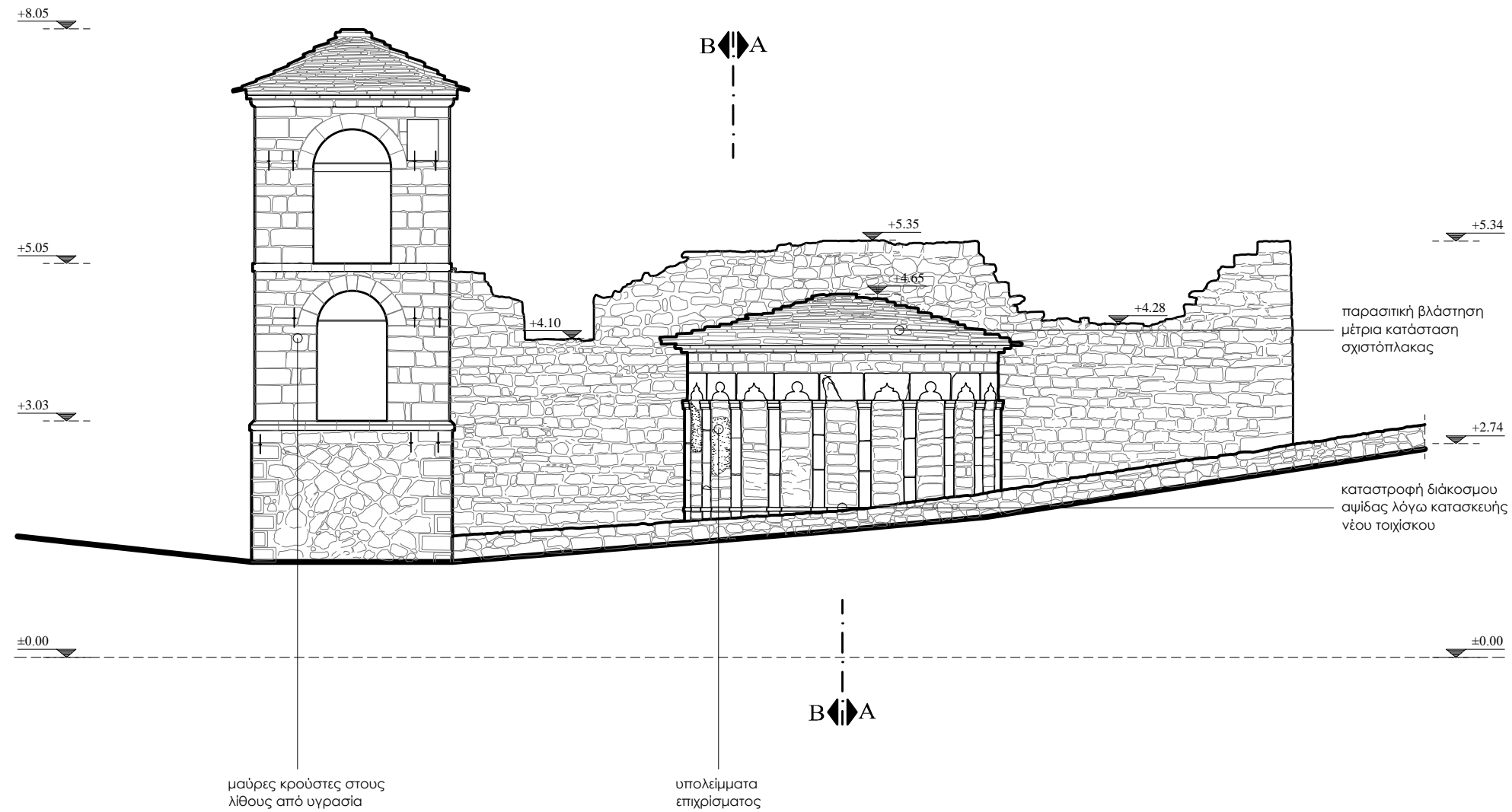
Τίτλος σχεδίου:
 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Α 10

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφesiού Ειρήνη Καθηγήτρια

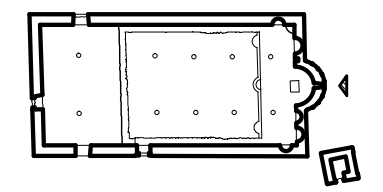
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

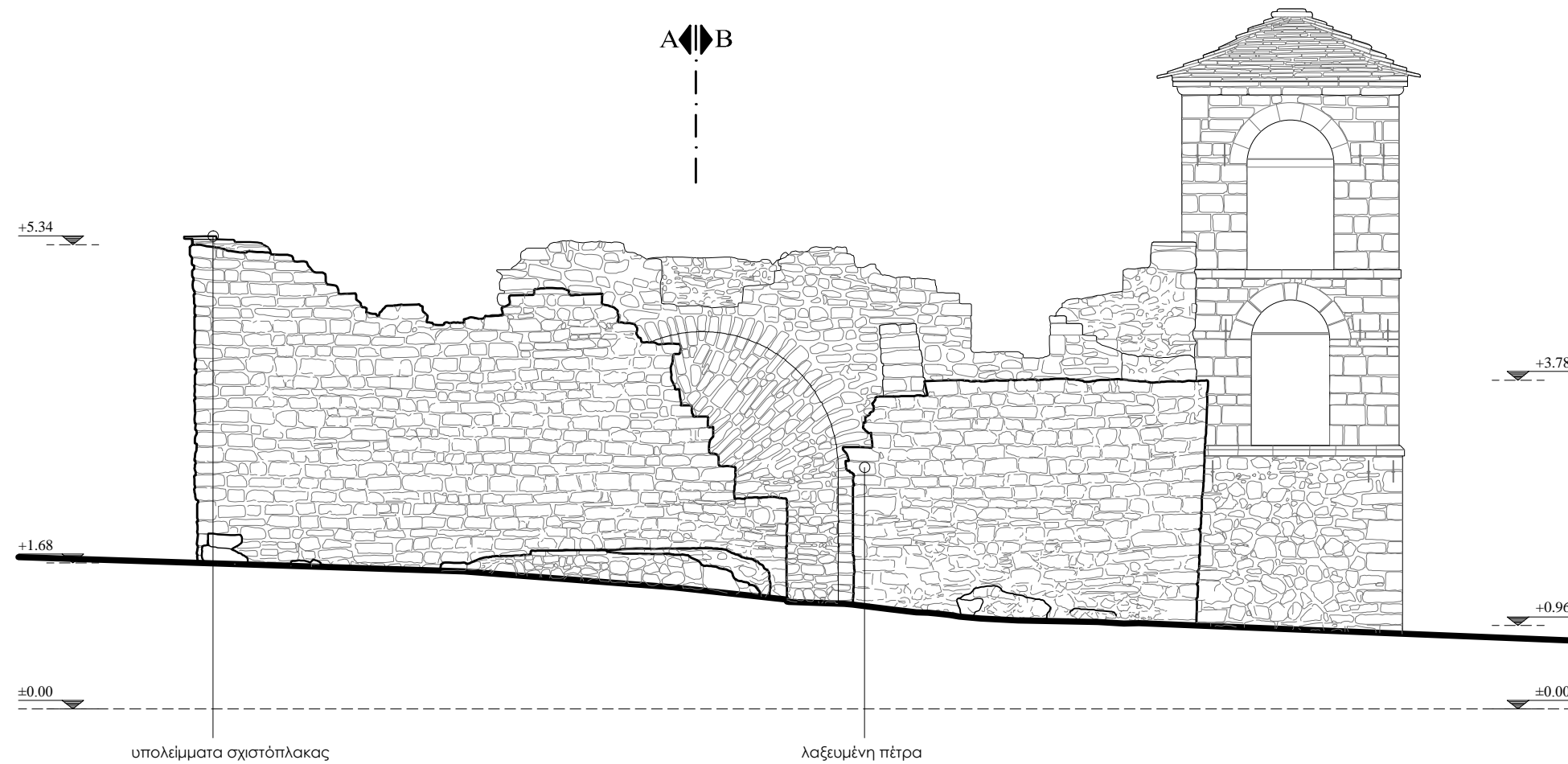
Τίτλος σχεδίου:
 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Α 11

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

A-B

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

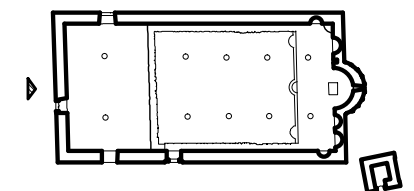
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

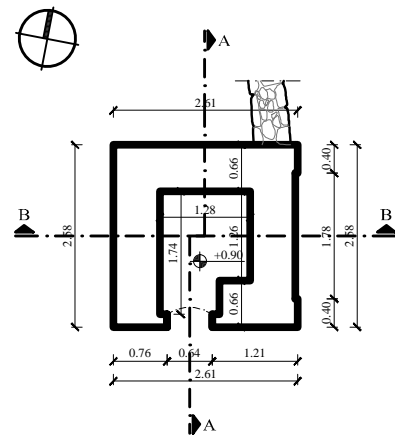
Τίτλος σχεδίου:
 ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Α12

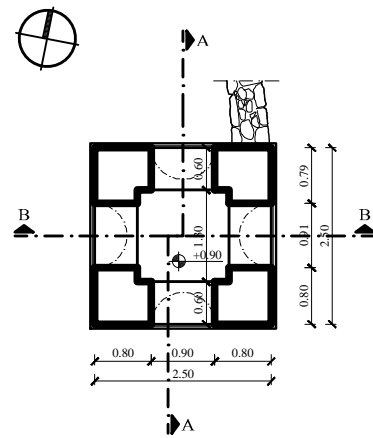
Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

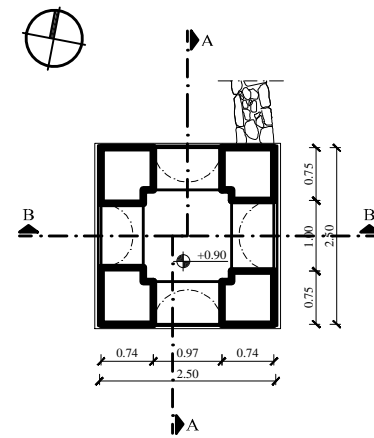

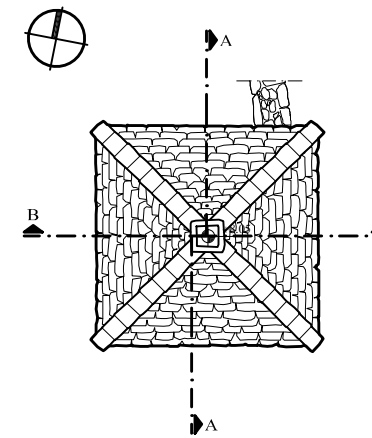
ΚΑΤΟΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ

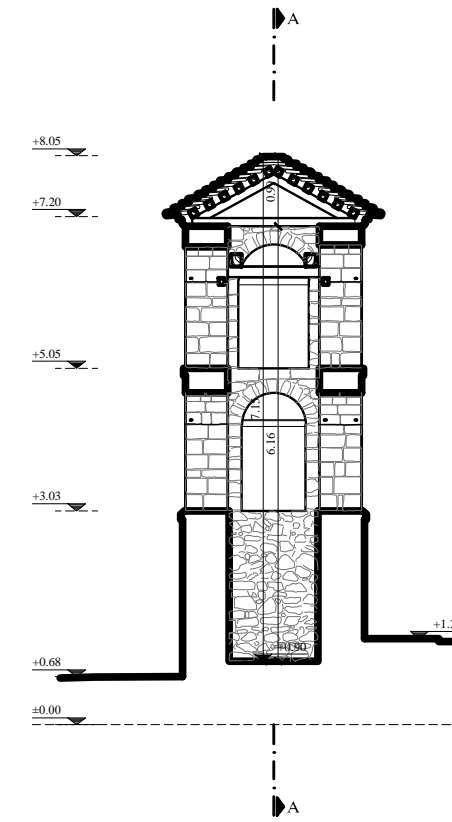
ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ

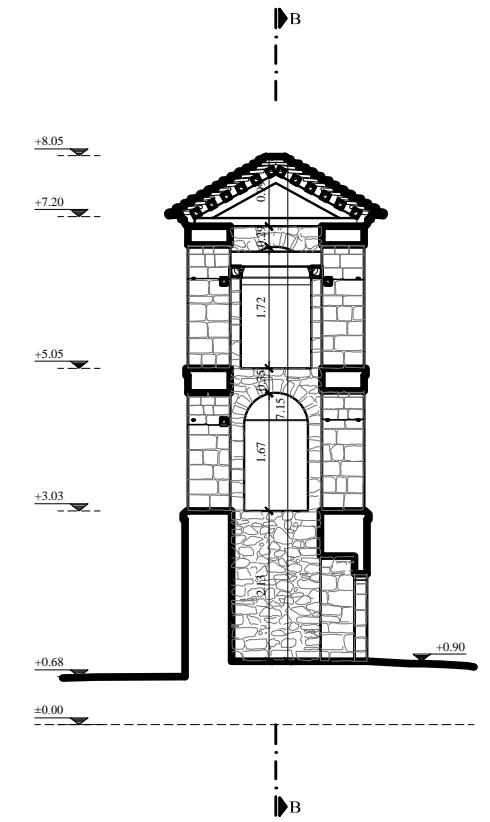
ΚΑΤΟΨΗ Γ' ΣΤΑΘΜΗΣ

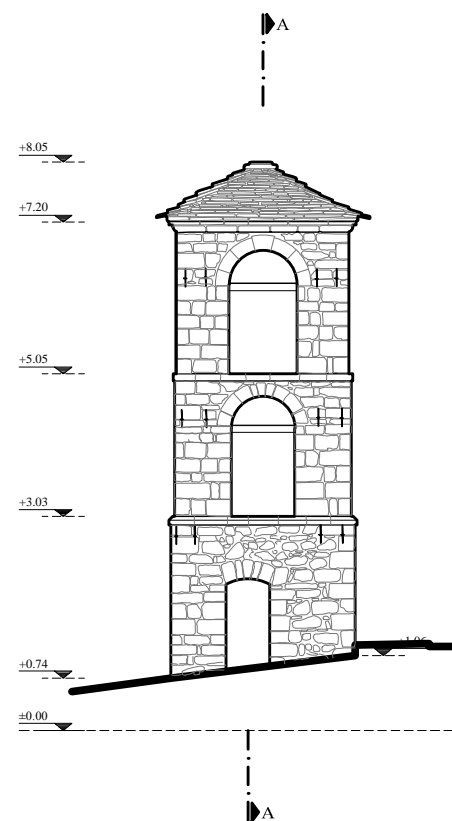
ΚΑΤΟΨΗ Δ' ΣΤΑΘΜΗΣ

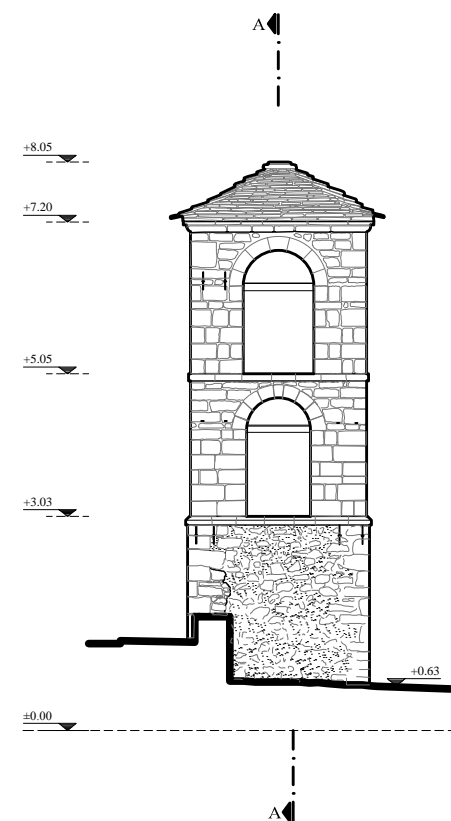
ΤΟΜΗ Β-Β

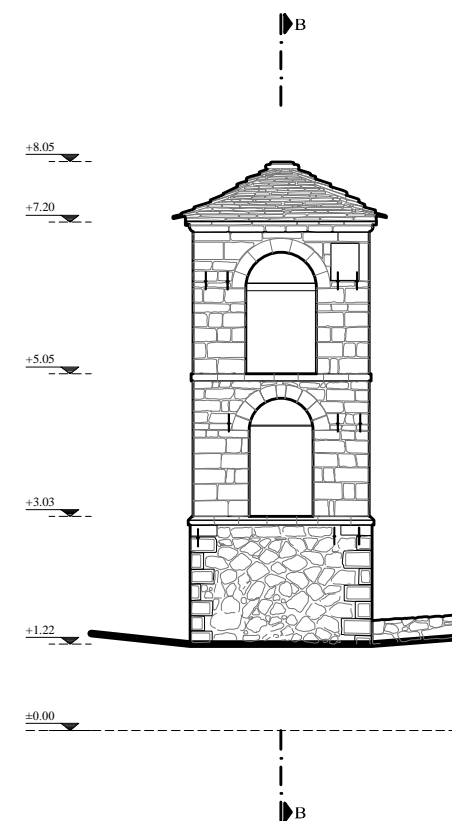
ΤΟΜΗ Α-Α

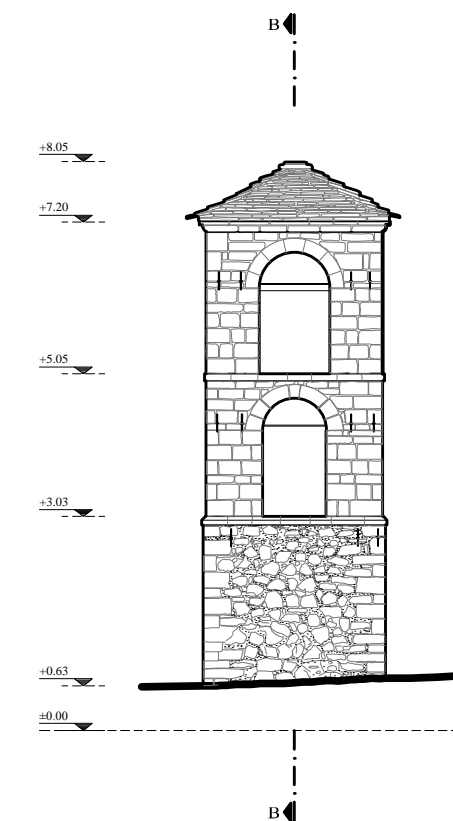
ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

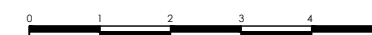
ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημίων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρονόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφείσιου Ειρήνη Καθηγήτρια

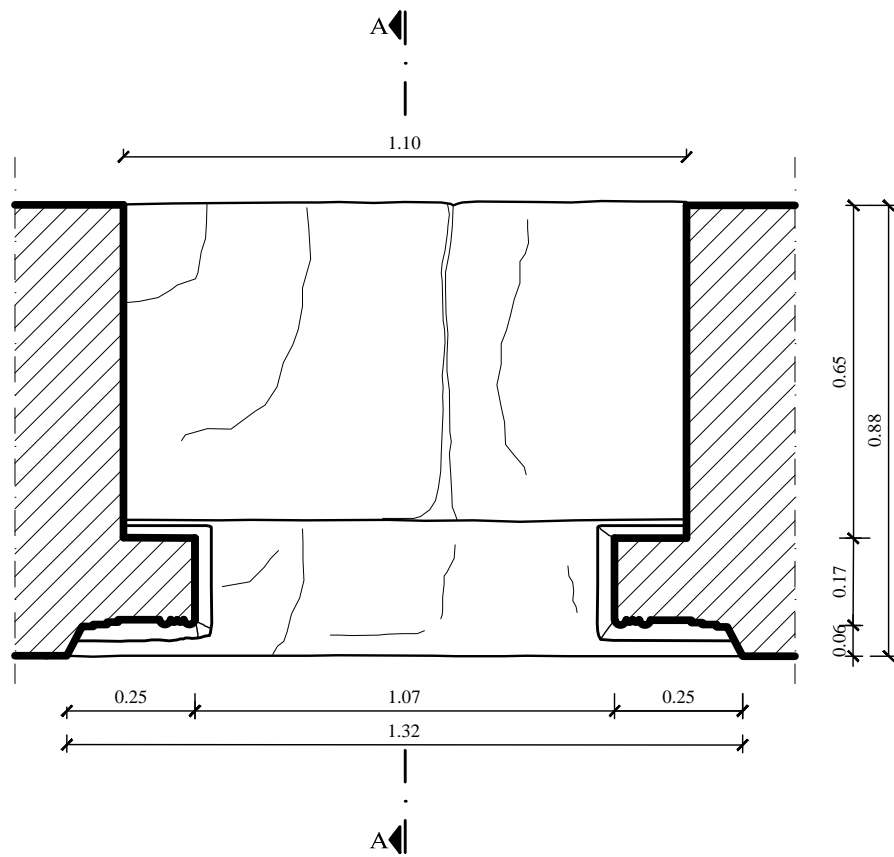
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Τίτλος σχεδίου:
 ΣΧΕΔΙΑ ΚΩΔΟΝΟΣΤΑΣΙΟΥ

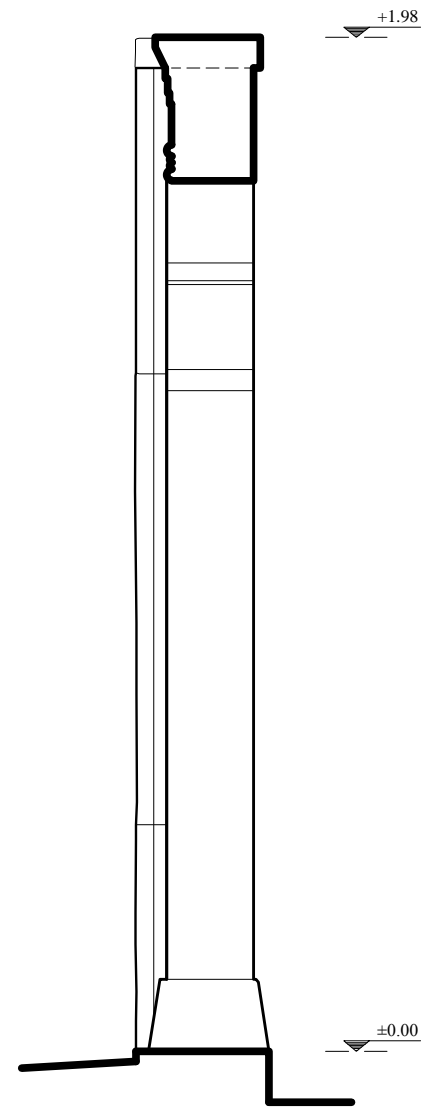
Αριθμός σχεδίου:
 Α13

Κλίμακα:
 1:50

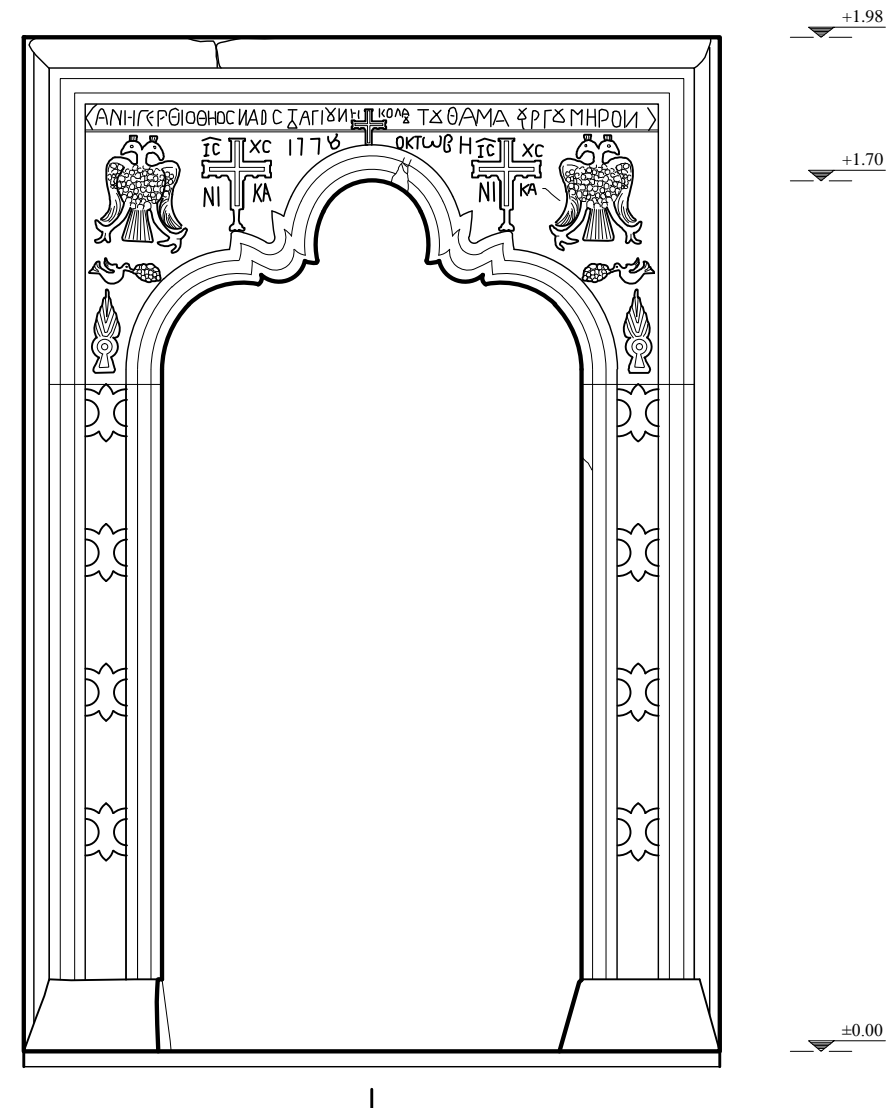
Υπόμνημα:

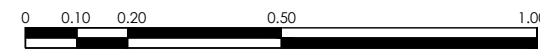
ΚΑΤΟΨΗ

ΤΟΜΗ Α-Α

ΟΨΗ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
 αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφesiου Ειρήνη Καθηγήτρια

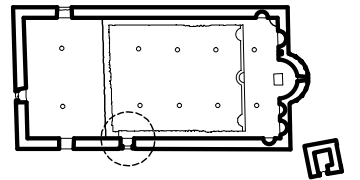
Στάδιο μελέτης:
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

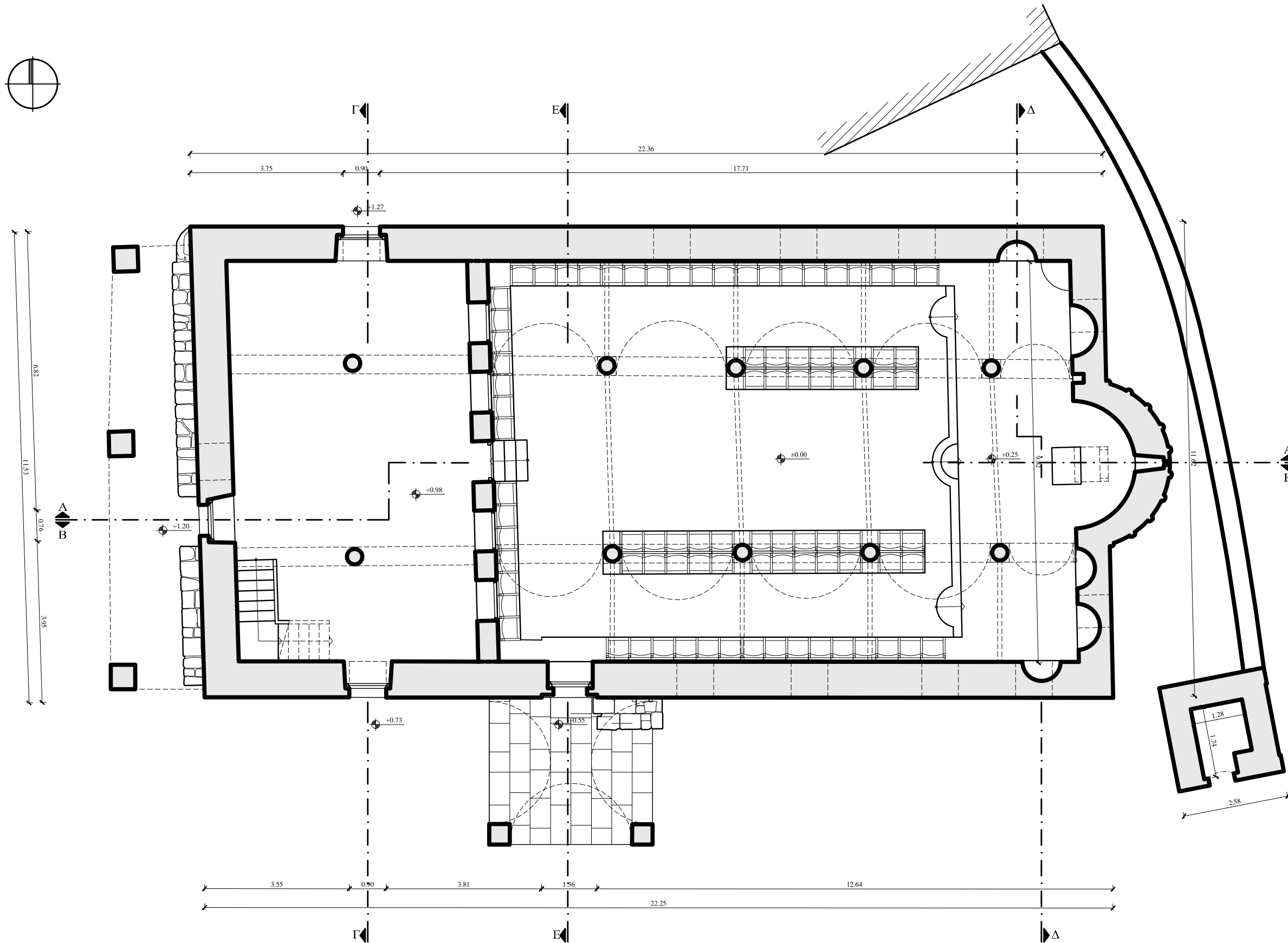
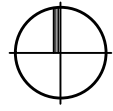
Τίτλος σχεδίου:
 ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΚΥΡΙΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

Αριθμός σχεδίου:
 Α 14

Κλίμακα:
 1:10

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

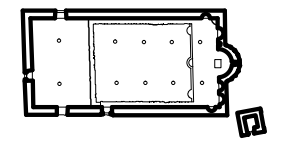
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

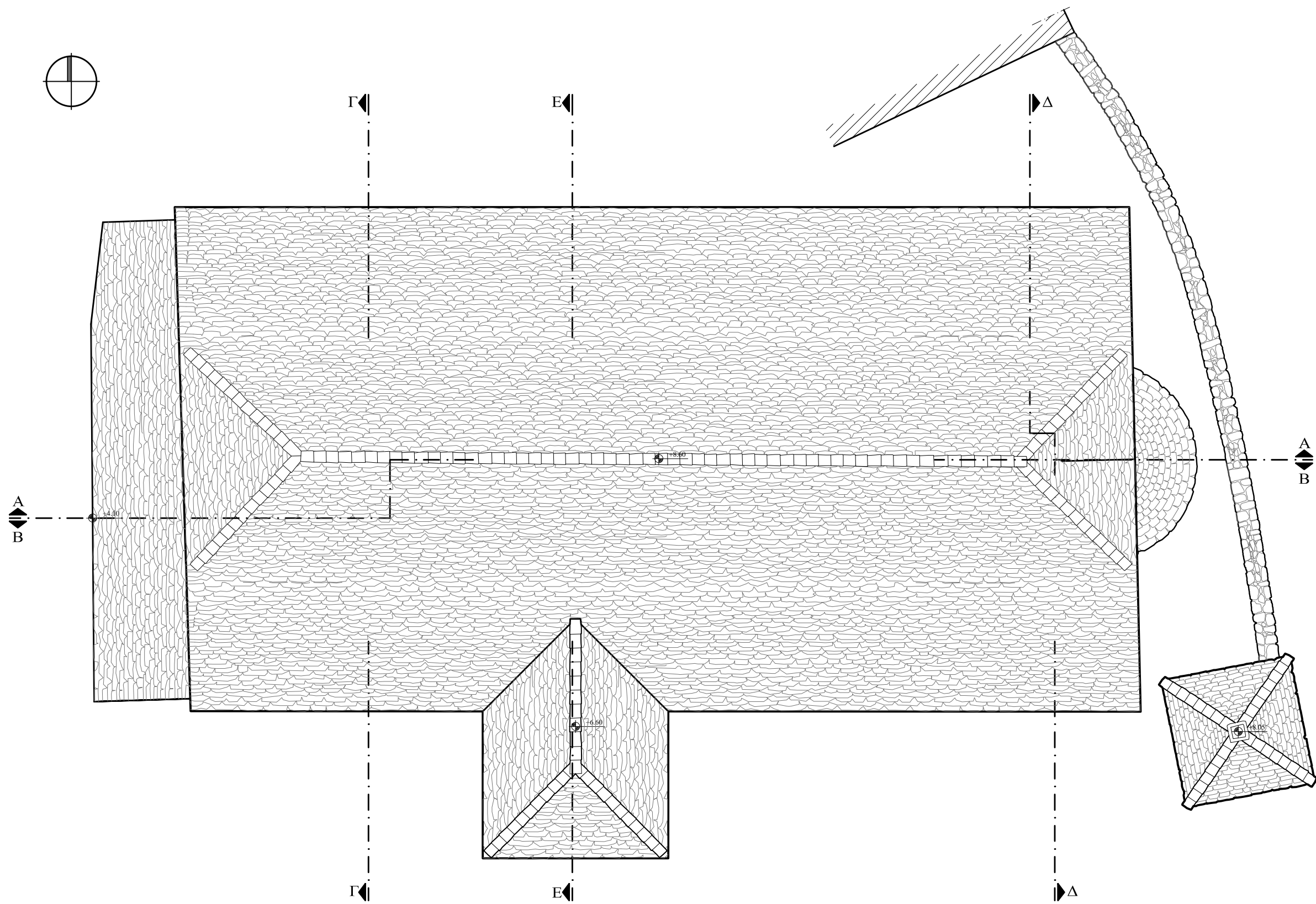
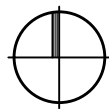
Τίτλος σχεδίου:
 ΚΑΤΩΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ01

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.
 Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

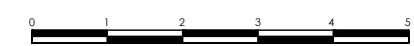
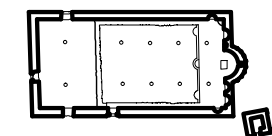
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

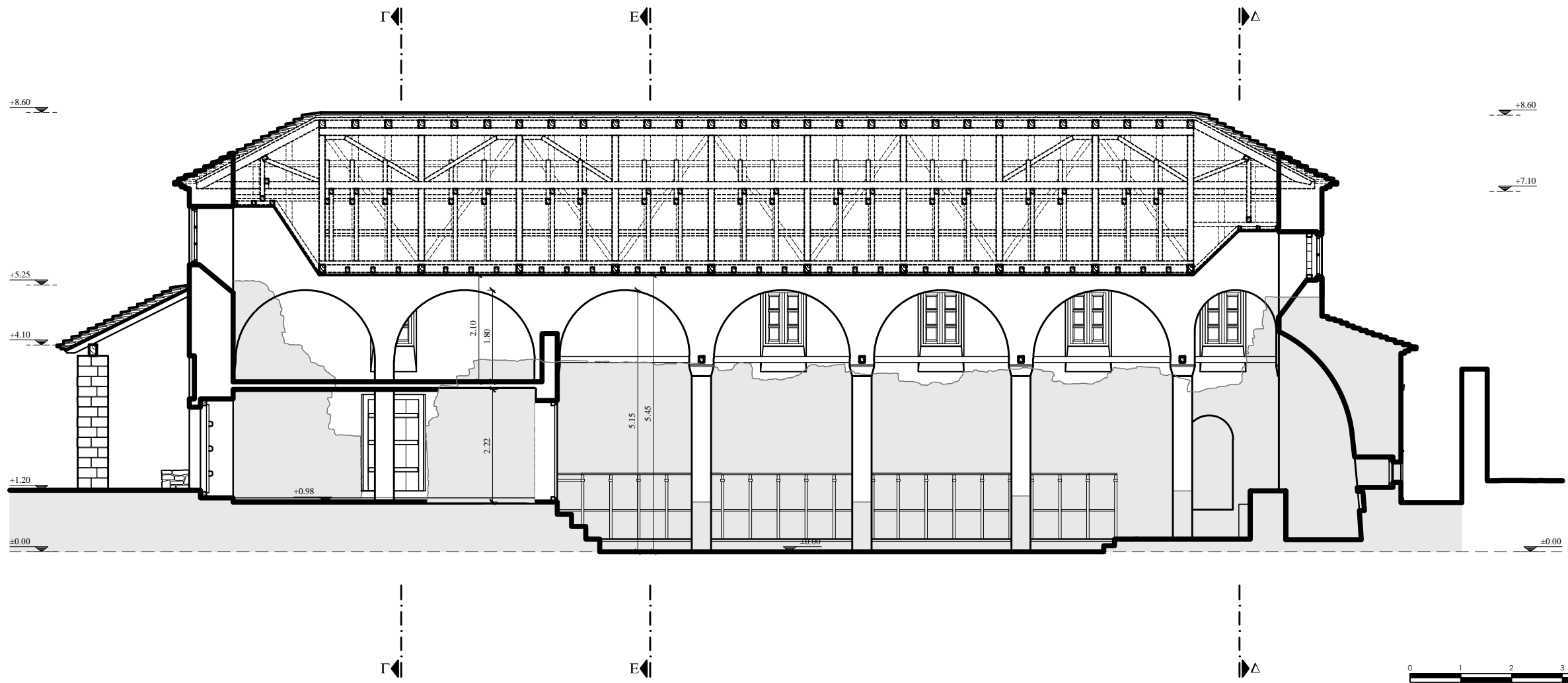
Τίτλος σχεδίου:
 ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ02

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.
 Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρυσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

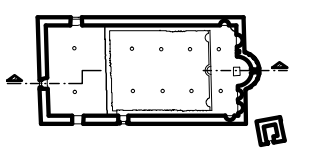
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

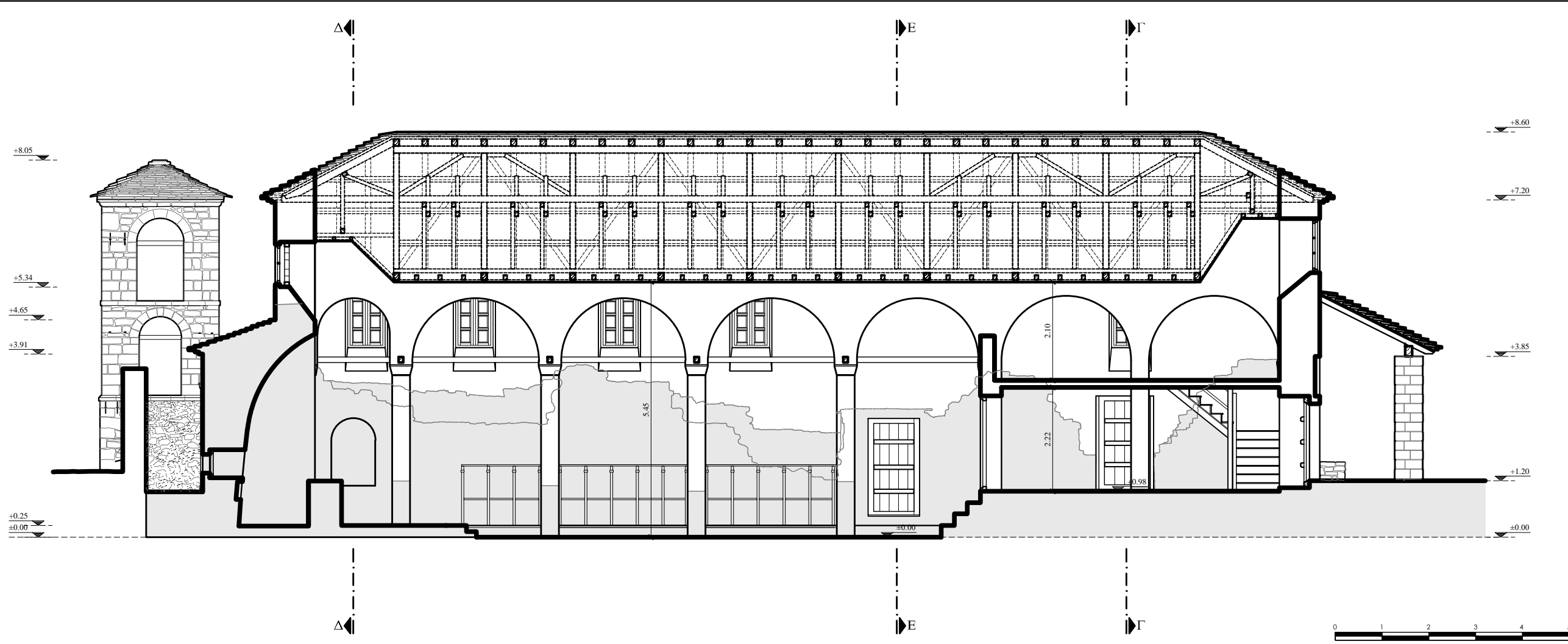
Τίτλος σχεδίου:
 ΤΟΜΗ Α - Α

Αριθμός σχεδίου:
 Τ03

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 □ Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτηρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρυσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
 ΤΟΜΗ Β - Β

Αριθμός σχεδίου:
 Τ04

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 □ Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία

Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφεισίου Ειρήνη

Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Γ - Γ

Αριθμός σχεδίου:

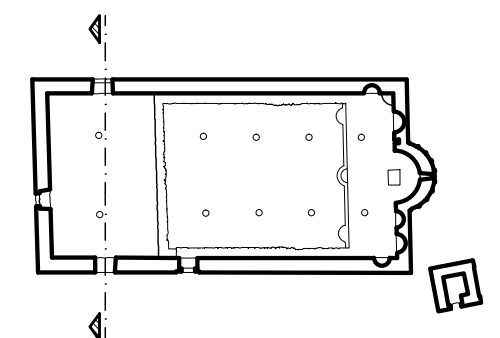
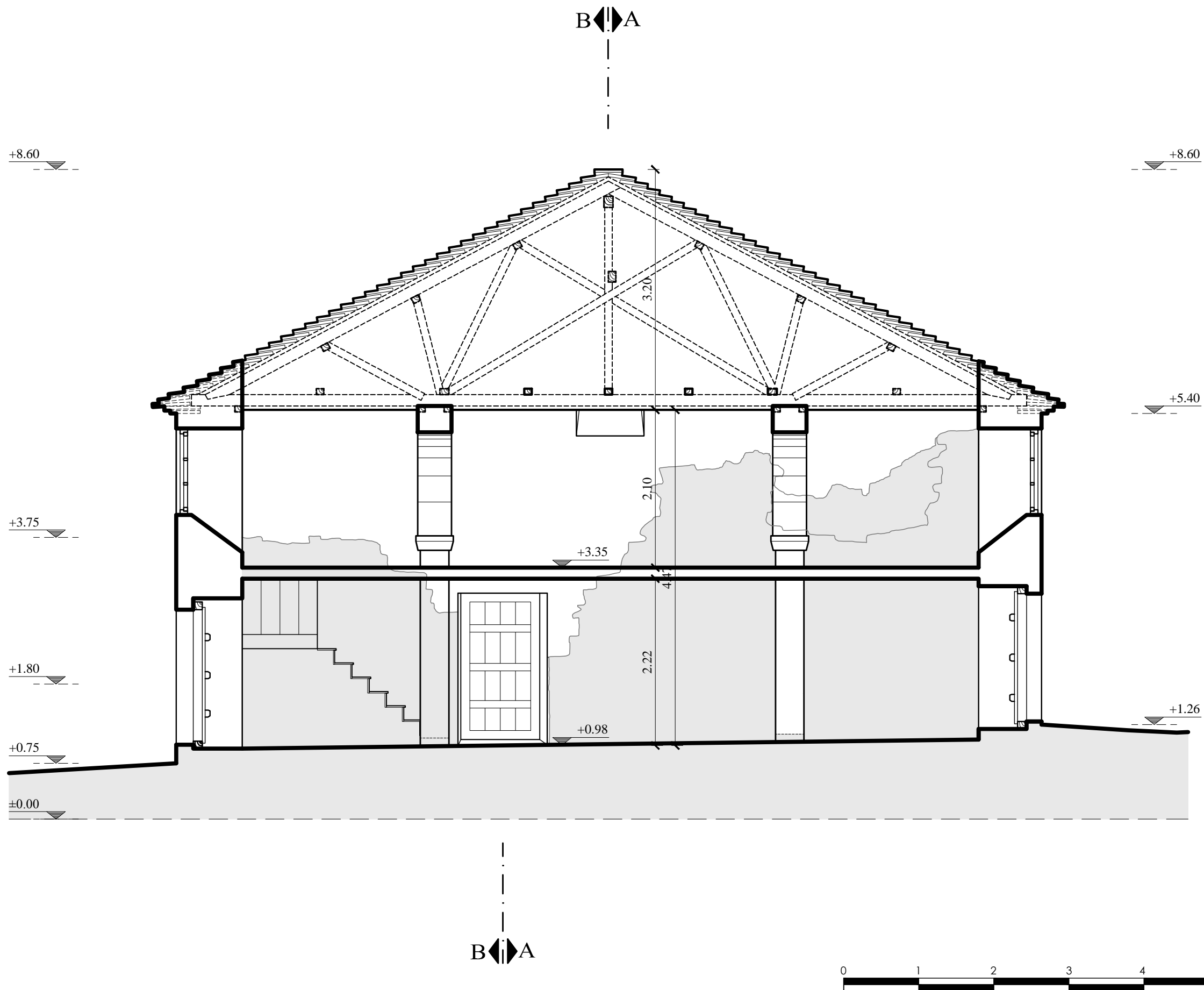
T05

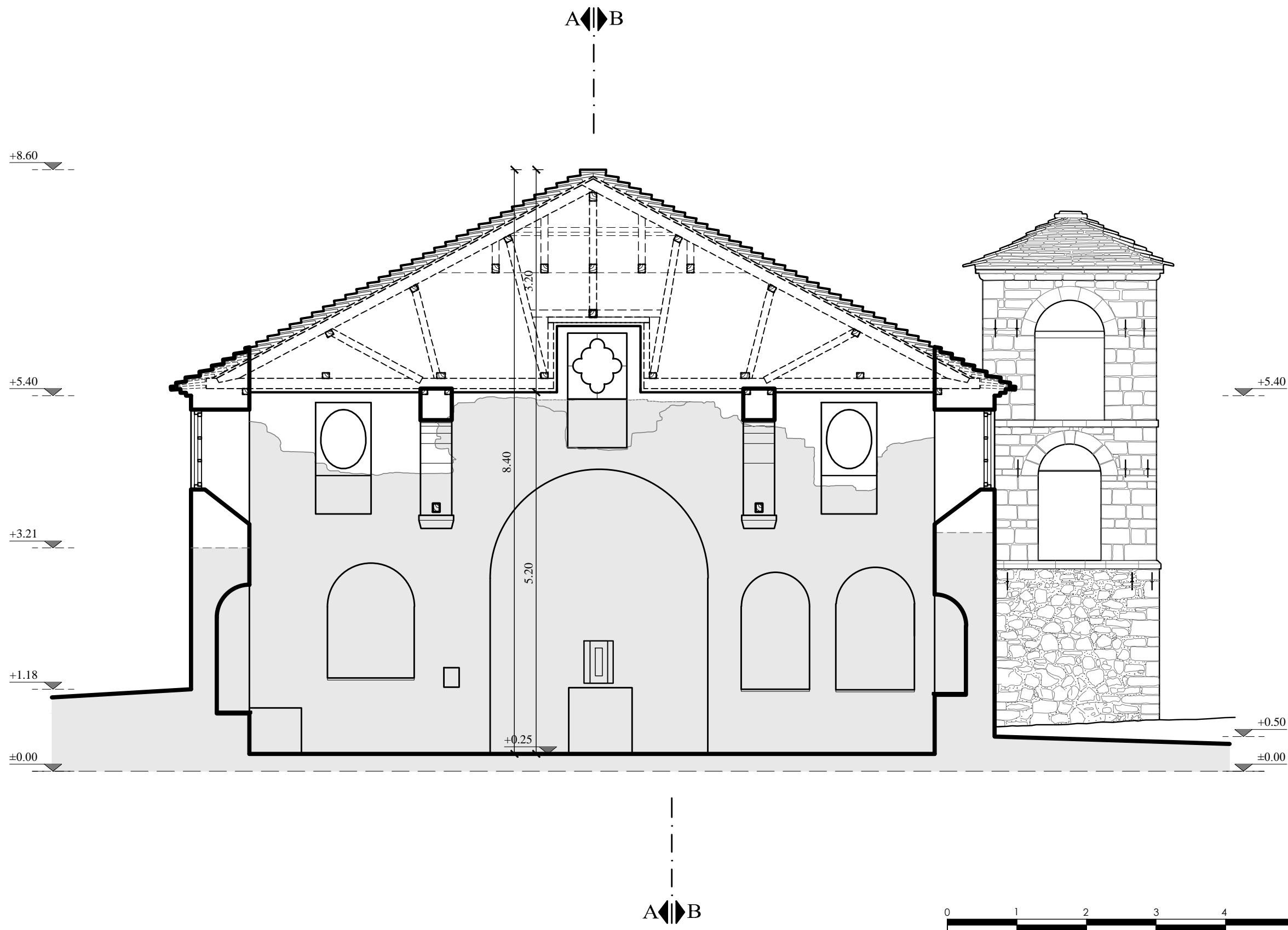
Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

 Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφesiου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Δ - Δ

Αριθμός σχεδίου:

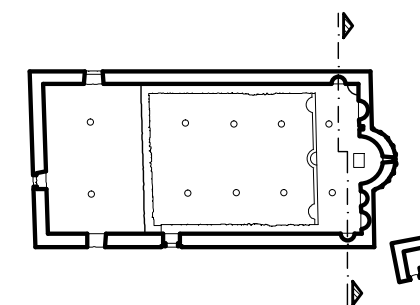
Τ06

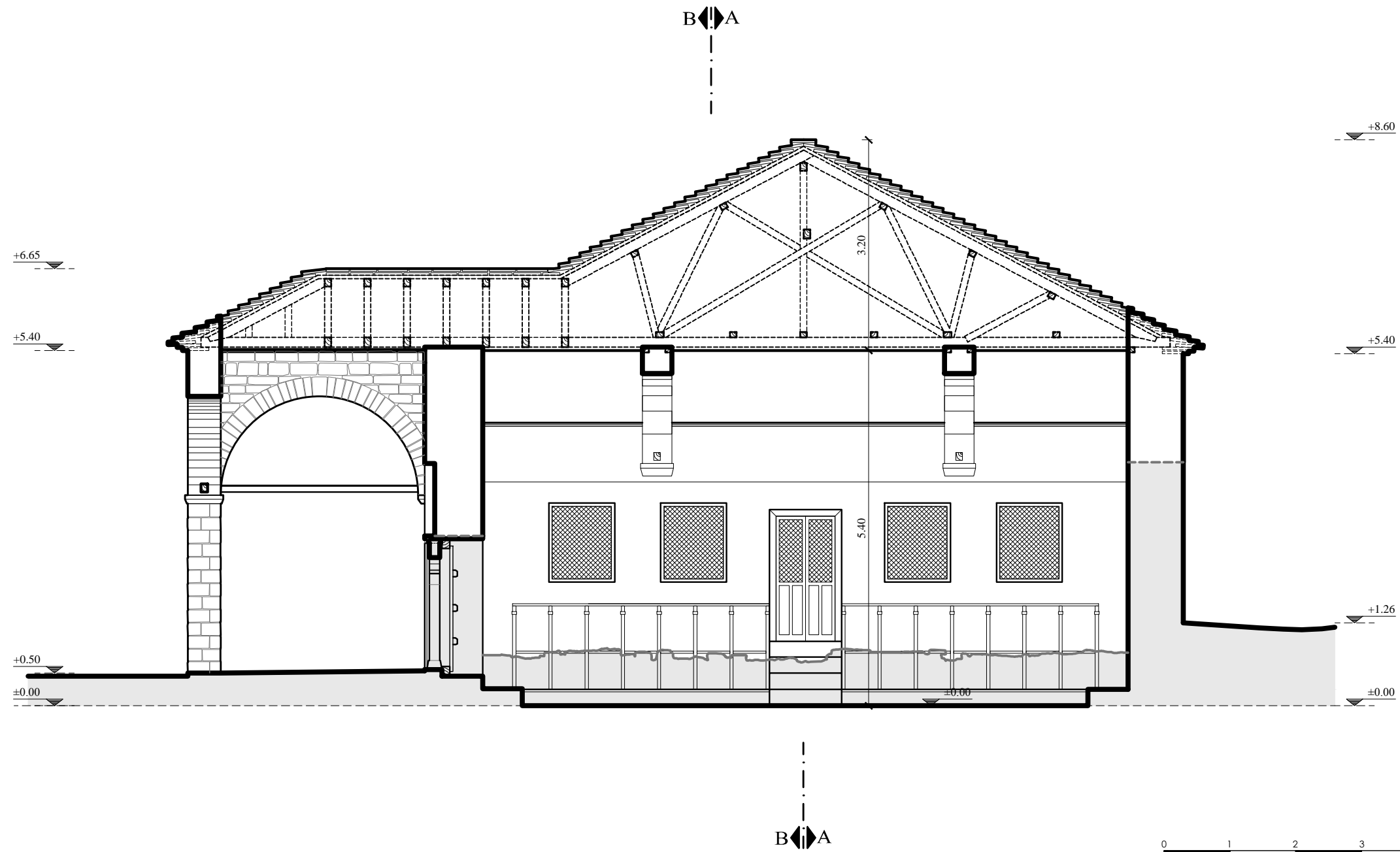
Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

 Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
 αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

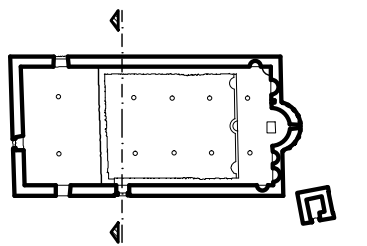
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

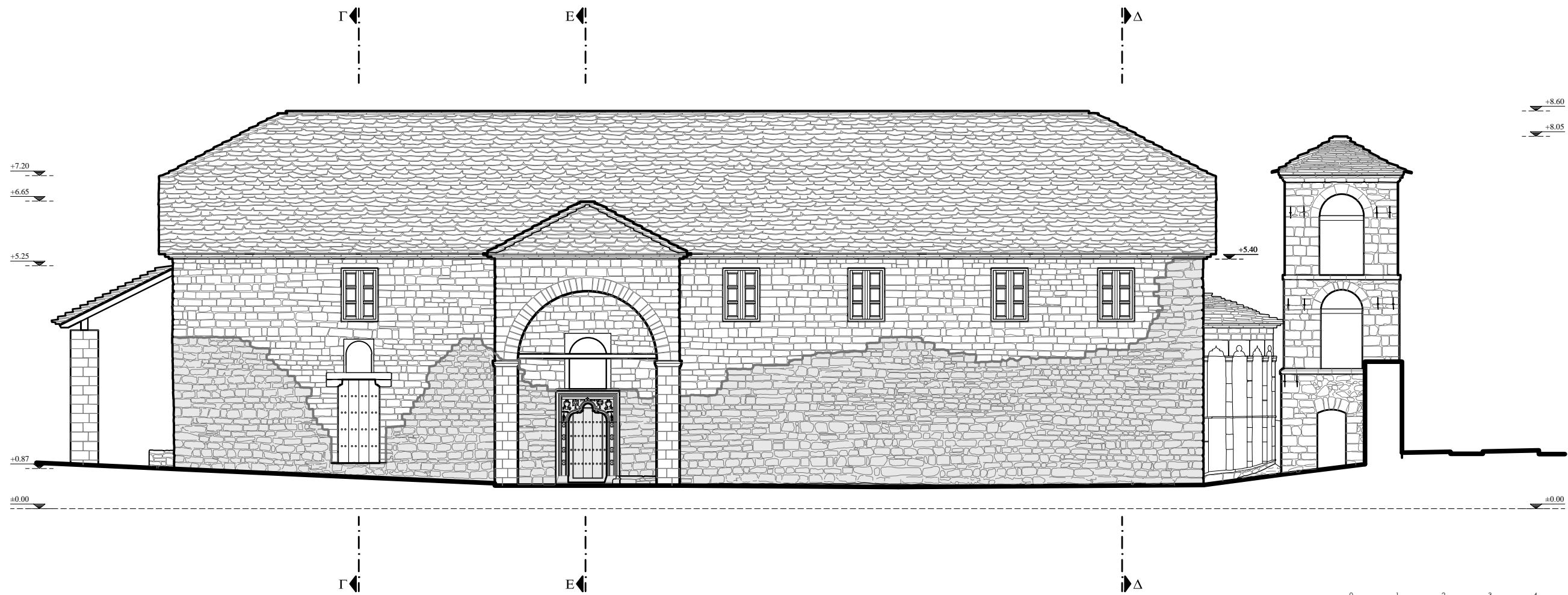
Τίτλος σχεδίου:
 ΤΟΜΗ Ε - Ε

Αριθμός σχεδίου:
 Τ07

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρασίμ Ειρήνη Καθηγήτρια

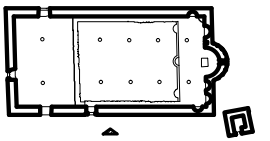
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

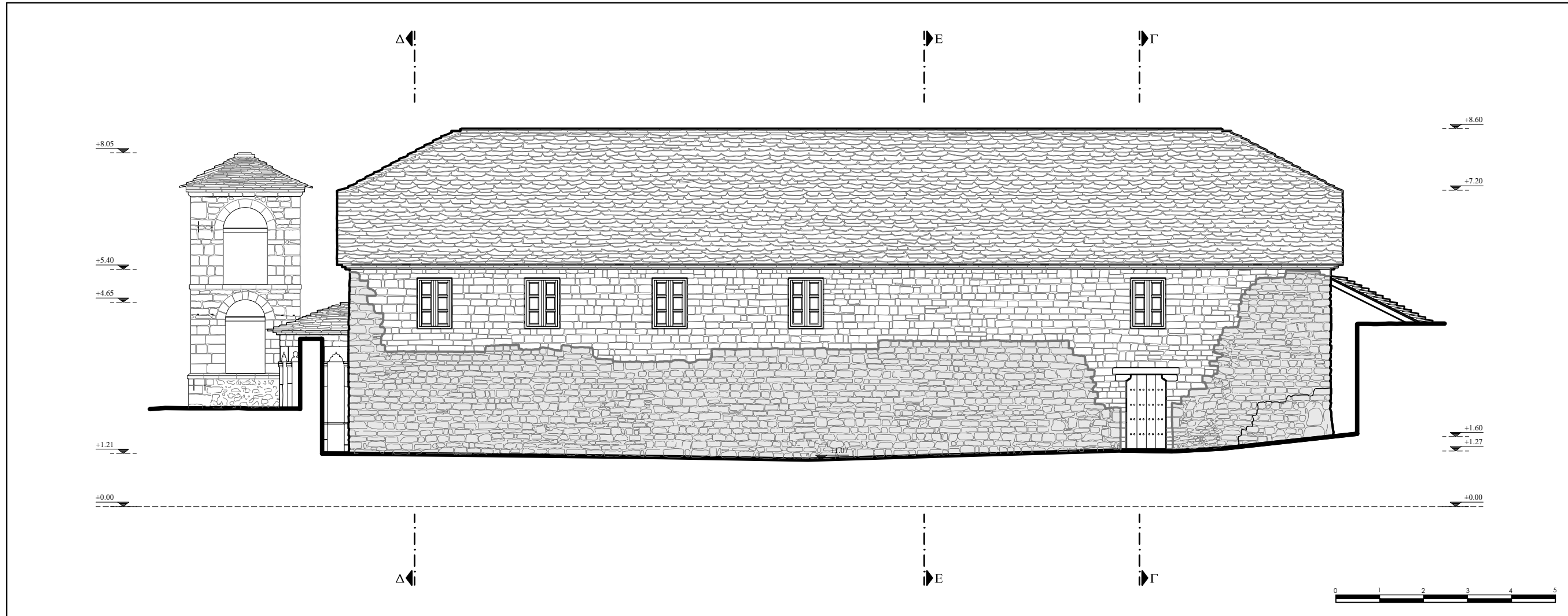
Τίτλος σχεδίου:
 ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ08

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 □ Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

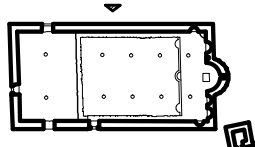
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

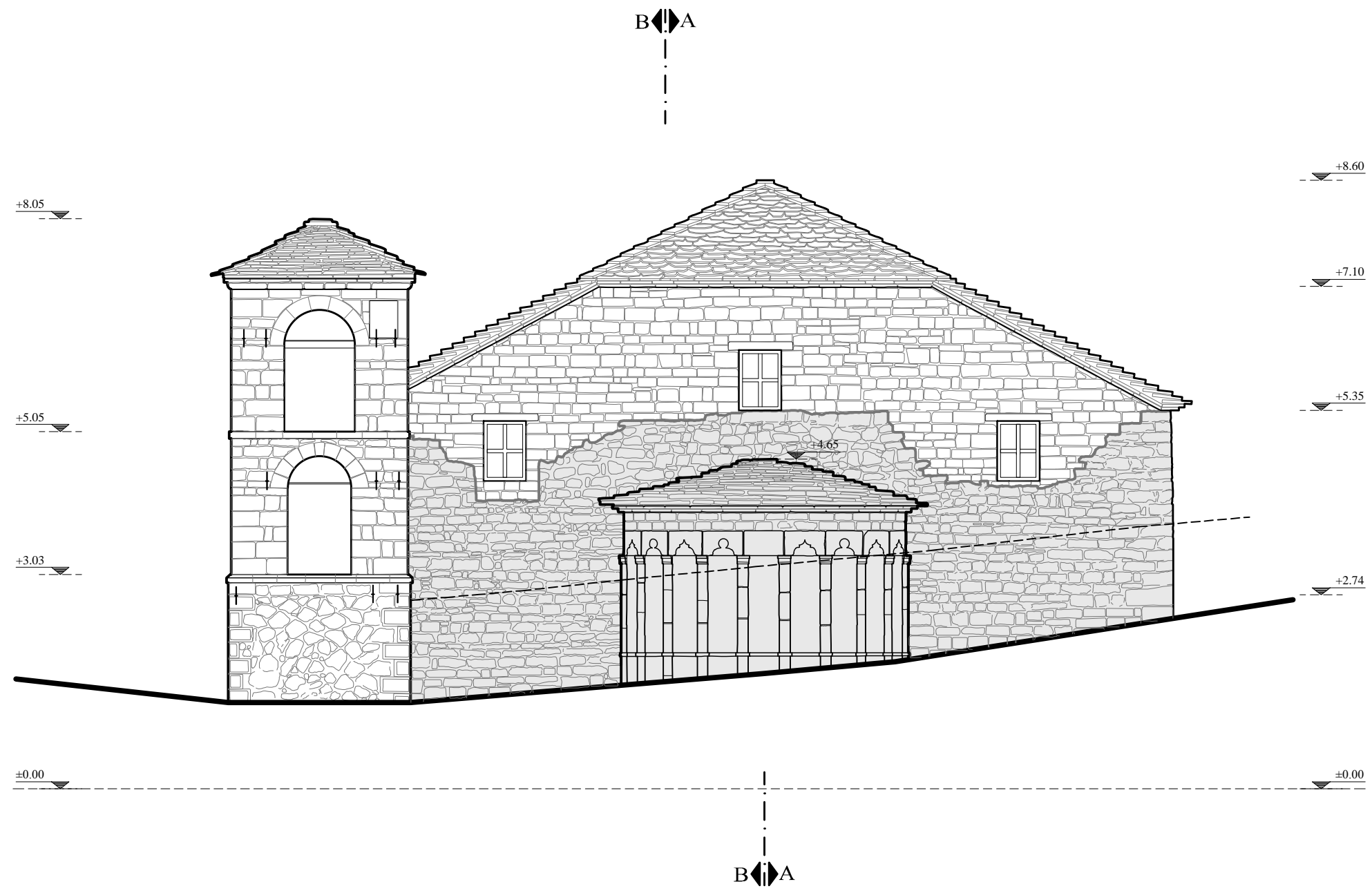
Τίτλος σχεδίου:
 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ09

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 [Symbol] Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφείσιου Ειρήνη Καθηγήτρια

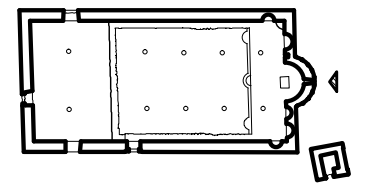
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

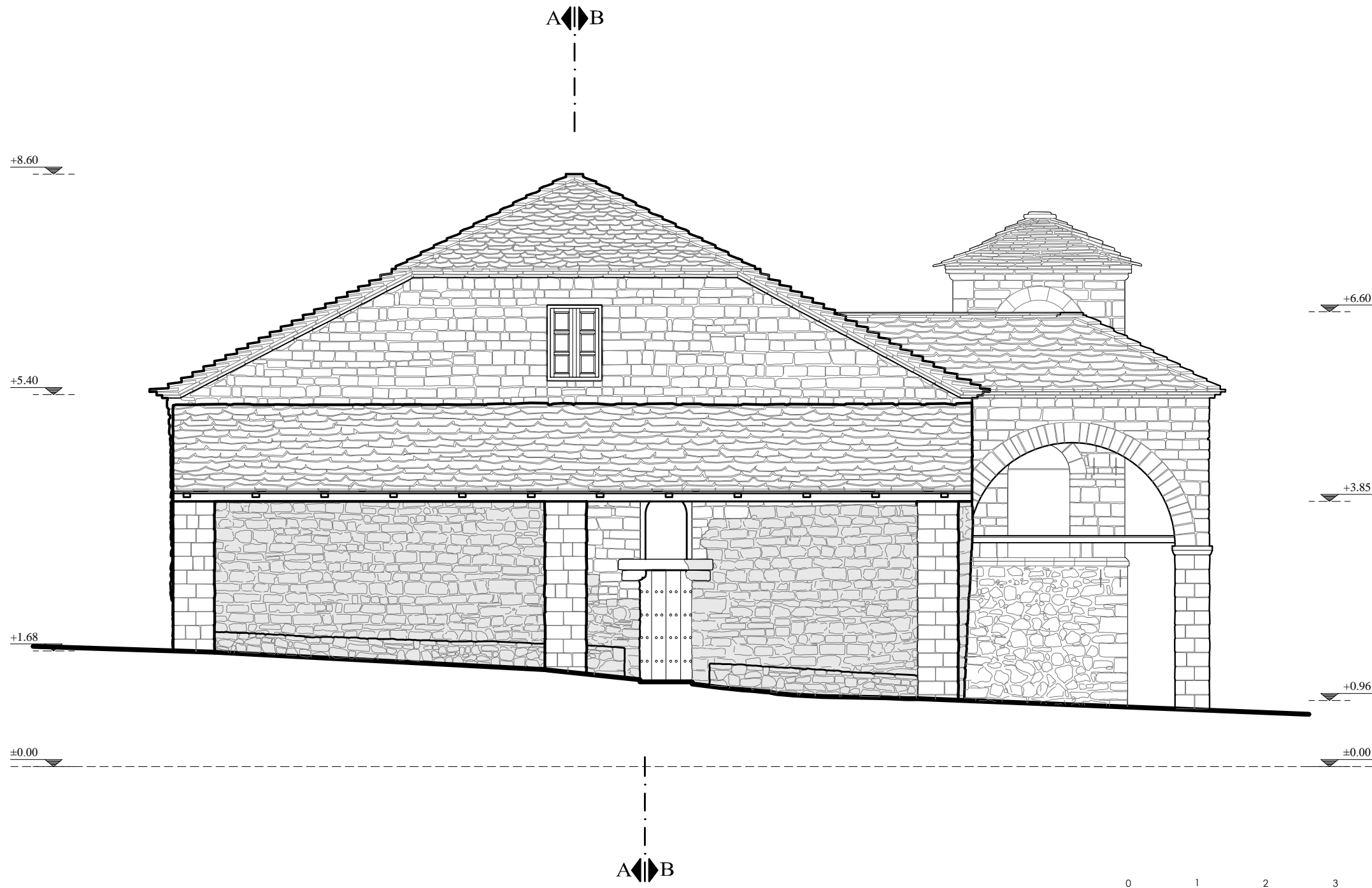
Τίτλος σχεδίου:
 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ10

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

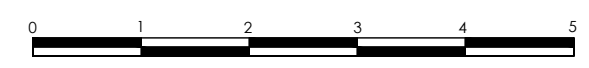
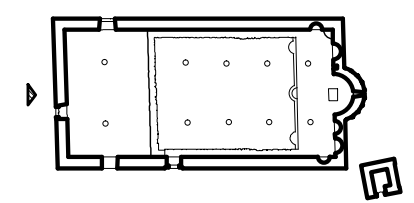
Στάδιο μελέτης:
 ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ - ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

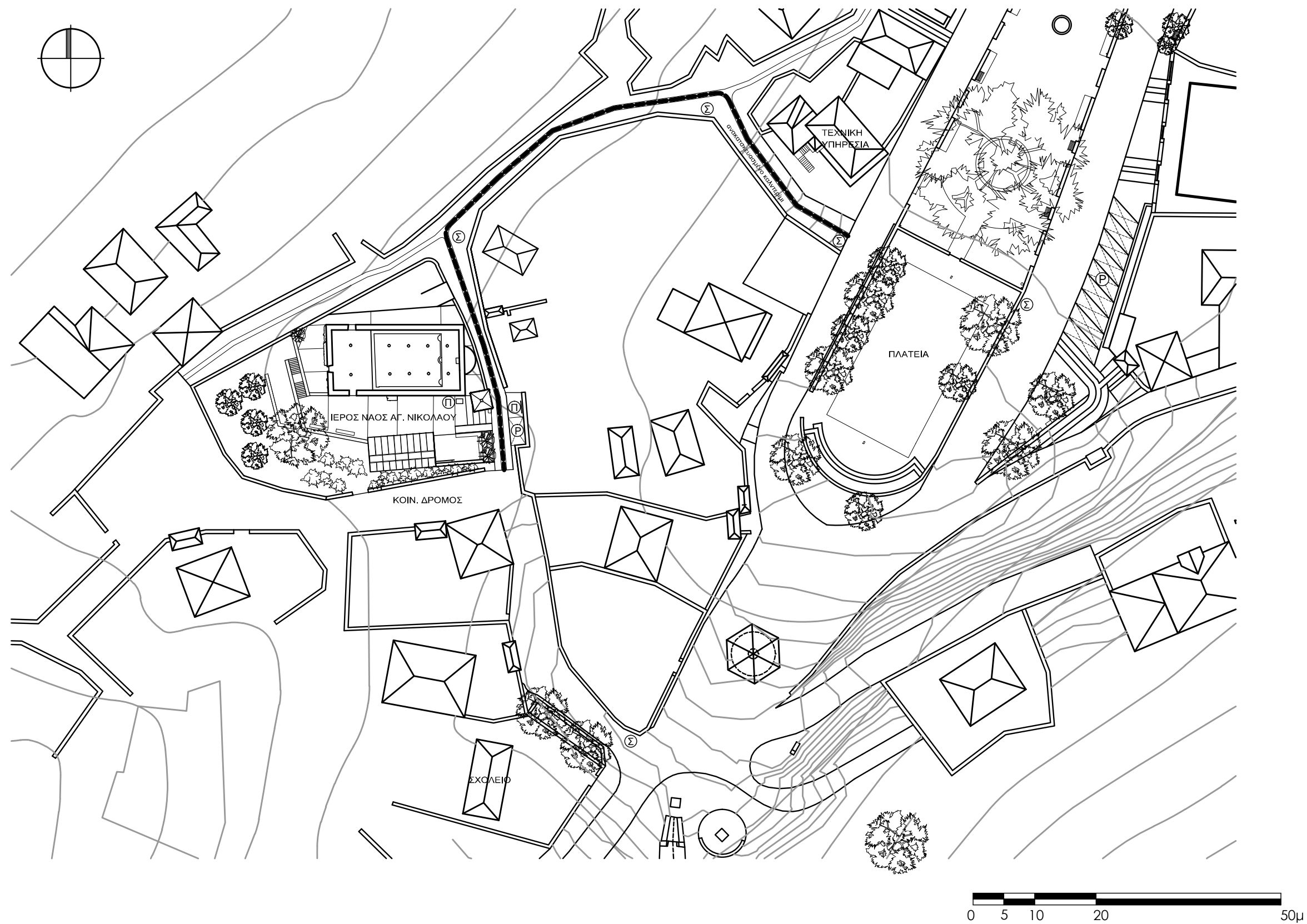
Τίτλος σχεδίου:
 ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Τ 11

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:
 Σωζόμενο τμήμα εκκλησίας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρονόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Αριθμός σχεδίου:

Π01

Κλίμακα:

1:500

Υπόμνημα:

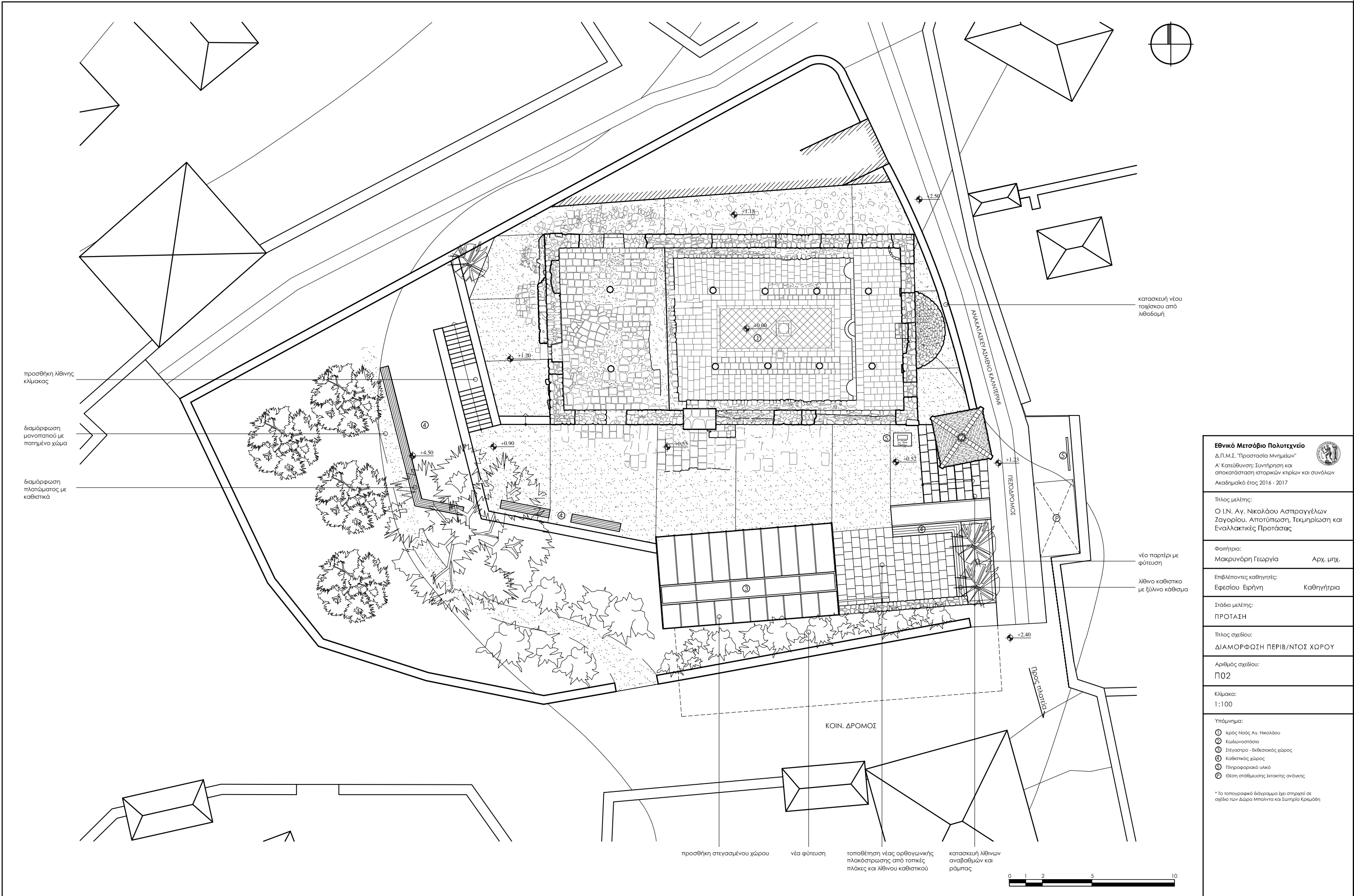
Ⓜ Πληροφοριακό υλικό

Ⓢ Σήμανση μνημείου

Ⓟ Χώρος στάθμευσης

— προτεινόμενη διαδρομή πρόσβασης

* Το τοπογραφικό διάγραμμα έχει στηριχτεί σε σχέδιο των Δώρα Μπαλντα και Σωτηρία Κριεμάδη

προσθήκη λίθινος κλίμακας
 διαμόρφωση μονοπατιού με ποτισμένο χώμα
 διαμόρφωση πλατώματος με καθιστικά

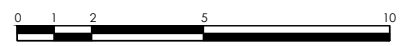
κατασκευή νέου τοιχίου από λιθοδομή

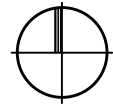
νέο παρτέρι με φύτευση
 λίθινο καθιστικό με ξύλινο κάθισμα

προσθήκη στεγασμένου χώρου
 νέα φύτευση
 τοποθέτηση νέας ορθογωνικής πλακόστρωσης από τοπικές πλάκες και λίθινου καθιστικού
 κατασκευή λίθινων αναβαθμών και ράμπας

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων" Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017	
Τίτλος μελέτης: Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις	
Φοιτήτρια:	Αρχ. μηχ.
Μακρυνόρη Γεωργία	
Επιβλέποντες καθηγητές:	Καθηγήτρια
Εφεσίου Ειρήνη	
Στάδιο μελέτης:	
ΠΡΟΤΑΣΗ	
Τίτλος σχεδίου:	
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΒ/ΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ	
Αριθμός σχεδίου:	
Π02	
Κλίμακα:	
1:100	
Υπόμνημα:	
①	Ιερός Ναός Αγ. Νικολάου
②	Καθισματοστάσιο
③	Στέγαστρο - Εκθισιακός χώρος
④	Καθιστικός χώρος
⑤	Πληροφοριακό υλικό
⑥	Θέση στάθμευσης δικτακτικής ανάγκης

* Το τοπογραφικό διάγραμμα έχει στηριχτεί σε σχέδιο των Δώρα Μπαλντα και Σωτηρία Κρεμώδη

διάστρωση με τσιμεντοκονία για στερέωση των πλακών

τοπική επισκευή τοιχοποιίας

καθαρισμός παρασπικής βλάστησης

αποκατάσταση στάθμης δαπέδου καθαρισμός και τοπική επισκευή πλακών

κατασκευή νέας λίθινης κλιμακας

κατασκευή νέου λίθινου τοιχίσκου σε απόσταση από την εκκλησία αποκατάσταση διακόσμου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Πρόσταση Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΚΑΤΟΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ

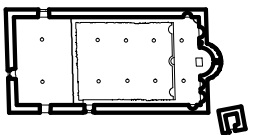
Αριθμός σχεδίου:

Π03

Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

όριο κατεδαφισμένου σχολείου

A
B

A
B

Γ

Ε

Δ

Γ

Ε

Δ

+1.20

+0.90

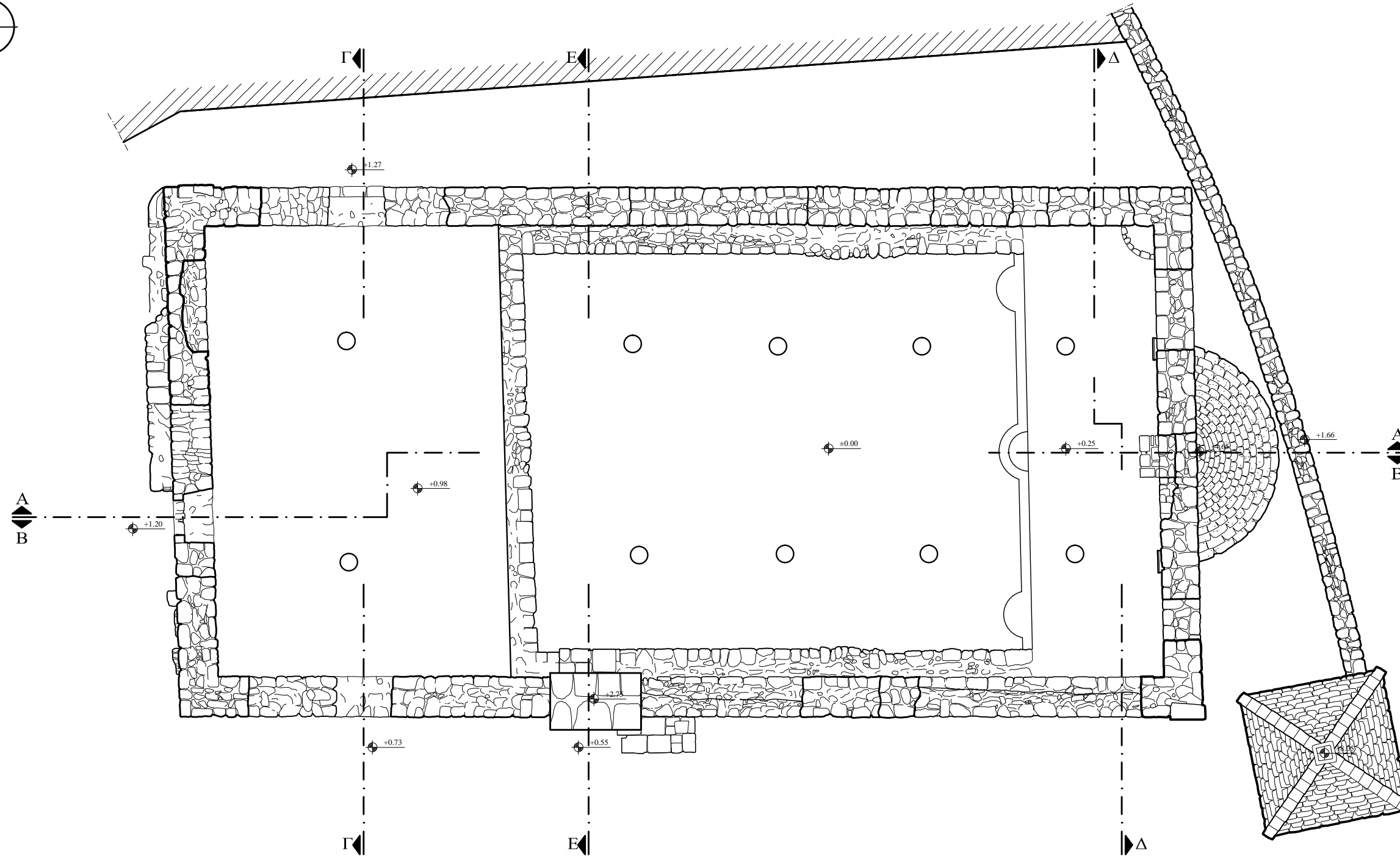
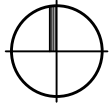
+0.72

+0.52

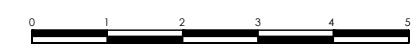
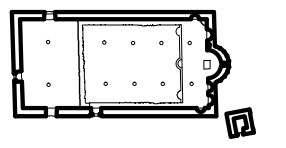
+0.30

+0.25

+1.66

<p>Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων" Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017</p>	
<p>Τίτλος μελέτης: Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις</p>	
Φοιτήτρια:	Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.
Επιβλέποντες καθηγητές:	Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια
Στάδιο μελέτης:	ΠΡΟΤΑΣΗ
Τίτλος σχεδίου:	ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ
Αριθμός σχεδίου:	Π04
Κλίμακα:	1:50
Υπόμνημα:	

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
Εφρεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

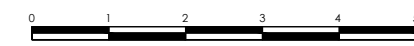
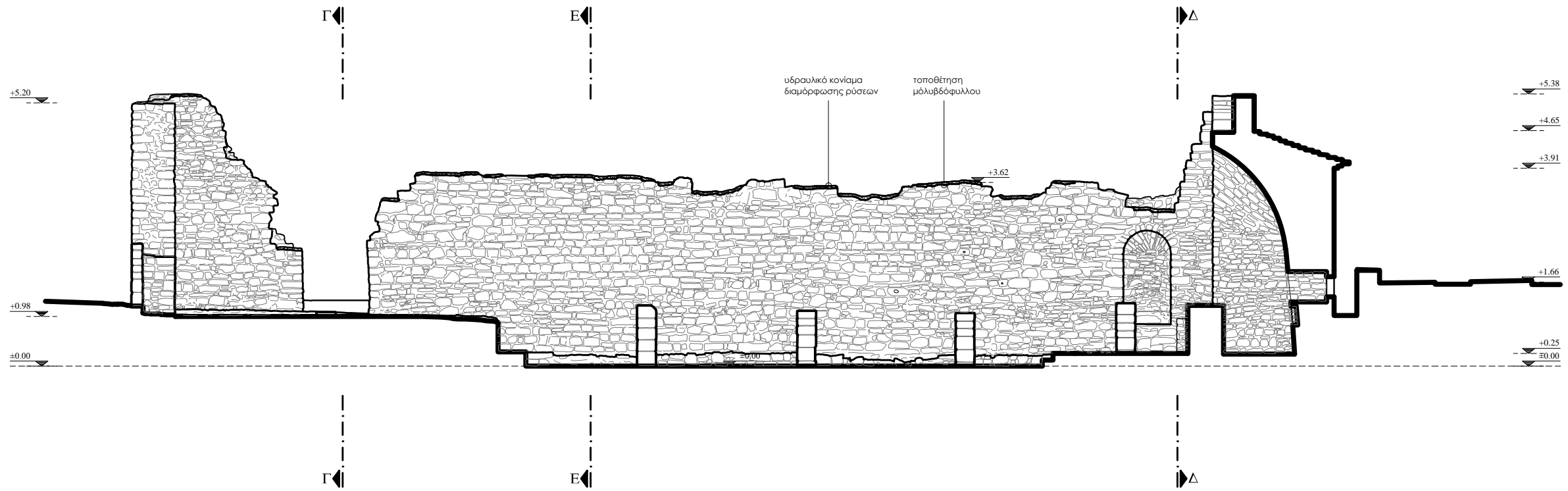
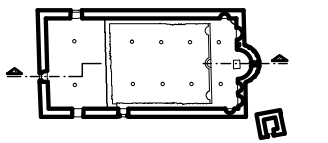
Στάδιο μελέτης:
ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
ΤΟΜΗ Α - Α

Αριθμός σχεδίου:
Π05

Κλίμακα:
1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
Εφρεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

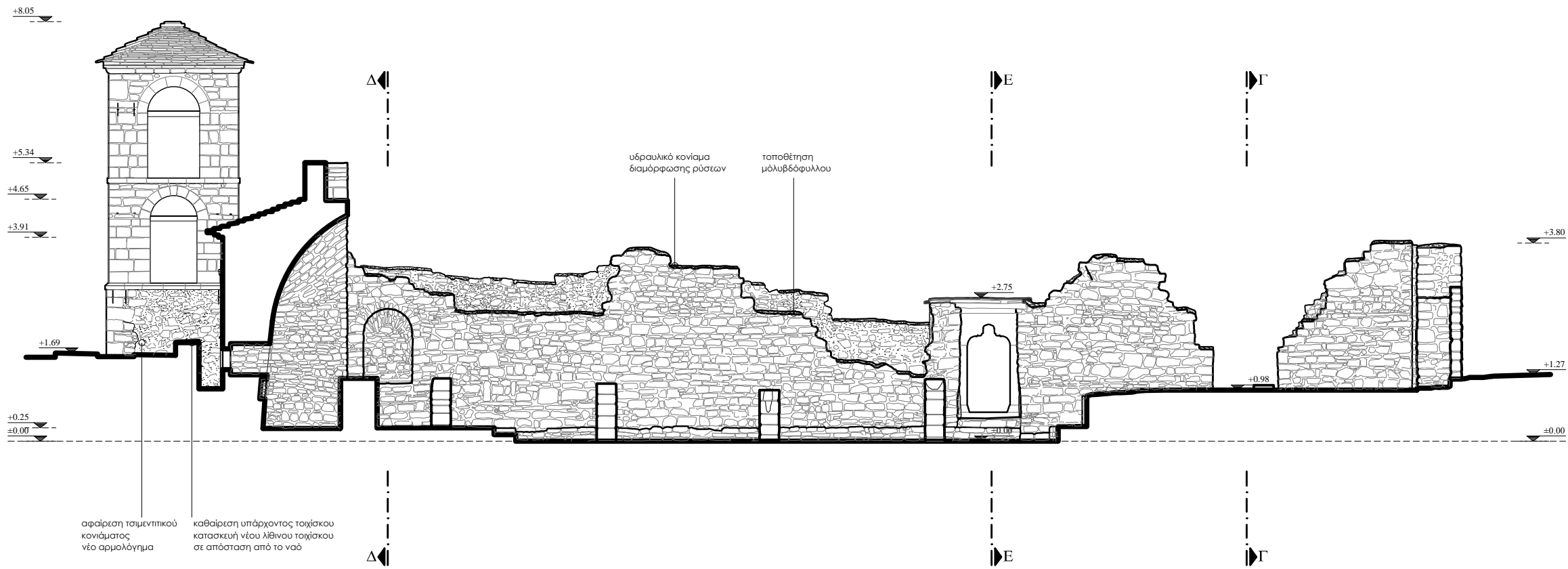
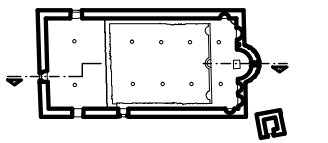
Στάδιο μελέτης:
ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
ΤΟΜΗ Β - Β

Αριθμός σχεδίου:
Π06

Κλίμακα:
1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία

Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφεισίου Ειρήνη

Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Γ - Γ

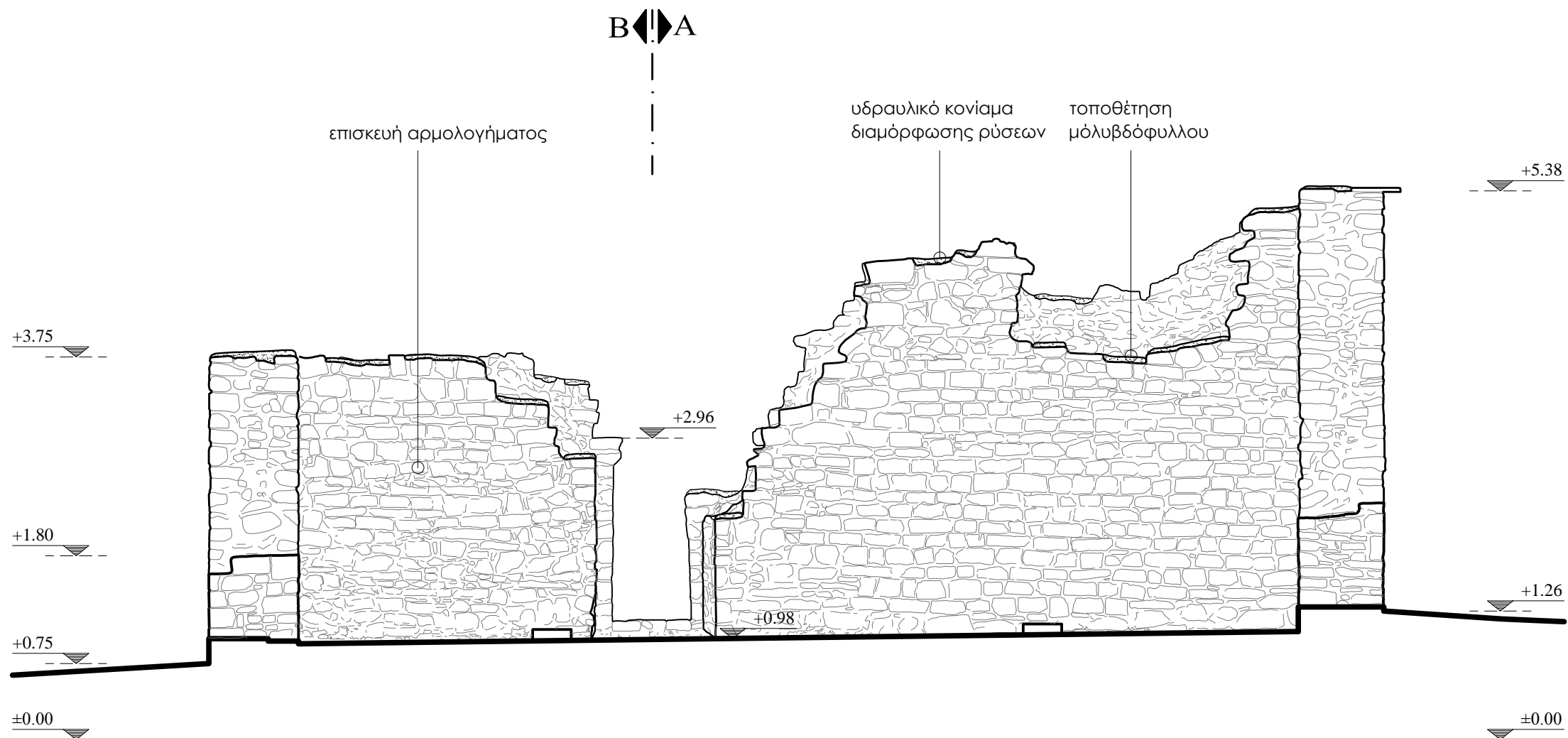
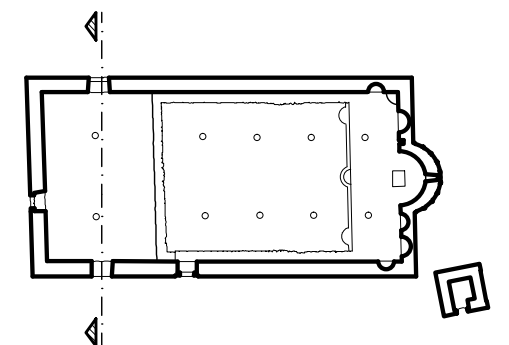
Αριθμός σχεδίου:

Π07

Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

B A

επισκευή αρμολογήματος

υδραυλικό κονίαμα
διαμόρφωσης ρύσεων

τοποθέτηση
μόλυβδόφυλλου

+5.38

+3.75

+2.96

+1.80

+0.75

±0.00

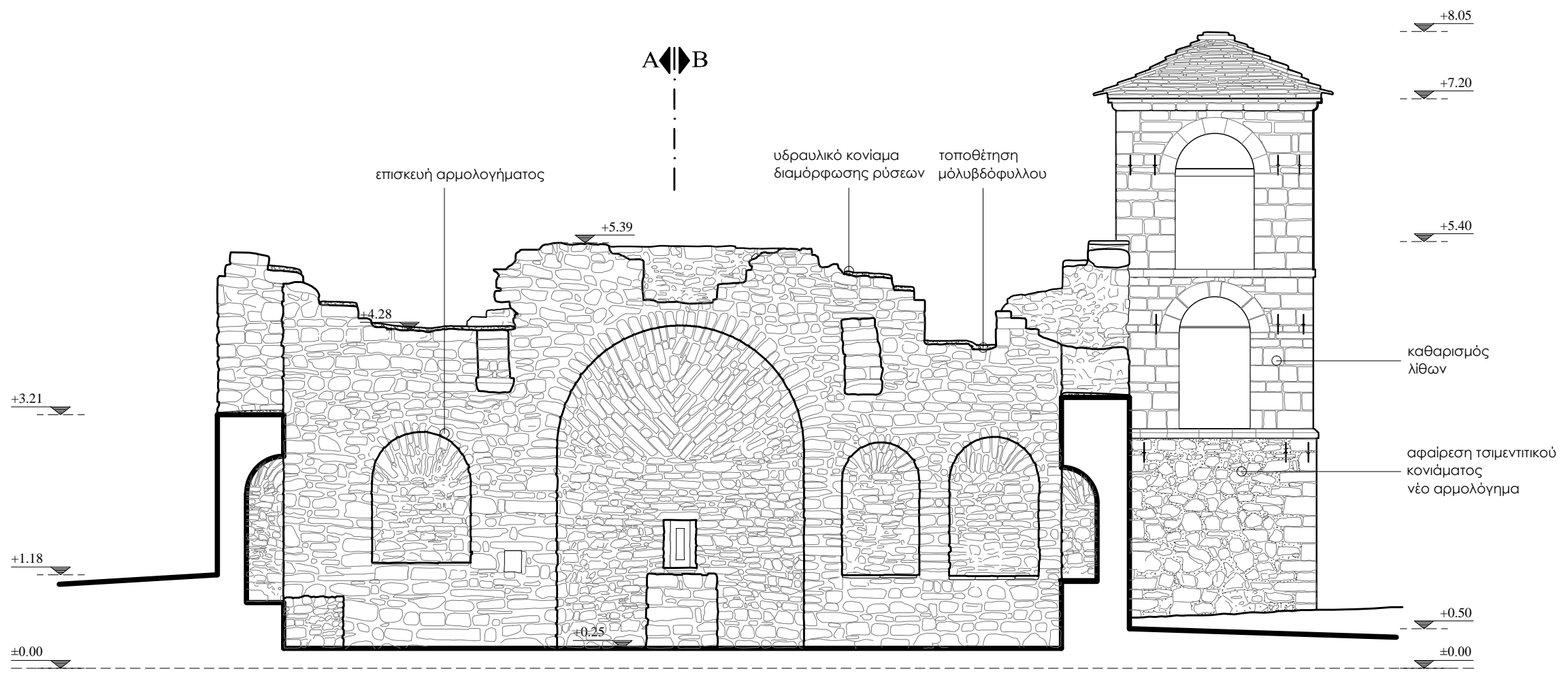
+0.98

+1.26

±0.00

B A

A B

A B

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

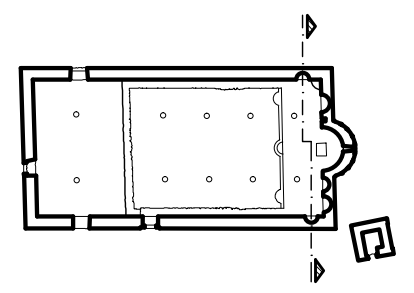
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
 ΤΟΜΗ Δ - Δ

Αριθμός σχεδίου:
 Π08

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"

A' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων

Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:

Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:

Μακρυνόρη Γεωργία

Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:

Εφεισίου Ειρήνη

Καθηγήτρια

Στάδιο μελέτης:

ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:

ΤΟΜΗ Ε - Ε

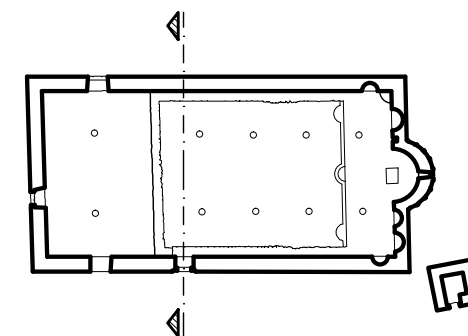
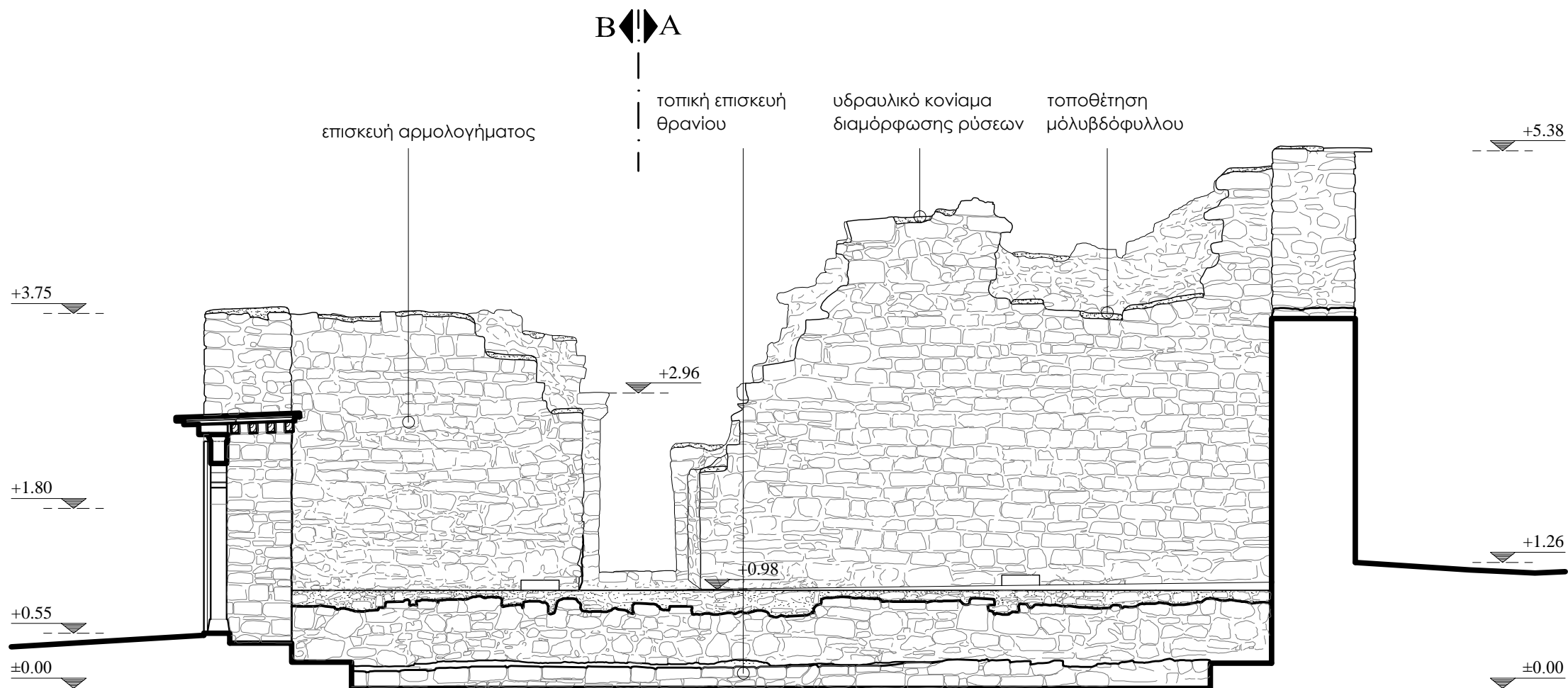
Αριθμός σχεδίου:

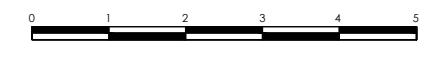
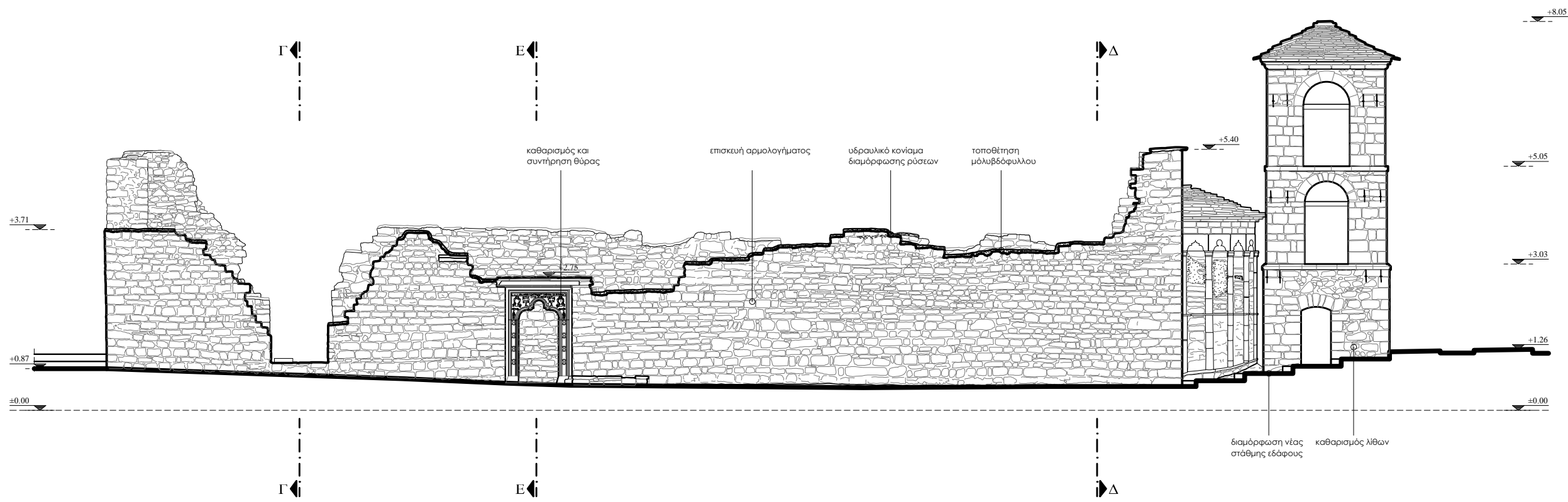
Π09

Κλίμακα:

1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο.Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφρεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

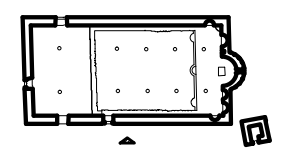
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

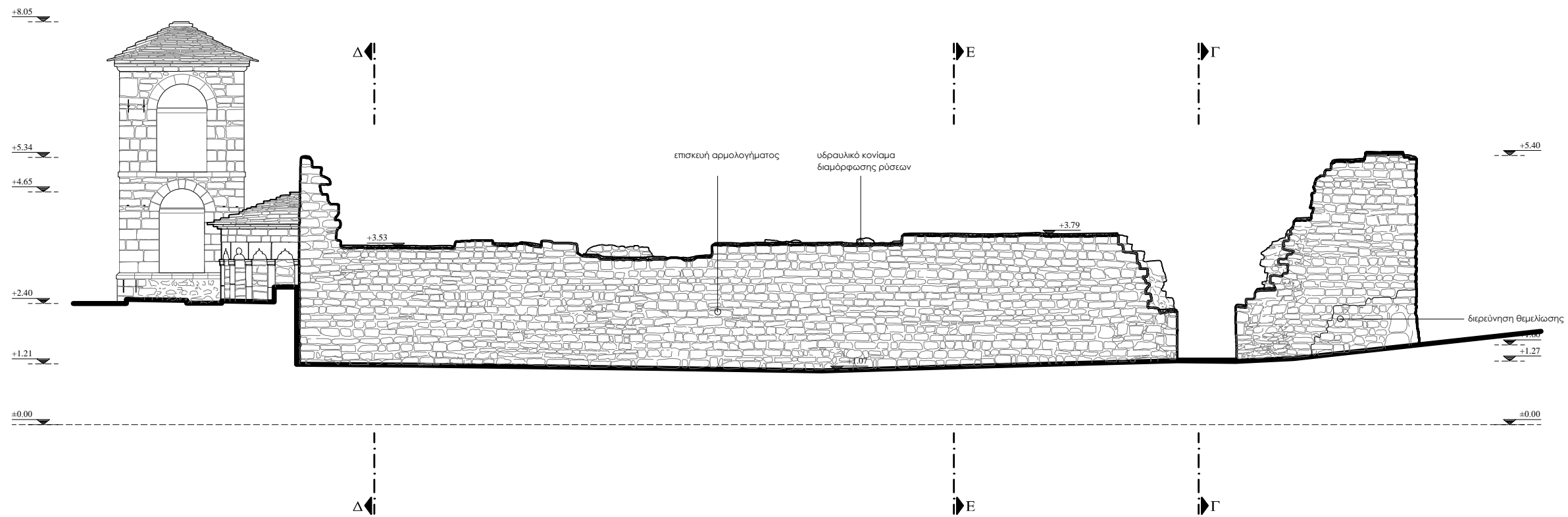
Τίτλος σχεδίου:
 ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Π10

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

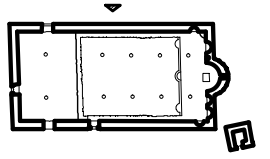
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

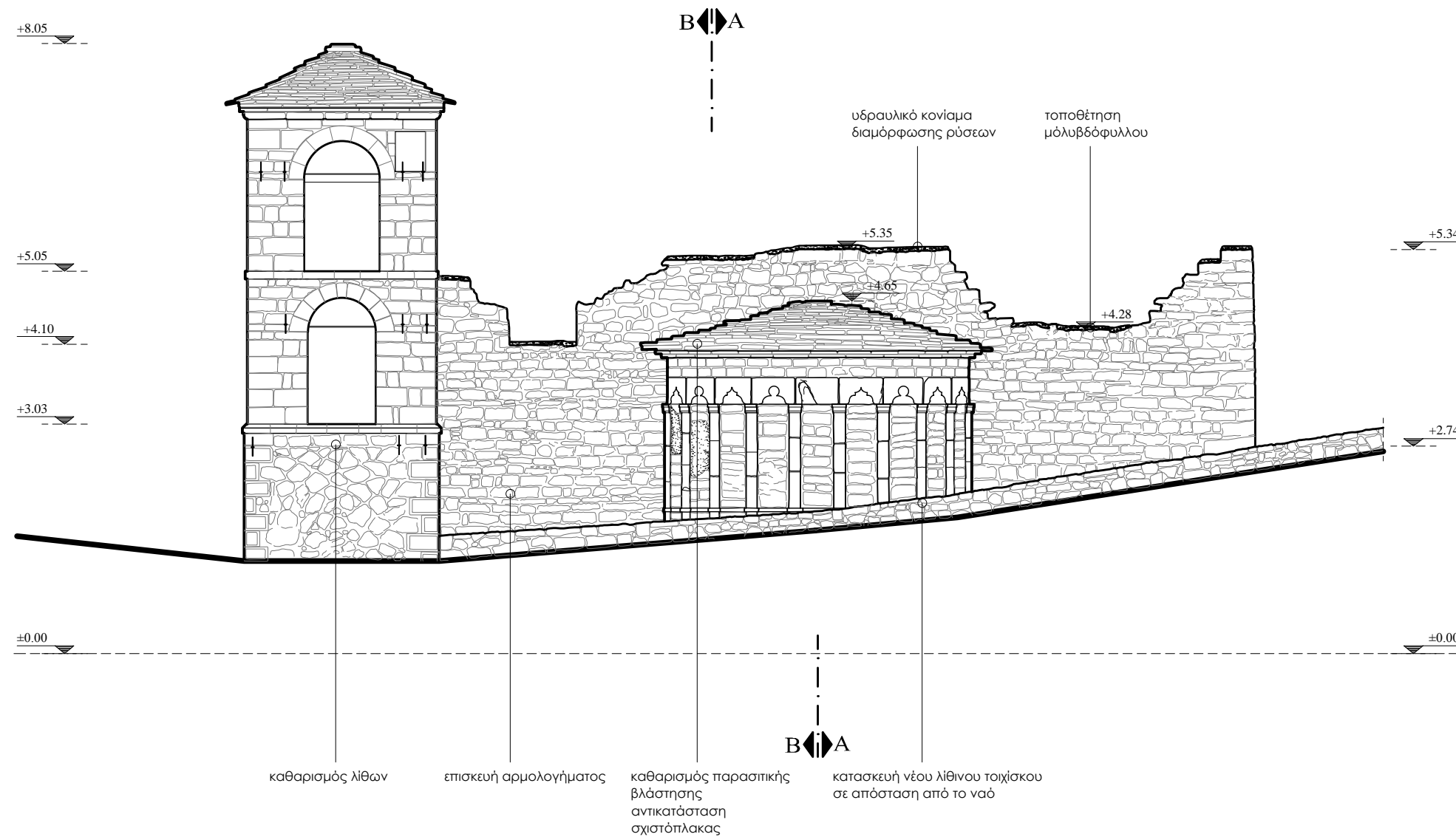
Τίτλος σχεδίου:
 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Π 11

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

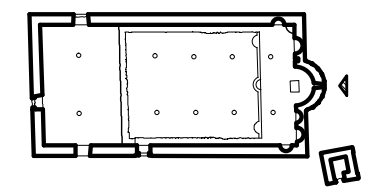
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

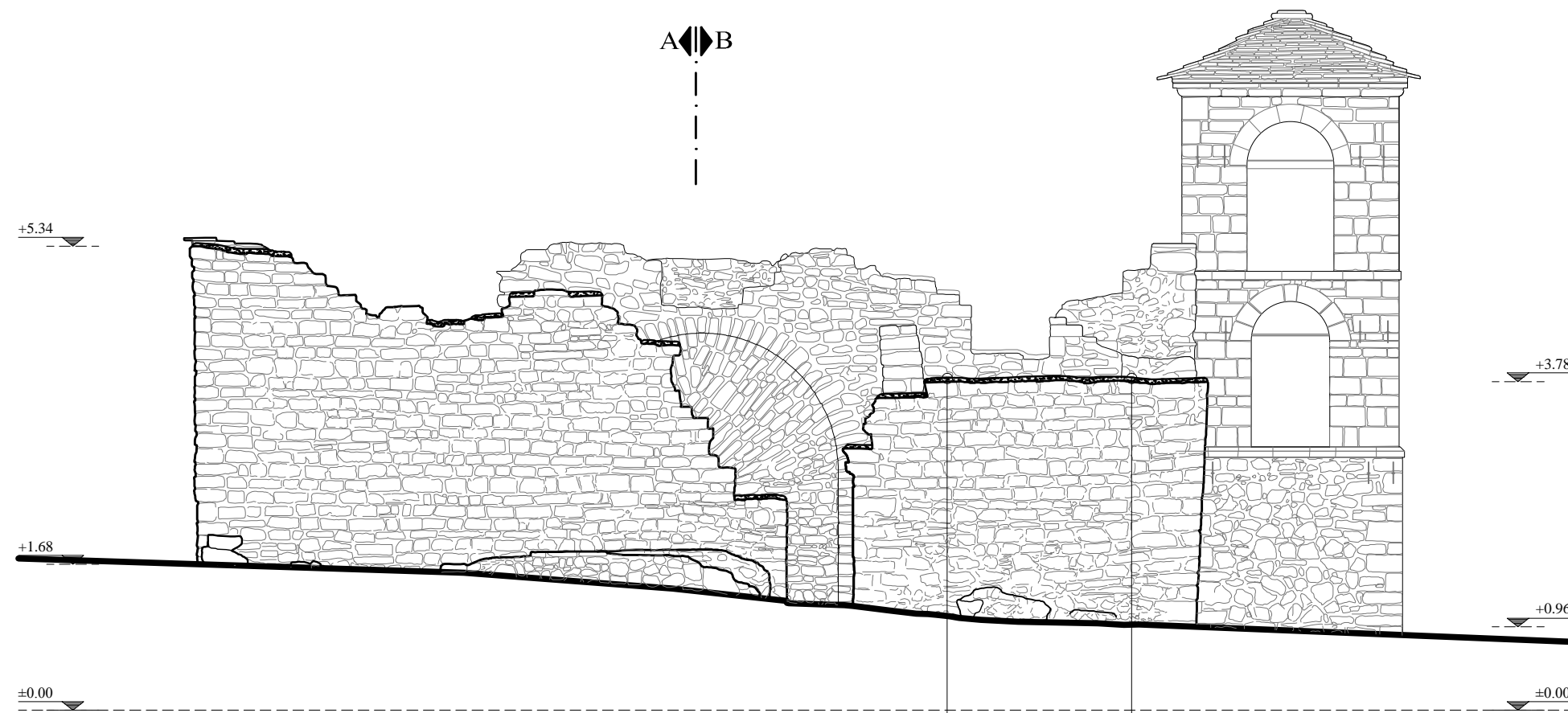
Τίτλος σχεδίου:
 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Αριθμός σχεδίου:
 Π12

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

υδραυλικό κονίαμα
διαμόρφωσης ρύσεων

τοποθέτηση
μόλυβδόφυλλου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και
 αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου. Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφessίου Ειρήνη Καθηγήτρια

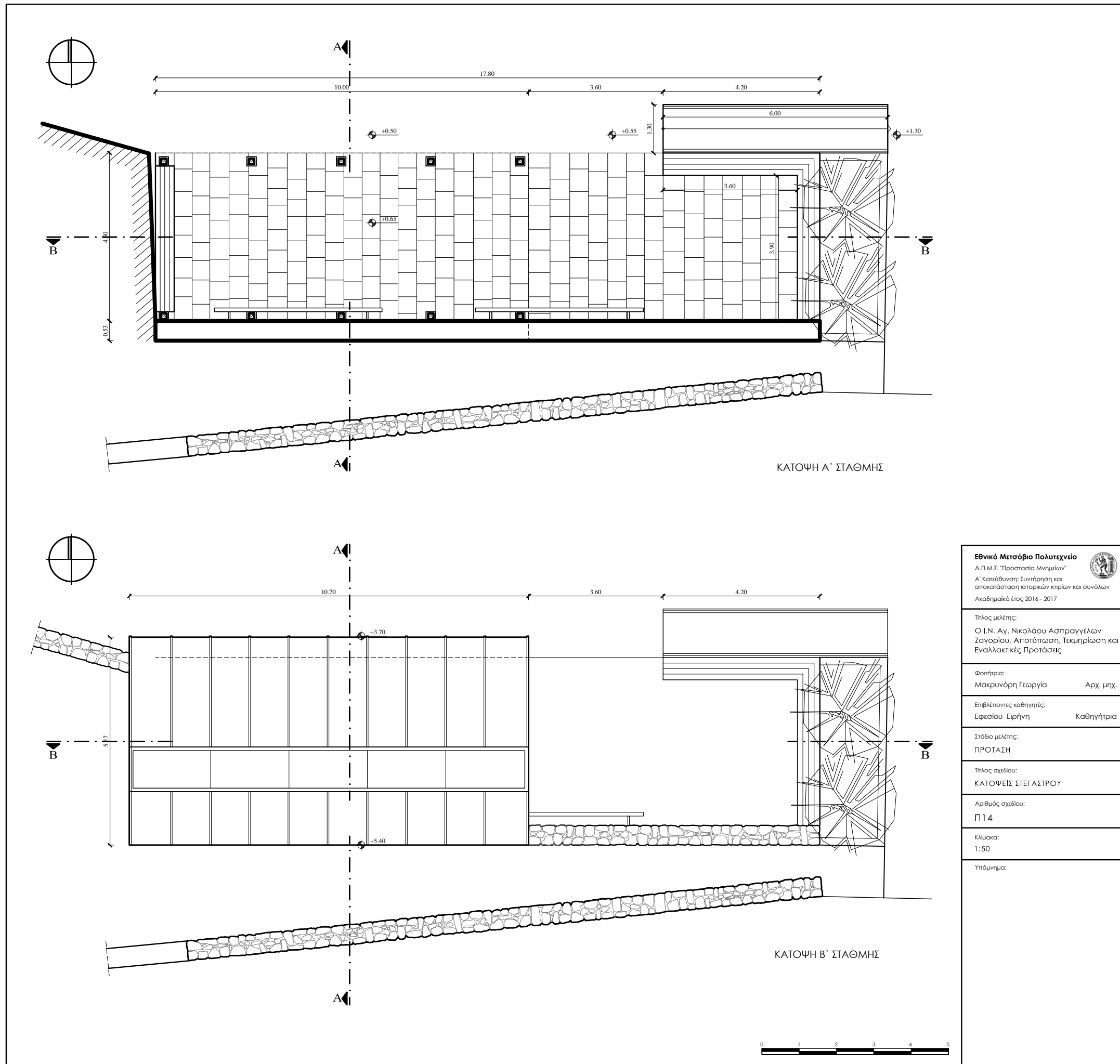
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
 ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

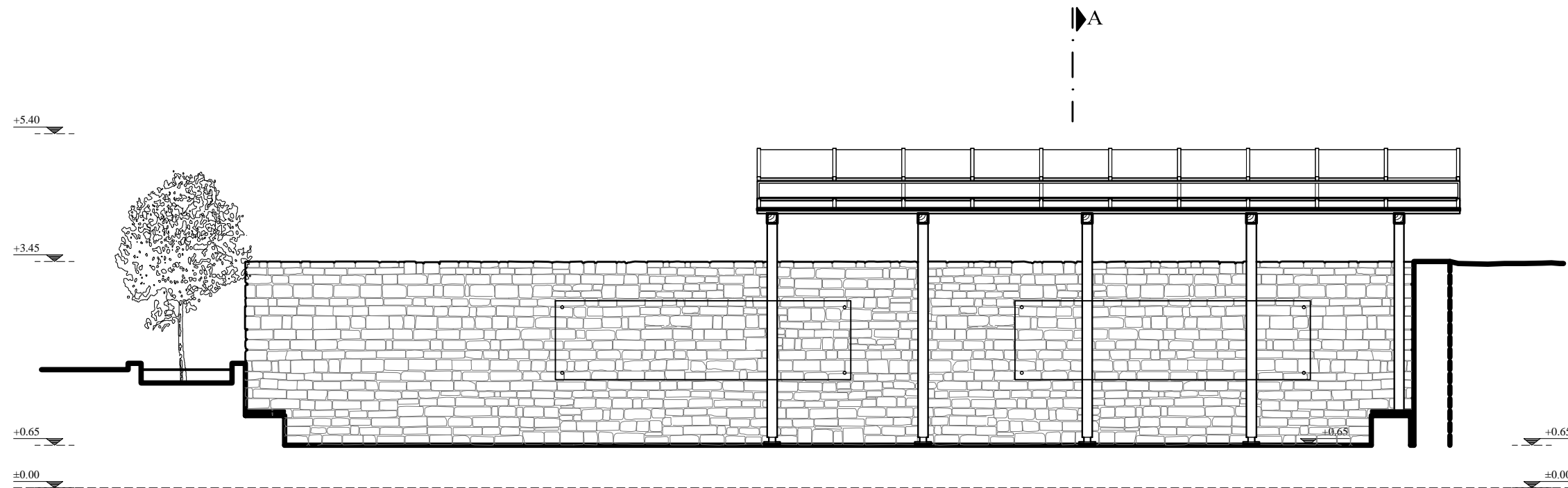
Αριθμός σχεδίου:
 Π13

Κλίμακα:
 1:50

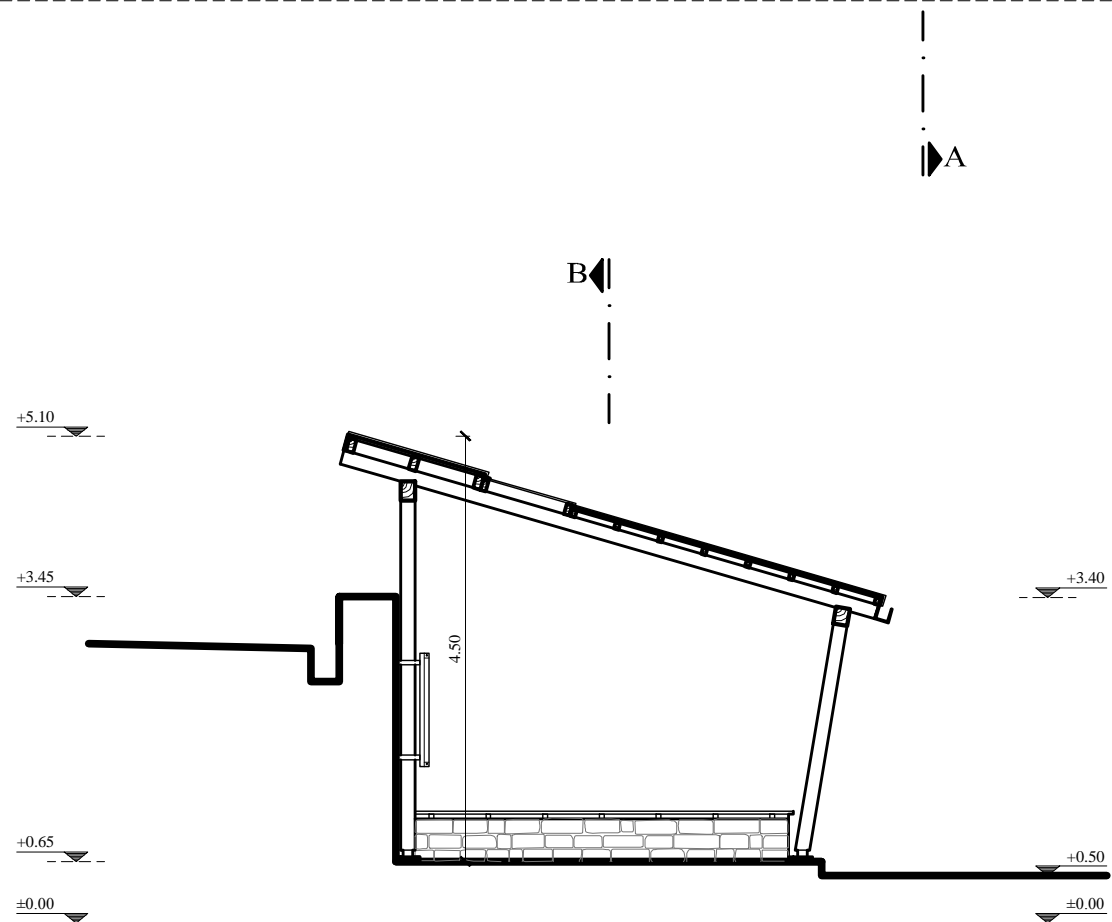
Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων" Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017	
Τίτλος μελέτης: Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου. Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις	
Φοιτήτρια: Μακρυνόρη Γεωργία	Αρχ. μηχ. Αρχ. μηχ.
Επιβλέποντες καθηγητές: Εφρασίμ Ειρήνη	Καθηγήτρια Καθηγήτρια
Στάδιο μελέτης: ΠΡΟΤΑΣΗ	
Τίτλος σχεδίου: ΚΑΤΟΨΕΙΣ ΣΤΕΓΑΣΤΡΟΥ	
Αριθμός σχεδίου: Π 14	
Κλίμακα: 1:50	
Υπόμνημα:	

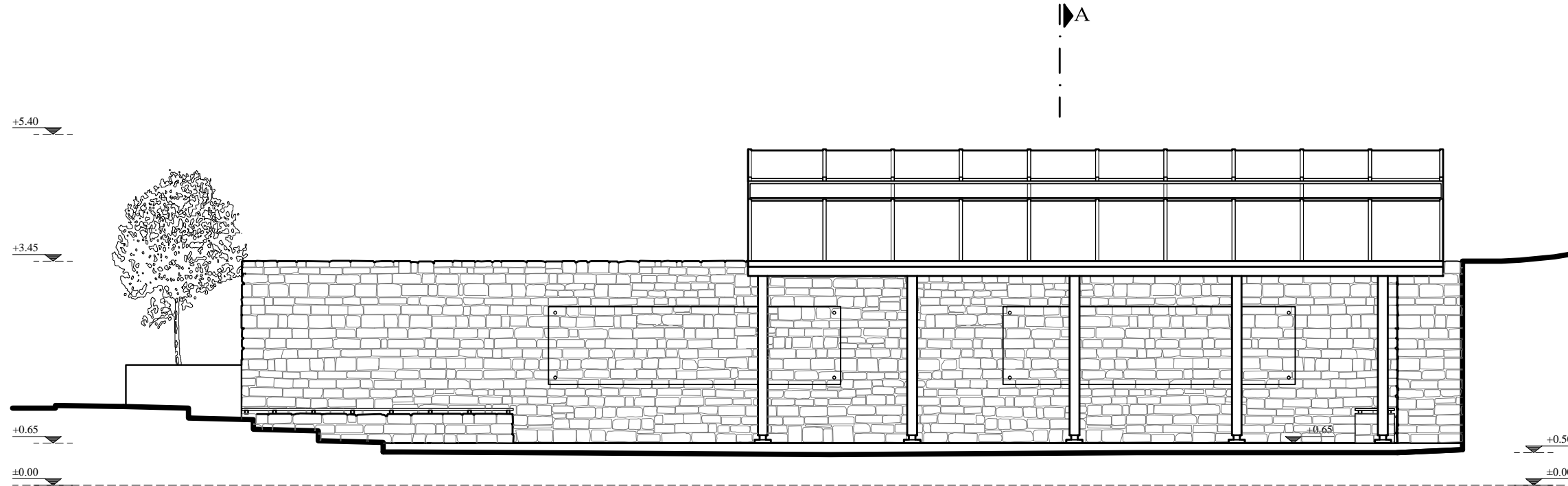
TOMH B - B

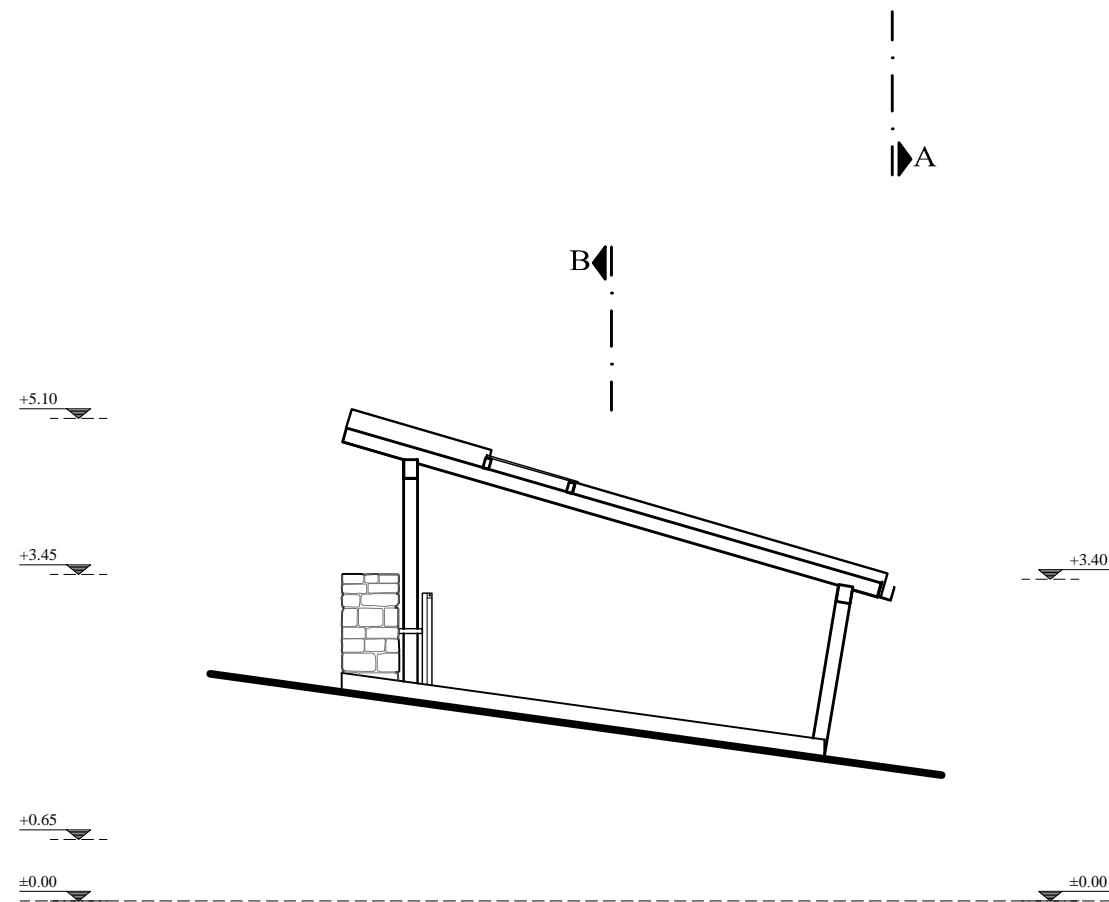
TOMH A - A

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων" Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017	
Τίτλος μελέτης: Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις	
Φοιτήτρια: Μακρυνόρη Γεωργία	Αρχ. μηχ. Αρχ. μηχ.
Επιβλέποντες καθηγητές: Εφεσίου Ειρήνη	Καθηγήτρια Καθηγήτρια
Στάδιο μελέτης: ΠΡΟΤΑΣΗ	
Τίτλος σχεδίου: ΤΟΜΕΣ ΣΤΕΓΑΣΤΡΟΥ	
Αριθμός σχεδίου: Π15	
Κλίμακα: 1:50	
Υπόμνημα:	

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων"
 Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων
 Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017

Τίτλος μελέτης:
 Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων
 Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και
 Εναλλακτικές Προτάσεις

Φοιτήτρια:
 Μακρυνόρη Γεωργία Αρχ. μηχ.

Επιβλέποντες καθηγητές:
 Εφεσίου Ειρήνη Καθηγήτρια

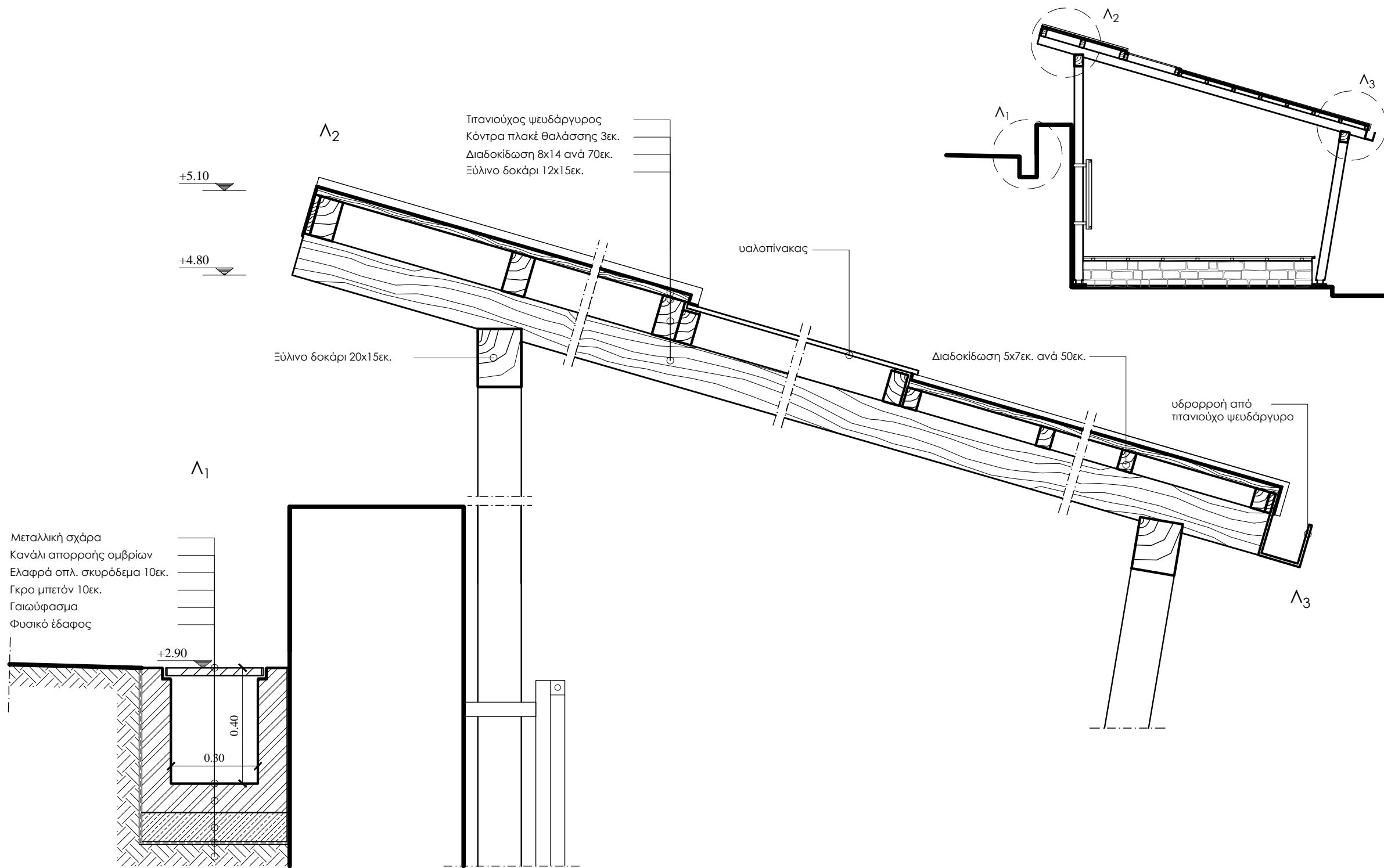
Στάδιο μελέτης:
 ΠΡΟΤΑΣΗ

Τίτλος σχεδίου:
 ΟΨΕΙΣ ΣΤΕΓΑΣΤΡΟΥ

Αριθμός σχεδίου:
 Π16

Κλίμακα:
 1:50

Υπόμνημα:

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Δ.Π.Μ.Σ. "Προστασία Μνημείων" Α' Κατεύθυνση: Συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων Ακαδημαϊκό έτος 2016 - 2017	
Τίτλος μελέτης: Ο Ι.Ν. Αγ. Νικολάου Ασπραγγέλων Ζαγορίου, Αποτύπωση, Τεκμηρίωση και Εναλλακτικές Προτάσεις	
Φοιτήτρια: Μακρυνόρη Γεωργία	Αρχ. μηχ.
Επιβλέποντες καθηγητές: Εφεισίου Ειρήνη	Καθηγήτρια
Στάδιο μελέτης: ΠΡΟΤΑΣΗ	
Τίτλος σχεδίου: ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΤΕΓΑΣΤΡΟΥ	
Αριθμός σχεδίου: Π17	
Κλίμακα: 1:10	
Υπόμνημα:	